

FLETORJA ZYRTARE E REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË

Botim i Qendrës së Publikimeve Zyrtare

www.qpz.gov.al

Nr.127

7 shtator

2011

P Ë R M B A J T J A

Faqe

Vendim i KM
nr.573, datë 16.6.2011

Për miratimin e strategjisë kombëtare për barazinë gjinore
dhe reduktimin e dhunës me bazë gjinore e dhunës në
familje, 2011-2015, dhe të planit të veprimit për zbatimin e
saj.....

5651

VENDIM
Nr.573, datë 16.6.2011

**PËR MIRATIMIN E STRATEGJISË KOMBËTARE PËR BARAZINË GJINORE DHE
REDUKTIMIN E DHUNËS ME BAZË GJINORE E DHUNËS NË FAMILJE, 2011-2015,
DHE TË PLANIT TË VEPRIMIT PËR ZBATIMIN E SAJ**

Në mbështetje të nenit 100 të Kushtetutës, të nenit 10 të ligjit nr.9970, datë 24.7.2008 “Për barazinë gjinore në shoqëri” dhe të ligjit nr.9669, datë 18.12.2006 “Për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare”, të ndryshuar, me propozimin e Ministrit të Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta, Këshilli i Ministrave

VENDOSI:

1. Miratimin e Strategjisë kombëtare për barazinë gjinore dhe reduktimin e dhunës me bazë gjinore e dhunës në familje, 2011-2015, dhe të planit të veprimit për zbatimin e saj, sipas tekstit bashkëlidhur këtij vendimi.

2. Ngarkohen Ministria e Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta, Ministria e Financave, Ministria e Brendshme, Ministria e Drejtësisë, Ministria e Shëndetësisë, Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Ministria e Turizmit, Kulturës, Rinisë dhe Sporteve, Ministria e Ekonomisë, Tregtisë dhe Energjetikës dhe Ministria e Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së Konsumatorit për zbatimin e këtij vendimi.

Ky vendim hyn në fuqi pas botimit në Fletoren Zyrtare.

KRYEMINISTRI
Sali Berisha

STRATEGJIA KOMBËTARE PËR BARAZINË GJINORE DHE REDUKTIMIN E DHUNËS ME
BAZË GJINORE DHE DHUNËS NË FAMILJE, 2011-2015

SHKURTIME

BE	Bashkimi Evropian
CEDAW	Konventa mbi eliminimin e të gjitha formave të diskriminimit ndaj grave
DAP	Drejtoria e Administratës Publike
DPSHBF	Drejtoria e Politikave të Shanseve të Barabarta dhe Familjes
GNP	Grup ndërmintoror i punës
GTZ	Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit [Agjencia Gjermane për Bashkëpunimin Teknik]
ISHP	Instituti i Shëndetit Publik
IZHGJ	Indeks i zhvillimit gjinor
KKBGJ	Këshilli Kombëtar i Barazisë Gjinore
LBGJSH	Ligji “Për barazinë gjinore në shoqëri”
LMD	Ligji “Për mbrojtjen nga diskriminimi”
LDHF	Ligji “Për masat ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare”
MB	Ministria e Brendshme
MBUMK	Ministria e Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së Konsumatorit
MD	Ministria e Drejtësisë
MF	Ministria e Financave
MFGJ	Matës i fuqizimit gjinor
MPCSSHB	Ministria e Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta
MPJ	Ministria e Punëve të Jashtme
MSA	Marrëveshja e Stabilizim-asociimit
MTKRS	Ministria e Turizmit, Kulturës, Rinisë dhe Sporteve
MVR	Matrica e vlerësimit të rezultateve
NGJ	Nëpunës/e gjinor/e
OJF	Organizata jofitimprurëse
PVP	Platforma për Veprim e Pekinit
QZHM	Qëllimet e Zhvillimit të Mijëvjeçarit
SKBGJ-DHF	Strategjia Kombëtare për Barazinë Gjinore dhe Dhunën në Familje (i referohet SKBGJ-DHF 2007-2010)
SKBGJ-DHGDHF	Strategjia Kombëtare për Barazinë Gjinore dhe Reduktimin e Dhunës me Bazë Gjinore (i referohet SKBGJ-DHBGJ 2011-2015)
SKZHI	Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim
SPI	Sistemi i Planifikimit të Integruar
UNDP	Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim
UNFPA	Agjencia e Kombeve të Bashkuara për Popullsinë
UNICEF	Fondi i Kombeve të Bashkuara për Fëmijët
UN Women	Agjencia e Kombeve të Bashkuara për Gruan
VKM	Vendim i Këshillit të Ministrave

HYRJE

Çështjet e barazisë gjinore janë në qendër të politikave sociale të vendeve të Bashkimit Europian (BE) dhe një nga kërkesat për vendet që kanë hyrë në procesin e integrimit europian. Përkufizuar si barazi midis burrave dhe grave në të gjitha sferat, si publike dhe private, barazi gjinore do të thotë akses dhe kontroll i barabartë mbi burimet dhe përfitimet, pjesëmarrje e barabartë në vendimmarrjen politike dhe barazi me ligj për gratë dhe burrat. Barazia gjinore nuk është vetëm një nevojshmëri demokratike në vetvete, por gjithashtu një nevojshmëri ekonomike, politike dhe shoqërore për uljen e varfërisë dhe integrimin e Shqipërisë në BE. Lënia jashtë vëmendjes apo mostrajtimi me kujdes i pabarazive gjinore, do të sillte për pasojë rrezikun e mospërfitimit maksimal të rreth 50% të popullsisë, nga progresi i arritur nëpërmjet reformave shoqërore, politike dhe ekonomike. Pabarazia gjinore, e cila evidentohet në të gjitha aspektet e jetës shoqërore në Shqipëri, nëse nuk do të vihet në qendër të politikave sociale, do të dëmtojë përpjekjet e Shqipërisë për të arritur një zhvillim të qëndrueshëm, pasi nuk do të shfrytëzohet potenciali i plotë njerëzor i vendit. Integrimi gjinor, d.m.th. procesi që siguron që perspektiva gjinore dhe qëllimi për barazi gjinore të jenë në qendër të të gjitha aktiviteteve – zhvillim politikash, kërkime, advokim/dialog, legjislation, shpërndarje e burimeve si dhe planifikim, zbatim dhe monitorim i programeve dhe projekteve, si një strategji për të promovuar dhe arritur barazinë gjinore, duhet të jetë pjesë e të gjitha politikave sociale, ekonomike dhe politike në Shqipëri. Një strategji e tillë jo vetëm siguron arritjen e një zhvillimi të qëndrueshëm nëpërmjet shfrytëzimit të potencialit të plotë njerëzor të vendit, por edhe garanton që të gjitha grupet shoqërore t'i gëzojnë këto arritje.

Kjo është baza për të kuptuar përse çështjet gjinore po bëhen gjithnjë e më të rëndësishme për shoqërinë shqiptare. Në dekadën e parë të këtij shekulli ka pasur zhvillime të rëndësishme institucionale dhe strukturore për përparimin dhe emancipimin e mëtejshëm të grave në shoqërinë shqiptare, si dhe për të siguruar pjesëmarrjen aktive të tyre në të gjitha sferat politike, ekonomike dhe shoqërore të vendit. Hartimi dhe zbatimi i Strategjisë së parë kombëtare për barazinë gjinore dhe eliminimin e dhunës në familje (SKBGJ-DHF) 2007-2010 shënoi një hop cilësor në angazhimin e Qeverisë Shqiptare për të adresuar çështje që lidheshin jo vetëm me integrimin gjinor në politikën publike, por edhe me mbrojtjen e vajzave dhe grave nga abuzimi dhe dhuna. Në kuadër të zbatimit të strategjisë, u bënë përpjekje për të koordinuar nismat shtetërore me angazhimin gjithnjë në rritje të shoqërisë civile.

Si një strategji ndërsektoriale afatmesme, SKBGJ-DHF 2007-2010 u bë pjesë e Strategjisë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim (SKZHI) 2007-2013 së bashku me 15 strategji të tjera ndërsektoriale dhe 12 strategji sektoriale që mbulojnë fusha të ndryshme të zhvillimit ekonomik, social, politik dhe kulturor të vendit, si dhe përparësitë për integrimin e Shqipërisë në Bashkimin Europian. SKZHI është një dokument që synon t'i përgjigjet dinamikës së zhvillimit të ideve; ajo përfshin interesa dhe qëndrime të reja që përcaktojnë ecurinë e zhvillimeve sektoriale, qoftë në dobi të të gjithë popullatës, qoftë në favor të grupeve të ndryshme shoqërore. Fushat kryesore të veprimit të SKBGJ-DHF 2007-2010 ishin: 1. Mekanizmat ligjorë dhe institucionalë që sigurojnë barazinë gjinore në Shqipëri; 2. Drejtpeshimi gjinor në vendimmarrje; 3. Fuqizimi ekonomik si një ndër kushtet themelore për arritjen e barazisë gjinore; 4. Arsimi cilësor; 5. Mbrojtja sociale; 6. Shëndeti; 7. Media; dhe 8. Reduktimi i dhunës në familje. Arritjet e shënuara nëpërmjet zbatimit të kësaj strategjie shihen si pjesë integrale e përpjekjeve të bëra nga qeveria shqiptare për zhvillimin dhe integrimin e vendit.

Nisma e Ministrisë së Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta (MPCSSHB) për të rishikuar SKBGJ-DHF 2007-2010 nxitet nga nevoja për të përputhur afatet e veprimtarisë së kësaj strategjie me ato të SKZHI-së dhe si përgjigje ndaj zhvillimeve dhe kërkesave të kohës për të përforcuar veprimet që synojnë krijimin e një shoqërie që bën realitet pjesëmarrjen dhe mbrojtjen e barabartë të qytetarëve shqiptarë, pa dallim seksi, identiteti gjinor, (pa)aftësie, moshe, apo origjinë shoqërore.

Rishikimi i kësaj strategjie është fryt i një procesi ndërveprues dhe gjithëpërfshirës, i udhëhequr nga MPCSSHB, e cila angazhoi institucione të qeverisjes qendrore, lokale, shoqërisë civile, shoqatave joqeveritare, grupe të ndryshme interesi, përfaqësues të forcave politike në vend, përfaqësues të fushës akademike, si dhe donatorë e partnerë ndërkombëtarë. Dokumenti u hartua si

rezultat i pjesëmarrjes së të gjithë aktorëve dhe palëve të interesuara në çështje të barazisë gjinore (shihni shtojcën 6 për një listë të aktorëve të përfshirë). Kjo pjesëmarrje e gjerë synoi të rrisë prurjen e informacionit nga shumë drejtime dhe të sigurojë që plani i rishikuar i masave dhe ndërhyrjeve të jetë në përputhje me nevojat dhe mundësitë reale të institucioneve të vendit. Gjithashtu, strategjia është rishikuar për të nxitur bashkëpunimin ndërmjet aktorëve të ndryshëm qeveritarë (qendrorë e lokalë), donatorëve, shoqërisë civile dhe komunitetit, për të marrë vendime të orientuara dhe drejtuara nga përparësitë që shtron çështja e barazisë gjinore dhe reduktimit të dhunës me bazë gjinore.

Strategjia e rishikuar është konceptuar mbi analizën dhe trajtimin e dy çështjeve të rëndësishme: barazia gjinore dhe reduktimi i dhunës me bazë gjinore. Strategjia synon:

- të bëjë përpjekje drejt arritjes së barazisë gjinore në Shqipëri, nëpërmjet integritit të perspektivës gjinore në të gjitha aspektet e hartimit dhe zbatimit të politikave. Kjo do të thotë pjesëmarrje e barabartë e grave dhe vajzave, burrave dhe djemve në jetën sociale, ekonomike e politike të vendit, si dhe mundësi të barabarta për të gëzuar të gjitha të drejtat e tyre dhe për të vënë në shërbim potencialet e tyre individuale në dobi të shoqërisë;

- të përmirësojë mbrojtjen, reagimin e autoriteteve publike dhe mbështetjen për viktimat e dhunës me bazë gjinore, si dhe të theksojë punën parandaluese, duke adresuar shkaqet e dhunës dhe abuzimit në familje dhe shoqëri.

Gjatë procesit të rishikimit të strategjisë, grupet e punës u mbështetën në:

- Analizën e arritjeve të SKBGJ-DHF 2007-2010 dhe vlerësimit të situatës socio-ekonomike në Shqipëri, duke marrë në konsideratë treguesit socialë, ekonomikë, arsimorë, shëndetësorë dhe kulturorë;

- Analiza të veçanta për pjesëmarrjen e grave dhe vajzave në sektorë të ndryshëm, si dhe në strukturat vendimmarrëse në nivel qendror e lokal;

- Mekanizmat ligjorë e institucionalë, si dhe burimet financiare, materiale dhe njerëzore për të hartuar politika efektive që synojnë arritjen e qëllimeve dhe objektivave të vendosura;

- Rivlerësimin e vizionit dhe sfidave kryesore për arritjen e barazisë gjinore në Shqipëri;

- Rishikimin e planit të veprimit për të arritur synimet dhe objektivat e kësaj strategjie;

- Rishikimin e treguesve bazë për matjen dhe vlerësimin e ecurisë në bazë të udhëzimit të MPÇSSHB nr.1220, datë 27.5.2010 “Për përcaktimin e treguesve të vlerësimit dhe të monitorimit të treguesve të barazisë gjinore dhe dhunës ndaj grave, përfshirë dhunën në familje, mbikëqyrjen, mbledhjen dhe përpunimin e tyre”;

- Rishikimin e fushave kryesore të ndërhyrjes për të reduktuar dhunën me bazë gjinore;

- Vërejtjet e Komitetit të Kombeve të Bashkuara për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Gruas (CEDAW) dhënë në 2010;

- Detyrimet ligjore dhe orientimet politike të Bashkimit Europian (BE) në fushën e barazisë gjinore dhe trajtimit të barabartë;

- Raporti i progresit për arritjen e objektivave të mijëvjeçarit 2010.

Kushtetuta e Shqipërisë sanksionon zyrtarisht barazinë ndërmjet burrave dhe grave, por në praktikë shpesh gratë nuk i gëzojnë njësoj të drejtat e tyre si burrat. Kjo pabarazi është e prekshme në shumë fusha të jetës. Një pjesë e pabarazive mund të adresohen duke i parë me lente gjinore ndërhyrjet në fusha sektoriale si arsimi, shëndetësia, apo mbrojtja sociale; veprimet të tjera kanë natyrë ndërsektoriale, d.m.th. kërkojnë koordinim të përpjekjeve nga më shumë se një institucion të qeverisë qendrore. Konferenca kombëtare mbi stereotipat gjinore mbajtur në qershor 2010 dhe grupet e mëvonshme teknike të punës gjatë rishikimit të këtij dokumenti konsideruan si të arsyeshëm riprioritizimin e objektivave të SKBGJ-DHF 2007-2010, duke vendosur një numër më të kufizuar prioritetesh strategjike. Këto forume sugjeruan përqendrimin në këto fusha specifike:

1. Mekanizmat ligjorë dhe institucionalë që sigurojnë barazinë gjinore në Shqipëri;

2. Drejtpeshimi gjinor në vendimmarrje;

3. Fuqizimi ekonomik i grave si një ndër kushtet themelore për arritjen e barazisë gjinore;

4. Reduktimi i dhunës me bazë gjinore ndarë sipas kategorive: parandalim, reagim, dhe rehabilitim e riintegrim.

Objektivat e këtij dokumenti përqendrohen në:

1. Evidentimin e situatës aktuale të grave dhe vajzave, si dhe mënyrës së trajtimit të barazisë gjinore dhe dhunës me bazë gjinore në Shqipëri, përmes shifrave dhe fakteve;
2. Detajimin e hapave më të rëndësishëm që duhet të ndërmerren për të adresuar prioritetet lidhur me arritjen e barazisë gjinore dhe reduktimin e dhunës me bazë gjinore;
3. Identifikimin e institucioneve përgjegjëse dhe partnerëve që do të punojnë bashkarish për arritjen e qëllimeve të kësaj strategjie.

Duke ndjekur udhëzimet e “Manualit për përgatitjen e strategjive kombëtare, sektoriale dhe ndërsektoriale” bashkëngjitur urdhrit nr.134, datë 12.6.2006 të Këshillit të Ministrave “Për përgatitjen dhe hartimin e Strategjisë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim”, ky dokument përbëhet nga këto pjesë. Kapitulli 1: Kushtet aktuale - analizon në vija të përgjithshme situatën aktuale, duke u përqendruar te çështjet të cilat kërkojnë bashkërendim përmes kësaj strategjie ndërsektoriale. Atje ku të dhënat janë të disponueshme, bëhet krahasim midis kohës kur filloi zbatimi i SKBGJ-DHF 2007-2010 në 2007 dhe gjendjes së tanishme. Në të trajtohet edhe çështja e performancës së qeverisë, sektorët ku ajo mund të përmirësohet si dhe arsyet për rishikimin e strategjisë. Kapitulli 2: Vizioni, qëllimet dhe prioritetet strategjike është një shprehje koncize e kuadrit të përgjithshëm të procesit të planifikimit strategjik në këtë fushë horizontale. Theks i veçantë vendoset te roli i parashikuar i qeverisë në lidhje me aktorët e tjerë të rëndësishëm në zbatimin e strategjisë. Kapitulli 3: Politikat - përshkruan politikat kryesore, të cilat do të ndihmojnë për arritjen e qëllimeve të strategjisë. Theks i veçantë vendoset te analiza sesi politikat e identifikuara ndihmojnë në arritjen e qëllimeve strategjike dhe strategjitë sektoriale të cilat trajtojnë këto politika. Kapitulli 4: Monitorimi përshkruan treguesit e monitorimit dhe institucionin përgjegjës, i cili do të vlerësojë ecurinë drejt arritjes së qëllimeve strategjike duke u këshilluar me aktorë të ndryshëm të interesuar në arritjen e barazisë gjinore dhe reduktimin e dhunës me bazë gjinore në Shqipëri.

Strategjia shoqërohet nga plane veprimi (të përfshira si shtojca 1-4) me ndërhyrje dhe tregues të përcaktuar për të gjitha fushat prioritare të sipërpërmendura. Ai bazohet në dhe informohet nga:

- Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë;
- Ligji për barazinë gjinore në shoqëri (LBGJSH);
- Ligji për mbrojtjen nga diskriminimi (LMD);
- Ligji për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare (LDHF);
- Deklarata dhe Platforma për Veprim e Pekinit 1995, dhe dokumentet pasardhës;
- Konventa për eliminimin e të gjitha formave të diskriminimit ndaj grave (CEDAW);
- Vërejtjet përfundimtare të ardhura nga Komiteti i CEDAW paraqitur në përfundim të sesionit të 46 mbajtur në Nju-Jork në 12-30 korrik 2010;
- Rezoluta 1325 e Kombeve të Bashkuara mbi gratë, paqen dhe sigurinë;
- Marrëveshja e Stabilizim-Asociimit (MSA);
- Strategjia e Bashkimit Evropian (BE) për barazinë midis grave dhe burrave 2010-2015;
- Strategjia lokale për zbatimin e udhëzimeve të BE mbi dhunën ndaj grave dhe vajzave dhe luftës së të gjitha formave të diskriminimit ndaj tyre – miratuar nga drejtuesit e misionëve të BE-së në Shqipëri.

KAPITULLI 1 KUSHTET AKTUALE

Qeveria Shqiptare miratoi strategjinë kombëtare për barazinë gjinore dhe eliminimin e dhunës në familje (SKBGJ-DHF) me vendim të Këshillit të Ministrave (VKM) nr.913, datë 19.12.2007. Kjo strategji synoi: 1) të arrijë barazinë gjinore në Shqipëri, nëpërmjet integritit të perspektivës gjinore në të gjitha aspektet e hartimit dhe zbatimit të politikave; si dhe 2) të përmirësojë mbrojtjen, reagimin e sistemit të drejtësisë dhe mbështetjen për viktimat e dhunës në familje. Kohëzgjatja e kësaj strategjie ishte 2007-2010. Në përputhje me urdhrin nr.134, datë 12.6.2006 të Këshillit të Ministrave “Për Përgatitjen dhe Hartimin e Strategjisë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim”, si dhe për të sinkronizuar kontributet e arritjeve të kësaj strategjie me ato të Strategjisë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim (SKZHI) është bërë e nevojshme shtyrja e afatit të saj për të mbuluar periudhën 2011-2015. Shtyrja e afatit solli nevojën e vlerësimit të arritjeve të shënuara nëpërmjet SKBGJ-DHF 2007-2010, si dhe një mundësi për të rishikuar se si ndërhyrjet e parashikuara në këtë dokument adresojnë zhvillimet aktuale në Shqipëri. Ky kapitull analizon në vija të përgjithshme situatën aktuale bazuar në Raportin e Vlerësimit të SKBGJ-DHF 2007-2010, evidenton çështjet që ende mbeten sfidë në arritjen e barazisë gjinore në Shqipëri dhe komenton ndryshimet e bëra në dokumentin e rishikuar duke u përqendruar dhe theksuar çështjet të cilat kërkojnë bashkërendim përmes kësaj strategjie.

Situata demografike dhe struktura gjinore

Popullsia e Shqipërisë karakterizohet nga një moshë e re, mesatarja e së cilës është 32.8 vjeç, me 32.3 vjeç për meshkujt dhe 33.3 vjeç për femrat. Ndarja e popullsisë sipas seksit është e ekuilibruar, femrat zënë rreth 50% të popullsisë¹. Mosha e re, proceset e urbanizimit, lëvizjet migratore, emigracioni dhe faktorë të tjerë ekonomikë kanë bërë që gjatë 20 viteve të fundit, treguesit demografikë të jenë dinamikë. Kështu, brenda një kohe të shkurtër kanë ndryshuar raportet midis popullsisë rurale dhe urbane. Aktualisht popullsia urbane është rritur në 46% nga 36% që ka qenë në fillim të viteve '90-të. Rritja e popullsisë urbane ka ardhur si pasojë e zhvendosjes së lirë dhe masive të popullsisë rurale drejt qyteteve të mëdha, por edhe nga lëvizjet nga fshati në qytet brenda të njëjtut rreth. Sipas vlerësimeve të bëra nga INSTAT, jashtë Shqipërisë llogaritet të kenë emigruar rreth 750,000 shqiptarë ose 20% e popullsisë. Një vështrim i thellë në grupmoshat e popullsisë tregon se tranzicioni ndikoi në strukturën e popullsisë shqiptare. Gjithashtu një ndryshim themelor ai ka sjellë edhe për sa i përket strukturës së familjes. Përpjekjet për një jetesë më të mirë kanë bërë që familja shqiptare të mos ndryshojë vetëm vendin ku do të jetojë, por edhe mënyrën se si jeton. Një ndër treguesit që ka ndryshuar vitet e fundit është edhe mosha e martesës, nga 22.6 vjeç në 23.3 vjeç për femra dhe nga 27.2 vjeç në 29 vjeç për meshkuj. Po kështu kanë ndryshuar dhe numri i divorcive nga 9.6 divorce për 100 martesa në 2001 në 17 divorce për 100 martesa në 2008. Që nga viti 1960 indeksi sintetik i fekonditetit ka pësuar rënie të vazhdueshme. Në vitin 1960 ky indeks ishte mjaft i lartë, më shumë se 5 fëmijë për një femër të grupmoshës riprodhuese, ndërsa në vitin 2008 ky indeks u ul në 1.4 fëmijë për një femër të grupmoshës riprodhuese.²

Vlerësimi i situatës - arritjet dhe sfidat

Elementet kyçe të SKBGJ-DHF 2007-2010 ishin avancimi i barazisë gjinore dhe minimizimi i dhunës në familje nëpërmjet politikave dhe procedurave publike në nivel qendror dhe lokal. Zbatimi i kësaj strategjie u vlerësua nga Ministria e Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta (MPCSSHB) në 2010. Rezultatet e këtij vlerësimi u validuan gjatë vitit 2010.

Vlerësimi i SKBGJ-DHF 2007-2010 vuri në dukje që kjo strategji ka shënuar arritje në avancimin e pjesëmarrjes së barabartë të grave me burrat si vendimmarrës në zhvillimin politik, social dhe ekonomik të vendit, si dhe në ndërgjegjësimin dhe përgjegjshmërinë e instancave shtetërore për dhunën në marrëdhëniet familjare. Vlerësimi vuri në dukje gjithashtu se mbetet ende shumë për të bërë. Ndërsa ndërhyrjet e strategjisë janë fokusuar kryesisht në adresimin e nevojave dhe të drejtave për gruan në zonat urbane, gratë në zonat rurale dhe ato që i takojnë kategorive më

¹ INSTAT 2010 “Shqipëria në shifra 2010”

² INSTAT 2010 “Femra dhe meshkuj 2008”

të prekshme nga varfëria dhe dhuna, si gratë e pakicave etnike, gratë kryefamiljare, dhe ato me aftësi të kufizuara duhet të vijnë në qendër të veprimeve të ardhshme. Më specifikisht, situata e grave dhe burrave sipas tetë fushave prioritare të përcaktuara në SKBGJ-DHF 2007-2010 analizohen në seksionet e mëposhtme.

Mekanizmi institucional dhe ligjor

Kuadri ligjor. Sanksionimi me ligj i barazisë së të gjithë shtetasve përpara ligjit (neni 18 i Kushtetutës) bën që burri dhe gruaja, si subjekte të së drejtës, *de jure* të trajtohen përgjithësisht njësoj, në mënyrë të barabartë dhe si pasojë të kenë edhe detyrime të njëjta. Barazia përshkon të gjithë Kushtetutën dhe ligjet e tjera. Ligji nr.9970 datë 24.7.2008 “Për barazinë gjinore në shoqëri” (LBGJSH) plotësoi më tej kuadrin ligjor lidhur me barazinë gjinore në arsim, punësim dhe vendimmarrje. Qëllimi i këtij ligji është: a) të sigurojë mbrojtje efikase nga diskriminimi për shkak të gjinisë dhe nga çdo formë sjelljeje, që nxit diskriminimin për shkak të gjinisë; b) të përcaktojë masa për garantimin e mundësive të barabarta ndërmjet grave e burrave, për të eliminuar diskriminimin e bazuar në gjini, në çfarëdo forme me të cilën shfaqet; c) të përcaktojë përgjegjësitë e autoriteteve shtetërore, qendrore dhe vendore, për të hartuar dhe zbatuar aktet normative, si dhe politikat që mbështesin zhvillimin dhe nxitjen e barazisë gjinore në shoqëri. Risitë që sjell ky ligj kanë të bëjnë me futjen e përkufizimeve të reja si: ndalimi i diskriminimit për shkak të gjinisë i cili është në përputhje me përkufizimin e diskriminimit dhënë në CEDAW, integrimi gjinor, përkufizimi dhe ndalimi i ngacmimit për shkak të gjinisë, përkufizimi i barazisë gjinore, përkufizimi i përfaqësimit të barabartë gjinor dhe parashikimi i masave të posaçme të përkohshme në vendimmarrjen politike e publike të parashikuara në formën e kuotës neutrale në masën jo më pak se 30% për gjininë më pak të përfaqësuar; përkufizimi dhe lejimi si jodiskriminuese i masave të veçanta të përkohshme; krijimi i strukturave të reja politikëbërëse, ekzekutuese dhe mbrojtëse; futja e masave të posaçme në sistemin arsimor dhe fushën e punësimit; puna e papaguar; si dhe detyrimi për mbledhjen e statistikave gjinore.

Dy ligje të tjera që përbëjnë bazën e ndërhyrjeve për respektimin e barazisë gjinore në Shqipëri janë ligji nr.9669, datë 18.12.2006 “Për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare” (LDHF) së bashku me amendimet e tij (shihni seksionin për Dhunën me Bazë Gjinore) dhe ligji nr.10221, datë 4.2.2010 “Për mbrojtjen nga diskriminimi” (LMD).

Një sërë kodesh të miratuara pas vitit 1995, përmbajnë dispozita në mbrojtje të të drejtave të njeriut dhe sanksionojnë parimin e barazisë burrë-grua. Megjithatë, në kuadër të zbatimit të programit të përbashkët të Kombeve të Bashkuara për barazinë gjinore dhe kundër dhunës në familje, i cili u nënshkrua nga Qeveria Shqiptare për të mbështetur zbatimin e SKBGJ-DHF 2007-2010, ka përfunduar paketa e rishikimit të disa prej ligjeve. Ky rishikim evidentoi pjesën më të madhe të atyre rasteve kur vetë ligji bën përcaktime diskriminuese ndaj burrave ose grave, kur *de jure* nuk sigurohet përputhja me standardet e kërkuara nga CEDAW, me normat e vendosura nga *acquis communautaire* për trajtimin e barabartë dhe kur këto ligje bien ndesh dhe nuk ndërthuren mirë me përcaktimet e reja që kanë sanksionuar LBGJSH dhe LDHF, si ligje më të përparuara. Nga ana tjetër, ky rishikim ka formuluar propozime konkrete dispozitash që synojnë të amendojnë legjislacionin ekzistues për të siguruar përputhje më të mirë me parimet e barazisë gjinore dhe detyrimet ndërkombëtare të Shqipërisë në këtë fushë.

Vërejtjet e ardhura nga Komiteti i CEDAW për raportin e tretë periodik të Shqipërisë në qershor 2010 kanë shtruar detyra të reja në lidhje me aplikimin e drejtpërdrejtë të CEDAW në legjislacionin e Shqipërisë dhe harmonizimin e mëtejshëm të legjislacionit aktual me ligjet e reja të barazisë gjinore dhe mbrojtjes kundër diskriminimit si dhe me CEDAW, sidomos se si ato adresojnë forma të ndryshme të diskriminimit që prekin gratë që u përkasin minoriteteve etnike, gratë me aftësi të kufizuara, gratë në zonat rurale, apo dhe gratë e grupeve të tjera të disavantazuara duke forcuar edhe sanksionet për aktet e diskriminimit. Këto vërejtje gjithashtu përqendrohen në bërjen të detyrueshme të CEDAW për të gjitha degët e qeverisjes dhe kërkesën ndaj Parlamentit për të zbatuar këto vërejtje. Kjo kërkon hartimin e planeve specifike të punës për fushën që mbulon çdo ministri. Për më tej, është e nevojshme rritja e përpjekjeve për ndërgjegjësim të grave në lidhje me kuadrin ligjor, përdorimin e ligjit për rastet e diskriminimit me bazë gjinore si dhe monitorimin e përpjekjeve të tilla. Në këtë kuadër, bëhet e nevojshme rritja në mënyrë sistematike e njohurive mbi

Konventën dhe Protokollin e saj shtesë si dhe mbi çështjen e barazisë gjinore nëpërmjet trajnimeve dhe programeve të tjera të informimit, sidomos për deputetët, gjyqësorin, dhe zyrtarët e lartë të qeverisë. Këto dokumente, rekomandon Komiteti i CEDAW, duhet të bëhen pjesë integrale e kurrikulave të arsimit, duke përfshirë dhe arsimin juridik.

Mekanizmat institucionalë. Mekanizmi shtetëror i barazisë gjinore, i cili përbëhet nga një sërë strukturash shtetërore është ngritur për të nxitur përparimin e barazisë gjinore dhe për të siguruar gëzimin e të drejtave njerëzore të grave. Ky mekanizëm është ngritur në zbatim të rekomandimeve nga CEDAW, platforma për veprim e Pekinit (PVP) dhe në zbatim të LBGJSH. Funkzioni i tij kryesor është të monitorojë dhe të sigurojë zbatimin e ligjeve, të parimit të mos-diskriminimit dhe barazisë midis burrave dhe grave. LBGJSH përcakton si autoritet përgjegjës për çështjet e barazisë gjinore Ministrin e Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta. Bazuar në LBGJSH si dhe LDHF, Ministri e kryen funksionin e mësipërm i ndihmuar nga struktura e specializuar brenda dikasterit të tij, Drejtoria e Politikave për Shanset e Barabarta dhe Familjen (DPSHBF), e cila funksionon në këtë Ministri që prej vitit 2006. Misioni kryesor i saj është të nxisë barazinë gjinore dhe një pjesëmarrje të gjerë të gruas në jetën ekonomike, politike e kulturore të vendit si dhe formulimin dhe zhvillimin e politikave për parandalimin dhe reduktimin e dhunës në marrëdhëniet familjare, e në përgjithësi të dhunës me bazë gjinore. DPSHBF përbëhet nga dy sektorë: Sektori i barazisë gjinore dhe për masat ndaj dhunës në familje dhe Sektori për të drejtat dhe mbrojtjen e fëmijëve. Pas daljes së LMD, kësaj Drejtorie u ngarkua edhe detyra që të punonte edhe për zbatimin e këtij ligji. Vlerësimi tregoi që ndërsa ky sektor ka kontribuar gjerësisht në bashkërendimin e veprimeve dhe monitorimin e SKBGJ-DHF 2007-2010, kapacitetet e tij politikëbërëse dhe monitoruese duhet të fuqizohen; struktura e tij është e pamjaftueshme për të përballuar volumin e punës.

Në bazë të LBGJSH, propozimi i politikave mbi barazinë gjinore i ngarkohet Këshillit Kombëtar të Barazisë Gjinore. Ky këshill ka për detyrë të këshillojë Qeverinë për përcaktimin e drejtimit të politikave shtetërore për barazi gjinore, me përjashtim të çështjeve që merren në shqyrtim nga Këshilli Kombëtar i Punës dhe të sigurojë integrimin gjinor në të gjitha fushat. Ai është ngritur me vendim të Këshillit të Ministrave nr.122, datë 2.2.2009 “Për miratimin e rregullores së funksionimit të Këshillit Kombëtar të Barazisë Gjinore”, drejtohet nga Ministri që mbulon çështjet e barazisë gjinore (aktualisht nga Ministri i Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta) dhe në përbërje ka 9 zëvendësministra të MPCSSHB, Ministrisë së Integritimit (MI), Ministrisë së Financave (MF), Ministrisë së Drejtësisë (MD), Ministrisë së Brendshme (MB), Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës (MASH), Ministrisë së Shëndetësisë (MSH), Ministrisë së Turizmit, Kulturës, Rinisë dhe Sporteve (MTKRS), Ministrisë së Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së Konsumatorit (MBUMK), si dhe tre anëtarë përfaqësues të shoqërisë civile. Këshilli mbledhet jo më pak se dy herë në vit. Ai është mbledhur tri herë, mbledhja e fundit e tij është realizuar në dhjetor 2010. Në këto mbledhje KKBGJ ka miratuar raportet monitoruese vjetore të SKBGJ-DHF 2007-2010, si dhe dokumentin me treguesit e harmonizuar gjinorë për monitorimin e barazisë gjinore dhe dhunës ndaj grave. Për të përmbushur më mirë detyrat e tij këshilluese dhe drejtimin e politikave shtetërore, shtrohet detyra për rritjen e numrit të Këshillit me përfaqësim të ministrive të tjera, si Ministrisë së Ekonomisë, Tregtisë dhe Energjetikës (METE) dhe Ministrisë së Mbrojtjes (MM).

Miratimi i LBGJSH shtroi edhe detyrimin institucional për emërimin e nëpunësve gjinorë (NGJ) në çdo ministri të linjës dhe në organet e pushtetit vendor. Neni 13/3 përcakton se “Institucionet shtetërore, në nivel qendror dhe vendor, kanë detyrimin ligjor për të bashkëpunuar me ministrin përkatës, për shkëmbimin e informacionit dhe lehtësimin e përmbushjes së funksionit të tij.” Ligji shtron detyrimin që nëpunësit për çështjet gjinore të emërohen në Ministri dhe në organet e pushtetit vendor. Në nivel qendror vetëm MSH ka institucionalizuar pozicionin e NGJ me kohë të plotë, siç e kërkon ligji, ndërkohë që në ministrinë e tjera ka pika fokale gjinore, pra persona që mbulojnë detyra të tjera, por u është ngarkuar të merren edhe me çështjet e barazisë gjinore. Në nivel vendor janë zyrtarizuar 12³ NGJ, edhe pse ka pika fokale për barazinë gjinore në 65 njësi

³ Shifër e dhënë gjatë takimit të grupit teknik mbi mekanizmin ligjor dhe institucional

vendore⁴. Gjatë vitit 2009 janë zhvilluar trajnimet me temë: “Konceptet bazë të përkatësisë gjinore në qeverisjen lokale” me përfaqësues të pushtetit vendor për barazinë gjinore në 36 bashki të vendit duke përfshirë gjithsej 721 përfaqësues të administratës së bashkive në 36 bashkitë e vendit.⁵ DPSHBF ka përgatitur përshkrimet e punës (Draft) për këta nëpunës; qëllimi i punës së tyre konsiston në monitorimin, zbatimin e angazhimeve të qeverisjes qendrore dhe vendore siç shprehet në strategjitë kombëtare dhe kuadrin ligjor, si dhe në konventat dhe deklaratat ndërkombëtare për çështjet e barazisë gjinore dhe dhunës në familje. Nëpunësi gjinor gjithashtu mbështet integrimin e çështjeve të barazisë gjinore në politikat, programet dhe ligjet që hartohen nga Ministria apo Bashkia ku punon nëpunësi i barazisë gjinore. Vlerësimi vuri në dukje se ende mbetet shumë për të bërë për të krijuar mjedisin e duhur për funksionimin efektiv të mekanizmit institucional. Përtej statistikave të mësipërme, jo të gjitha institucionet në nivel qendror dhe vendor kanë burimet e duhura njerëzore, financiare dhe teknike për funksionim efektiv. Kështu, gjatë procesit të vlerësimit të SKBGJ-DHF 2007-2010, nga një vështrim i strategjive, politikave dhe planeve të veprimit të hartuara pas miratimit të LBGJSH, u vu re se dokumentet e përpunuara dhe miratuara nga Ministria e Shëndetësisë, që ka një nëpunëse gjinore të emëruar me kohë të plotë, ishin dukshëm më të ndjeshme nga pikëpamja gjinore se dokumente të ngjashme të përpunuara nga dikastere të tjera. Në përputhje dhe me rekomandimet e CEDAW, prania e burimeve të tilla njerëzore mundëson zbatimin efektiv të Strategjisë së rishikuar dhe planeve të veprimit për çdo instancë qeveritare.

Në nivel parlamentar deri në vitin 2009 brenda Komisionit Parlamentar të Punës dhe Çështjeve Sociale, ka funksionuar nënkomisioni për minorenët dhe shanset e barabarta. Kuvendi i ri që doli nga zgjedhjet e përgjithshme të vitit 2009, ka në përbërje Komisionin për Punën, Çështjet Sociale dhe Shëndetësinë, i cili shtrin fushat e përgjegjësisë edhe të gruaja dhe familja, veç marrëdhënieve të punës, çështjeve sociale, sigurimeve shoqërore dhe shëndetësisë⁶. Ky Komision, shqyrton projektligje dhe ndërmerre nisma ligjore në fushat e përgjegjësisë së vet dhe ndërton bashkëpunim me MPÇSSHB për çështjet e barazisë gjinore dhe fëmijëve.

Me hyrjen në fuqi të ligjit “Për mbrojtjen nga diskriminimi”, u krijua edhe institucioni i Komisionerit, i cili kryen funksionet e një ombudsmeni për çështje të diskriminimit për çfarëdo shkak, përfshi gjininë, por edhe identitetin gjinor, shtatzaninë, orientimin seksual, gjendjen familjare apo martesore, përgjegjësinë prindërore, të cilat tipikisht janë të lidhura ngushtë me gjininë e personit. Ky institucion ka kompetencë të shqyrtojë ankesat për diskriminim nga individët, grupet e tyre apo organizatat, të kryejë hetime, të monitorojë zbatimin e këtij ligji, të vendosë sanksione, të zhvillojë aktivitete ndërgjegjësimi dhe edukimi që ndihmojnë në zbatimin e këtij ligji.

Integrimi gjinor në politika dhe buxhete. LBGJSH parashikon integrimin gjinor si strategji për arritjen e barazisë gjinore në shoqëri nëpërmjet përfshirjes së perspektivës së secilës nga gjinitë në të gjitha proceset ligjvënëse, politikëbërëse, planifikuese, zbatuese e monitoruese. Ndërsa vlerësimi nuk ndeshi në ndërhyrje specifike, plane Pune për Ministri apo njësi të pushtetit vendor që kanë përfshirë perspektivën gjinore (me përjashtim të Ministrisë së Shëndetësisë), programi i përbashkët i Kombeve të Bashkuara për barazinë gjinore ka qenë një nga kontribuesit kryesorë për të siguruar procesin e integritit gjinor, veçanërisht buxhetimin gjinor në nivel lokal. Këto ndërhyrje kanë qenë në nivel pilot. Vlerësimi afatmesëm i këtij programi tregoi se është arritur progres modest në zhvillimin e proceseve për të integruar çështje të barazisë gjinore në politika dhe buxhete qendrore dhe lokale. Përvojat lidhur me buxhetimin gjinor në nivel lokal kanë evidentuar nevojën për zhvillimin e kapaciteteve në autoritetet lokale, të tilla që të sigurojnë aplikimin e praktikës së buxheteve gjinore.⁷ Për më gjerë, një analizë gjinore e strategjive sektoriale do të mundësonte adresimin e duhur të nevojave dhe të të drejtave të grave dhe të burrave në sektorë të ndryshëm të ekonomisë dhe shoqërisë. Si rrjedhojë e ndërhyrjeve të SKBGJ-DHF 2007-2010, një pjesë e

⁴ Intervistë me stafin e projektit barazi në qeverisje.

⁵ MPÇSSHB. 2010. “Raporti vjetor i monitorimit për SKBGJ-DHF 2007-2010, Janar-Dhjetor 2009.”

⁶ http://www.parlament.al/web/Perberja_10065_1.php

⁷ UNIFEM 2009. Mid-Term Evaluation of the UN Joint Programme on GE in Albania (July 2008-June 2011)

[Vlerësimi afatmesëm i programit të bashkuar të Kombeve të Bashkuara mbi barazinë gjinore në Shqipëri (korrik 2008-qershor 2011).

kapaciteteve teknike janë ngritur. Përpjekje të mëtejshme do të bëhen për të ndërtuar mbi ekspertizën dhe instrumentet ekzistuese. Një nga mësimet e rëndësishme të mësuara është që këto burime nuk janë shumë shpesh të njohura ose nuk përdoren nga ata që drejtojnë hartimin e politikave, programeve dhe projekteve. Ndaj është e rëndësishme të ndahen informacioni dhe praktikat në forume të ndryshme. MPCSSHB e ka nisur këtë përvojë të mirë në bashkëpunim me donatorë si UN Women dhe OSBE.

Monitorimi i legjislacionit dhe politikave/strategjive. Në mbështetje të LBGJSH dhe me urdhër të Ministrit të Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta nr.2498, datë 16.12.2008 i ndryshuar me urdhrin nr. 2271 datë 8.12. 2009 u ngrit Grupi i Punës Ndërinstitucional (GPNI) si grup këshillimor për evidentimin dhe përcaktimin e statistikave gjinore në mbështetje të politikave të monitorimit të barazisë gjinore në Shqipëri. Puna e këtij grupi ndërinstitucional në bashkëpunim të ngushtë me UNIFEM (tashmë UN Women), rezultoi në zyrtarizmin e një seti treguesish gjinorë të nevojshëm për monitorimin e barazisë gjinore dhe dhunës ndaj grave, të cilët duhet të mblidhen në mënyrë të detyrueshme. Tashmë ka një udhëzim të Ministrit nr.1220, datë 27.5.2010 “Për përcaktimin e treguesve të vlerësimit dhe të monitorimit të treguesve të barazisë gjinore dhe dhunës ndaj grave, përfshirë dhunën në familje, mbikëqyrjen, mbledhjen dhe përpunimin e tyre”. Që SKBGJ-DHBGJ 2011-2015 të zbatohet sipas parashikimeve, është e rëndësishme që këta tregues të përdoren për të monitoruar dhe vlerësuar rregullisht të gjitha rrugët e ndjekura dhe masat që përdoren për zbatimin e saj, dhe që të vendoset koordinim efektiv midis qeverisë qendrore dhe pushtetit vendor për të arritur objektivat e planeve të veprimit të kësaj strategjie.

Nga ana tjetër, monitorimi konsiston edhe në analizën se sa ndikim ka pasur legjislacioni i barazisë gjinore dhe kundër diskriminimit, ç’ospërputhje janë evidentuar dhe si janë adresuar ato për të siguruar që zbatimi i këtij legjislacioni të çojë në eliminim efektiv të diskriminimit kundër grave, sidomos grave që u takojnë grupeve të disavantazuara (gratë e minoriteteve etnike dhe gjuhësore, gratë me aftësi të kufizuara, gratë e moshuara, gratë që jetojnë në zonat rurale ose në zona të largëta, gratë emigrante, gratë që jetojnë me HIV/AIDS, dhe gratë që diskriminohen mbi bazën e orientimit të tyre seksual dhe identitetit gjinor).

Sfidat. Me gjithë arritjet, SKBGJ-DHBGJ, 2011-2015 duhet të adresojë disa sfida për forcimin e mekanizmit institucional dhe ligjor. Në aspektin ligjor, mbetet sfida harmonizimi në vazhdimësi i legjislacionit me standardet ndërkombëtare, si dhe rritja dhe monitorimi i zbatimit të legjislacionit aktual për barazinë gjinore në Shqipëri nëpërmjet inspektorateve të ngarkuara të bëjnë kontrollin e tij, si p.sh. Inspektorati i Punës, Inspektorati i Këshillit të Lartë të Drejtësisë, Inspektorati Kombëtar i Arsimit Parauniversitar, etj. Në aspektin e mekanizmit institucional, sfidat kryesore mbeten burimet e pamjaftueshme njerëzore për integrimin gjinor, emërimi me kohë të plotë dhe rrjetëzimi i NGJ në nivel qendror dhe lokal, ngritja e kapaciteteve të tyre për të bërë analiza dhe programime sipas parimit të integritit gjinor, si dhe ndërtimi i një njësie të specializuar për të monitoruar progresin e Strategjisë.

Pjesëmarrja në vendimmarrje

Barazia gjinore dhe për rrjedhojë, pjesëmarrja e barabartë e grave dhe burrave në vendimmarrje është pjesë përbërëse e proceseve demokratizuese. Në përputhje me detyrimet që rrjedhin nga ratifikimi i instrumenteve të rëndësishëm ndërkombëtarë si CEDAW dhe Rezoluta 1325 e Kombeve të Bashkuara për gruan, paqen dhe sigurinë, janë bërë përpjekje sistematike për të adresuar përfaqësimin dhe pjesëmarrjen e grave në politikë dhe administratën publike. Gjatë zbatimit të SKBGJ-DHF 2007-2010 janë vënë re zhvillimet e mëposhtme.

Pjesëmarrja e gruas në politikë. Krahasuar me vitin 2006, janë shënuar arritje në rritjen e numrit të grave në jetën politike. Kodi Zgjedhor i miratuar në nëntor 2008 sanksionoi përfundimisht zbatimin e kuotave të përfaqësimit gjinor në listat shumëemërore të partive politike për zgjedhjet e përgjithshme, si dhe ato për organet e qeverisjes vendore. Partitë politike shqiptare kanë shprehur angazhimin e tyre politik për të aplikuar kuotat e pjesëmarrjes së grave dhe vajzave në strukturat e tyre drejtuese e vendimmarrëse. Gjatë zgjedhjeve të vitit 2009, u vu re edhe një tendencë për më shumë vëmendje ndaj problemeve gjinore në platformat zgjedhore dhe daljet publike të përfaqësuesve të partive politike, sidomos në periudhën elektorale të vitit 2009.

LBGJSH, duke përcaktuar kuotat e pjesëmarrjes së grave jo vetëm në politikë, por edhe në administratën publike, nxiti përfshirjen e këtij detyrimi edhe në Kodin e ri Zgjedhor të vitit 2008. Si rrjedhojë, përfaqësimi i grave në Kuvend u dyfishua dhe po vërehet një angazhim i shoqërisë civile për të nxitur respektimin e kuotës gjinore prej 30% në zgjedhjet vendore të majit 2011. Kështu, në Legjislaturën XVIII, të dalë nga zgjedhjet e vitit 2009, ka 23 përfaqësuese gra ose 16.4% krahasuar me 10 gra deputete ose 7.1% në Legjislaturën XVII të dalë nga zgjedhjet e vitit 2005. Që nga 2005, kryetare e Kuvendit të Shqipërisë është një grua. Që nga 2007, vendet e Kryetares së Gjykatës së Lartë dhe të Prokurores së Përgjithshme i mbajnë dy gra. Në vitin 2010 ka vetëm një grua ministre në kabinetin qeveritar prej 14 ministrash. Janë tetë gra zëvendësministre (22.8%) dhe pesë gra ambasadore (10.2%). Këto prurje vijnë nga bota akademike, politike dhe e shoqërisë civile dhe përbëjnë një hop cilësor në përfaqësimin e grave në instancat e larta qeverisëse. Por në nivel lokal, përfaqësimi i grave mbetet ende i ulët. Në zgjedhjet e fundit për organet e qeverisjes vendore, kandidimi i grave për kryetare bashkie/komune ishte më pak se 3%. Nga 33 gra të kandiduara vetëm 9 prej tyre fituan.⁸

Me gjithë mentalitetin patriarkal, pjesëmarrja e grave dhe vajzave në politikë ka filluar të bëhet e pranueshme në opinionin publik shqiptar. Sipas një vrojtimi të kryer para zgjedhjeve të vitit 2009, të iniciuar dhe mbështetur nga UNIFEM⁹ (tashmë UN Women) ka një rritje të ndërgjegjësimit të shoqërisë në lidhje me pjesëmarrjen e grave dhe vajzave në politikë. Sipas këtij vrojtimi, 73.4% e të intervistuarve mendojnë se ka nevojë për ta rritur praninë e grave në jetën publike. Pjesëmarrësit në studim ishin në mbështetje të idesë së kuotave dhe lënë të kuptohet se gjinia e kandidatit nuk përbën as pengesë dhe as shtysë për të votuar. Në bazë të këtij vrojtimi, perceptimi i publikut mbi pjesëmarrjen e grave dhe vajzave në politikë është pozitiv.

Politika në Shqipëri dominohet nga pjesëmarrje e lartë e meshkujve. Sipas një studimi të 2011, faktorët që influencojnë negativisht vendimet e grave për të hyrë në politikë janë përgjegjësitë familjare, detyrimet në punësimin aktual, si dhe kontaktet e pamjaftueshme me strukturat politike lokale.¹⁰ Ndërsa studimi nuk jep informacion në lidhje me korrelacionin midis përvojave të mëparshme të angazhimit në aktivitete politike dhe civile dhe vendimit për të hyrë në politikë, në vende të tjera të botës është vënë re që mungesa e njohurive në lidhje me funksionimin e jetës politike, mungesa e përvojës në punë të organizuar dhe fushata mund të bëhen faktorë dekurajues në vendimin që marrin gratë për të mos u bërë pjesë aktive e politikës.

Pjesëmarrja e grave në administratën publike. Megjithëse prania e grave në administratën publike është inkurajuese, janë burrat ata që dominojnë në pozicionet drejtuese. Analiza e punësimit sipas grup-profesioneve (bazuar në klasifikimin ndërkombëtar të profesioneve ISCO 88) dhe gjinisë tregon se për disa grup-profesione ka diferenca të dukshme në punësimin e meshkujve dhe të femrave. Në grupin e ligjvënësve, nëpunësve të lartë dhe drejtuesve, 23.7% e të punësuarve janë femra dhe 76.3% janë meshkuj.¹¹

Pjesëmarrja e grave në efektivat e forcave/misioneve paqeruajtëse dhe policore.¹² Me gjithë përpjekjet e vazhdueshme, përfaqësimi i grave në këto efektiva mbetet i ulët. Kështu, në Forcat e Armatosura vetëm 10% janë gra. Sipas gradave, kemi këtë shpërndarje: Grupi I – Gradat për oficerë 340 ose 14.5%¹³; Grupi i II – Gradat për nënoficerë 453 ose 12.6%¹⁴; Grupi i III – Grada për

⁸ ACER&ASET 2011 “The situation of women leaders at the local level in Albania – a baseline analysis” [Situata mbi gratë udhëheqëse në nivel vendor në Shqipëri – analizë e informacionit fillestar], Tiranë, Shqipëri.

⁹ ACER & ASET. 2008. Perceptimi publik në lidhje me pjesëmarrjen e grave në zgjedhje në Shqipëri, mbështetur nga UNIFEM. Tiranë

¹⁰ Po aty.

¹¹ INSTAT 2010. “Femra dhe Meshkuj 2008.”

¹² Ky nënseksion është përgatitur me informacion të marrë nga një prezantim i bërë nga J. Katro 2010 në lidhje me gruan, zhvillimin dhe aplikimin e Rezolutës 1325 të Kombeve të Bashkuara për Gruan, Paqen dhe Sigurinë.

¹³ Ndarja e grupit I sipas kategorive - Kolonele: 2 ose 2.7%; N/Kolonele: 28 ose 28.5%; Majore: 69 ose 11.6%; Kapitene: 23 ose 6.76%; Togere: 130 ose 19.9%; N/togere: 88 ose 26.4%)

¹⁴ Ndarja e grupit II sipas kategorive - Kaptere: 40 ose 19.1 %; Rreshtere: 106 ose 10.6 %; Tetare: 160 ose 12.4%; N/tetare: 147 ose 13.4%

ushtare profesioniste, 333 ose 9.6% përfaqësim femëror¹⁵. Në forcat e policisë gjendja paraqitet më optimiste, megjithëse përfaqësimi në instancat e larta ka vend për përmirësim. Në Policinë e Shtetit përfaqësimi femëror sipas gradave është 152 ose 29.23%¹⁶. Përfaqësimi i grave në forcat e paqes apo misionet paqeruajtëse është gjithashtu modest - aktualisht në misionet paqeruajtëse ka 2 femra (1 oficer dhe 1 n/oficer). Vihet re pjesëmarrje e njëjtë në procedurat e niveleve operacionale përfshirë stërvitje, në shkollat e trupës, në shërbime. Gratë përfshihen në shërbimin 24 orësh në institucion, apo dhe shërbime të tilla profesionale si mjekë, infermiere, inxhinierë rrjetesh, centrale, komunikim tele-faks, me përjashtim të shërbimit 24 orësh në terren. Ndonëse ka raportime në lidhje me situatën e grave në forcat e armatosura dhe policore nga Ministria e Mbrojtjes dhe e Rendit (MMR) në MPCSSH, këto nuk janë periodike. Për një pasqyrim të saktë të situatës, nevojitet grumbullimi dhe raportimi i rregullt i të dhënave statistikore gjinore nga MMR. Për më tej, përfaqësimi i grave në institucionet përkatëse do të përfitonte nga politika dhe masa të veçanta inkurajuese për rritjen e pjesëmarrjes së grave në strukturat e paqes dhe sigurisë, si dhe nisma ndërgjegjësuere me drejtues të policisë për mundësinë e shanseve të barabarta në vendimmarrje/punësim, por dhe kualifikim të grave punonjëse pranë këtyre institucioneve.

Përfaqësimi i grave në shoqërinë civile. Organizatat jofitimprurëse (OJF), të njohura si pjesa më aktive e shoqërisë civile, kanë qenë shumë aktive në zhvillimet demokratike edhe pse shpesh u është dashur të operojnë në një shoqëri konservatore dhe me problematika të tranzicionit. Gjatë këtyre viteve është vënë re një bashkëpunim më i fortë midis OJF-ve dhe shtetit si në lidhje me punën për zbatimin e SKBGJ-DHF 2007-2010, për miratimin dhe zbatimin e shumë ligjeve të rëndësishme, si LBGJSH, apo për përmirësimet e LDHF, në tetor 2010. Një bashkëpunim i mirë është vënë re edhe për përfshirjen e kuotave gjinore në Kodin Elektorale dhe miratimin e LMD.

Në Shqipëri janë të regjistruara 614 shoqata,¹⁷ nga të cilat 112 ose 18.24% janë të drejtuara nga gratë. Kjo do të thotë se në këtë sektor gruaja gjen më shumë hapësirë dhe liri për një angazhim aktiv në dobi të çështjeve të grave dhe fëmijëve në veçanti dhe të komunitetit në tërësi. Siç tregojnë vërtetimet, organizatat dhe grupet e interesit që punojnë në fushën e barazisë gjinore dhe të drejtave të grave formojnë një grup të rëndësishëm të shoqërisë civile. Ato janë krijuar fill pas organizatave të para për të drejtat e njeriut në fillim të viteve '90, gjë që përshtatej me nevojat për adresimin e të drejtave të grave dhe pabarazive gjinore në kushtet e një shoqërie patriarkale.¹⁸

Shoqatat e grave realizuan dhe vazhdojnë të realizojnë një sërë aktivitete lidhur me të drejtat e grave e fëmijëve, përkujdesjen sociale e shëndetësore, zhvillimin ekonomik (kryesisht të biznesit të vogël për gratë dhe vajzat), luftën kundër trafikimit të qenieve njerëzore, etj. Që prej vitit 2000, ka nisur dhe është konsoliduar gjithnjë e më shumë një lëvizje kombëtare për fuqizimin politik të gruas, e cila arriti të ketë impakt në klimën politike dhe sociale në vend, në favor të balancës gjinore. Ndikimi progresiv i medias që filloi të ketë në fokus problemet e barazisë gjinore, veçanërisht të pjesëmarrjes së gruas në politikë, kulmoi në fushatën zgjedhore të vitit 2009, me disa programe e debate në mediat kryesore në vend.

Një element i rëndësishëm në rritjen e efektivitetit të punës së OJF-ve të grave është përmirësimi i organizimit të tyre. Pas vitit 1997, vërehet një bashkëveprim më i mirë mes tyre; filloi organizimi në rrjete e koalicione, me programe e aktivitete të përbashkëta. Për to mbetet sfida sigurimi i fondeve të mjaftueshme për të vazhduar dhe konsoliduar punën për çështjen e barazisë gjinore apo mbulimin e nevojave të ndryshme për shërbime sociale për gratë. Vërtetimet dhe analizat tregojnë se pjesa më e madhe e financimeve kanë qenë për periudha të shkurtra, një vit ose më pak dhe se shumica e tyre vijnë nga donatorë të huaj.¹⁹ Në këto kushte, hapja e një linje të posaçme

¹⁵ Ndarja e grupit III sipas kategorive - Ushtare profesioniste grupi 1: 154 ose 11%, Ushtare profesioniste grupi 2: 179 ose 8.6%

¹⁶ Përfaqësimi i grave në strukturat policore sipas gradave: Drejtues i parë: 1 ose 5.55%; Drejtues: 10 ose 14.49%; K/komisar: 39 ose 19.21%; Komisar: 13 ose 30.23%; N/komisar: 8 ose 22.22%; K/inspektor: 17 ose 42.50%; Inspektor: 3 ose 14.28%; Civil: 61 ose 72.61%.

¹⁷ Të dhëna nga MPCSSH në SKBGJ-DHF 2007-2010.

¹⁸ Civicus, IDM dhe UNDP Albania, Indeksi i shoqërisë civile për Shqipërinë. Në kërkim të qytetarëve dhe impaktit, 2010.

¹⁹ Po aty

buxhetore nga Këshilli i Ministrave në tetor 2007 “Për mbështetjen e shoqërisë civile” dhe miratimi më pas i ligjit “Për organizimin dhe funksionimin e agjencisë për mbështetjen e shoqërisë civile” (mars 2009), bartin një potencial të rëndësishëm për mbështetjen e lëvizjes për barazi gjinore në Shqipëri, i cili merret parasysh nga kjo strategji.

Sfida. Mbetet ende sfidë zbatimi rigoroz i Kodit Zgjedhor në të gjitha nivelet, si dhe zbatimi i kuotave siç parashikohet në LBGJSH për të adresuar përfaqësimin e ulët të vajzave dhe grave në pozicione të tjera drejtuese dhe profesionale në të gjitha organet e administratës publike, përfshirë përfaqësimin e grave në efektivat e policisë dhe forcat e armatosura. Zbatimi i Kodit dhe masave të veçanta duhen shoqëruar nga sesione informimi dhe trajnimi për stereotipat gjinore, barazinë gjinore dhe mosdiskriminimin. Rritja e pjesëmarrjes së grave në vendimmarrje duhet të mbështetet nga një lëvizje e gjerë feministe, e cila ka ende nevojë të fuqizohet, si nëpërmjet garantimit të burimeve të vijara financiare, ashtu edhe nëpërmjet ngritjes dhe forcimit të kapaciteteve. Trajnimi dhe informimi në masë të gjerë i vajzave dhe grave dhe aftësimi i tyre për pjesëmarrje aktive në jetën politike, si udhëheqje, menaxhim fushatash, përfaqësime në organizime publike (konferenca, biseda) dhe pjesëmarrjen e tyre në votime mbeten ndërhyrje të rekomandueshme për të rritur pjesëmarrjen e grave në jetën politike dhe publike.

Situata ekonomike, formimi profesional dhe pjesëmarrja në forcat e punës

Të drejtat ekonomike të grave përfaqësohen me nivelin e pjesëmarrjes në forcat e punës, mbajtjen e vendit të punës dhe shpërblimin. Punësimi te gratë shqiptare kushtëzohet nga një sërë faktorësh, si detyrimi dhe përgjegjësi për rritjen e fëmijëve, kryerjen e punëve të shtëpisë, niveli arsimor, aksesimi i kufizuar në formimin profesional, pronësia dhe mundësia për të përfituar kredi, etj.

Baza ligjore dhe institucionale për punësim dhe formim profesional. Nxitja e punësimit dhe formimi profesional rregullohen nëpërmjet ligjit nr.7995 datë 20.9.1995 “Për nxitjen e punësimit” dhe ligjit nr.8872 datë 29.3.2002 “Për arsimin dhe formimin profesional në RSH”. Në nivel qendror është MPCSSHB harton politika në fushën e punësimit dhe formimit profesional. Këtë ministria e realizon nëpërmjet Drejtorisë së Politikave të Punësimit. Shërbimi Kombëtar i Punësimit (SHKP) - krijuar në vitin 1988 - është një shërbim publik autonom, me statusin e një administrate shtetërore qendrore, që përgjigjet para Ministrisë. Organi më i lartë vendimmarrës i tij është Këshilli Administrativ Tripalësh me 13 anëtarë që kryesohet nga Ministri, dy anëtarë të këtij këshilli janë femra. Pranë zyrave të punësimit funksionojnë këshillat konsultative trepalëshe, të cilët zhvillojnë konsultime për qëndrueshmërinë e politikave, programeve dhe projekteve të punësimit. Partnerët socialë marrin pjesë në këshillat administrativë të Institutit të Sigurimeve Shoqërore dhe të Shërbimit Kombëtar të Punësimit. Në mbështetje të ligjit nr.8872, datë 29.3.2002 “Për arsimin dhe formimin profesional në Republikën e Shqipërisë”, që në nëntor të vitit 2003, është krijuar Këshilli Kombëtar i Arsimit dhe Formimit Profesional. Disa projektamendamente të këtij ligji janë kaluar tashmë në Këshillin e Ministrave dhe pritet t’i dërgohen Kuvendit për miratim. Këto ndryshime parashikojnë mbështetjen që Qeveria do t’u japë bizneseve që bashkëpunojnë dhe mbështesin zhvillimin e arsimit dhe formimit profesional në vend, synojnë të rregullojnë më me hollësi organizimin dhe funksionimin e Këshillit Kombëtar dhe krijojnë edhe Agjencinë Kombëtare të Arsimit dhe Formimit Profesional si një institucion që ofron shërbime si në fushën e arsimit dhe të formimit profesional.

Në kuadrin e zbatimit të SKBGJ-DHF 2007-2010, janë bërë propozime gjatë procesit të hartimit të ligjit nr.10237, datë 18.2.2010 “Për sigurinë dhe shëndetin në punë” lidhur me grupet në risk duke përfshirë këtu mbrojtjen e veçantë për gratë shtatzëna, gratë që sapo kanë lindur dhe nënat me fëmijë në gji në përputhje me direktivën nr.92/85/KE. Në këtë ligj janë marrë në konsideratë propozimet e bëra nga MPCSSHB dhe UN Women. Gjithashtu Drejtoria Juridike në MPCSSHB, në konsultim me UN Women ka bërë disa propozime pranë grupit të punës që ka punuar për rishikimin e Kodit të Punës, lidhur me futjen e dispozitave ligjore për njohjen e lejes së paslindjes për baballarët; zgjerimin e konceptit të shqetësimit seksual në vendin e punës; propozime për orarin fleksibël për punonjësit me përgjegjësi familjare etj. Kjo fazë e procesit për rishikimin e Kodit të Punës nën një këndvështrim gjinor ka përfunduar tashmë dhe pritet fillimi i procesit për miratimin e këtyre ndryshimeve të propozuara.

Me mbështetjen e UN Women janë bërë rekomandime për ndërhyrje në ligjin nr.9355 “Për ndihmën ekonomike”. Këto ndërhyrje parashikojnë që tashmë të përfitojnë nga ndihma ekonomike

edhe viktimat e trafikimit, familjet me kryefamiljare gra, gratë në proces zgjidhje martese, por që nuk e kanë marrë akoma vendimin e gjykatës për këtë, gratë viktima të dhunës në familje dhe familjet në gjakmarrje. Pra numri i kategorive përfituese të ndihmës ekonomike jo vetëm që është rritur, por njëkohësisht i kushton një vëmendje të veçantë mundësisë së grave për të përfituar direkt nga ndihma. Këto ndryshime janë kaluar në Këshillin e Ministrave dhe priten që të dërgohen së shpejti për miratim në Kuvendin e Shqipërisë.

Punësimi. Pjesëmarrja e gruas në tregun e punës ka ardhur duke u ulur. Shkalla e pjesëmarrjes së grave në forcat e punës në vitin 2009 ishte 51.8%, krahasuar me 56.2% në 2007. Gratë në Shqipëri kanë më pak akses se burrat për të filluar një punë, për pasojë niveli i papunësisë tek ato është më i lartë. Shkalla e punësimit për popullsinë 15-64 vjeç për vitin 2009 ishte 53.4%. Ky tregues ishte 64.3% për meshkujt dhe 43.6% për femrat. Niveli i punësimit për gratë ka pësuar rënie nga 2007 kur ka qenë 49.3%²⁰.

Shkalla e papunësisë tek gratë në vitin 2009 ishte 15.9%, në krahasim me 12.2% për meshkujt në të njëjtin vit, ndërsa në vitin 2007, papunësia e grave ishte 12.2%. Treguesit e papunësisë afatgjatë (sipas përkufizimit standard, të papunë afatgjatë janë personat e papunë prej një periudhe prej një viti ose më shumë) tregojnë se gratë kanë më shumë gjasa të qëndrojnë të papuna për një kohë të gjatë se burrat. Dallimi mes tyre është i ndjeshëm, respektivisht 10.6% me 7.8%. Ky hendek është thelluar në vite. Nga viti 2007, papunësia afatgjatë për gratë dhe vajzat ka pësuar një rritje: nga 8.8% në 10.6%. Gjithashtu, në mes të papunëve të dekurajuar, gratë zënë rreth 70%²¹, që do të thotë këto gra dhe vajza nuk kërkojnë më të hyjnë në tregun e punës. Shpesh dekurajimi vjen nga mungesa e shërbimeve sociale të kujdesit për fëmijët dhe të moshuarit.

Edhe punësimi sipas sektorëve paraqet dallime në indekset gjinore. Në sektorin shtetëror ka 54.3% meshkuj dhe 45.7% femra të punësuar, në sektorin privat ka 70.3% meshkuj dhe 29.7% femra dhe në sektorin bujqësor ka 43.3% meshkuj dhe 56.7% femra²². Të dhënat e të punësuarve në sektorin shtetëror tregojnë se gratë zënë përqindjen më të lartë të punësimit në profesione të tilla si specialiste apo nëpunëse të thjeshta, pozicione këto më pak të paguara, krahasuar me profesione, të tilla si ligjvënës, nëpunës dhe drejtues të lartë, politikëbërës, në të cilat shihen kryesisht burrat si të punësuar. Duke bërë një krahasim të punësimit në dy nivelet, në atë qendror dhe vendor, të dhënat tregojnë se femrat zënë një përqindje më të madhe të punësimit në nivel qendror. Kështu në institucionet e qeverisjes qendrore, 43% e të punësuarve janë femra, ndërsa në administratën vendore kjo shifër rezulton në 30%.

Shifrat e ulëta të punësimit të grave nuk tregojnë realitetin në lidhje me angazhimin e tyre në punë, pasi në këto shifra nuk pasqyrohet roli riprodhues social që ato luajnë në familje, duke filluar nga mirëmbajtja e shtëpisë, gatimi, kujdesi për fëmijët dhe familjarët, aktivitete këto të domosdoshme për vazhdimësinë e jetës dhe që cilësohen si punë e papaguar. Po kështu, edhe pse mund të kenë të njëjtin nivel arsimit apo kualifikimi sikurse dhe burrat, te gratë vihet re një vështirësi për mbajtjen e vendit të punës, apo dhe diferencim në shpërblim, për shkak të posteve të punës që ato kanë. Gratë janë më të rrezikuara për largimin nga puna, apo janë më pak të pëlqyera për t'u punësuar e për t'u ruajtur vendin e punës, veçanërisht në periudhën e shtatzënisë. Në nivelin e ulët të shpërblimit të grave ndikon edhe pjesëmarrja e ulët e tyre në aktivitete private vetëpunësimi, të cilat sigurojnë të ardhura më të larta se sektori publik. Aksesit i ulët ndaj pronës (vetëm 8% e grave zotërojnë ligjërisht pronë²³), si dhe mungesa e politikave favorizuese që nxisin sipërmarrjen private të grave, ka çuar në një nivel të ulët të numrit të atyre që drejtojnë biznese të vogla, të mesme apo të mëdha. Në vitin 2005 vetëm 17% e bizneseve jo bujqësore drejtoheshin nga gra; në vitin 2010 ka një rritje të vogël prej 1% (18%).²⁴ Sigurimi i mundësive të barabarta për punësim të shpërblyer ndikon pozitivisht në nxjerrjen e familjes nga varfëria dhe në rritjen e statusit social të grave dhe

²⁰ INSTAT, Rezultate nga anketa e forcave të punës, 2009, <http://www.instat.gov.al/graphics/doc/downloads/lfs/Rezultate%20AFP%202009.pdf>

²¹ Po aty

²² Po aty

²³ Amnesty International: "Albania. Violence against women in the family. It is not her shame"; 2005

²⁴ Albania Country Gender Profile 2010, JICA

vajzave brenda familjes. Nga një analizë e faktorëve që ndikojnë në madhësinë e shpërblimit, si grupmosha, niveli i shkollimit dhe gjinia, kjo e fundit rezultoi se ndikon më fuqimisht. Gratë janë ndjeshëm më të defavorizuara nga burrat, me një mesatare të pagës prej 35% më të ulët për të njëjtin nivel arsimor²⁵. Një analizë më e detajuar sipas degëve të ekonomisë tregon se paga mesatare mujore neto e burrave është²⁶ dukshëm më e lartë se ajo e grave në të gjitha degët e ekonomisë dhe diferenca është më e theksuar për të punësuarit me pagë në sektorin privat jo-bujqësor.

Sipërmarrjet private. Gratë kanë ngritur bizneset e tyre kryesisht në aktivitete ekonomike të tilla si tregti, shitje me shumicë, dyqane, shërbime të ndryshme si dentist, noteri, avokati, parukieri, agrobiznes, industri, prodhimin e bulmetit, tekstil, botime librash, rrobaqepësi dhe punime artizanale. Sipas statistikave të INSTAT, 18% e drejtuesve të biznesit privat janë gra. Numri më i madh i bizneseve të regjistruara që drejtohen nga gratë është përqendruar në Tiranë (31%), dhe Elbasan (30%). Janë mbështetur nisma për ngritjen e programeve të kreditimit me qëllim nxitjen e biznesit të grave nëpërmjet zbatimit të programeve si ai për Fondin e Garantimit të Kredive për Eksport. Megjithatë rreth 70% e grave që jetojnë në zona rurale punojnë në bujqësi, por vetëm 6% e fermave janë në pronësi apo të menaxhuara prej tyre. Gratë në zonat rurale kanë shumë vështirësi në gjetjen e mundësive të punësimit, kështu që shumica e tyre merret kryesisht me punë në bujqësi. Fermat nuk kanë mundësi prodhimi apo shitjeje dhe marrin shumë pak kujdes dhe mbështetje nga qeveria.

Varfëria. Në një vend si Shqipëria, kultura diskriminuese me bazë gjinore nuk është thjesht një çështje e shkëlqes së të drejtave të grave e vajzave, por pabarazia gjinore përfaqëson një pengesë serioze në përshpejtimin e reduktimit të varfërisë. Tradicionalisht, edhe pse gratë mbajnë peshën kryesore të mirëqenies në familje, ato kanë më pak mundësi se burrat në kontrollin e burimeve dhe mjeteve që nevojiten për të përmbushur përgjegjësitë e mësipërme. Niveli i lartë i papunësisë, niveli arsimor i ulët, kryerja e shumë punëve të pakualifikuara, mungesa e mundësive kualifikuese, aksesit i dobët dhe mungesa e lirisë së përdorimit të metodave të planifikimit familjar, të qenit objekt i dhunës, keqtrajtimit apo veprimeve arbitrare brenda familjes, si dhe përfaqësimi i ulët në strukturat publike drejtuese e politike, ndikojnë në thellimin dhe feminizmin e varfërisë në Shqipëri, në përzgjatjen e saj, sikurse dhe në përfshirjen në të, të më shumë fëmijëve.

Drejtuesimi mes detyrimeve profesionale dhe atyre familjare. Studime të kryera nga organizata të ndryshme jofitimprurëse si dhe disa anketime të kryera nga INSTAT si anketa demografike e shëndetit apo anketa e matjes së nivelit të jetesës²⁷ tregojnë se puna dhe përkujdesja për familjen mbeten ekskluzivisht përgjegjësi e grave, se ka mangësi në shërbimet sociale (kryesisht të kujdesit për fëmijët dhe të moshuarit), se tregu informal i punës e shton angazhimin e gruas në kujdesin ndaj familjes. Pjesëmarrja e gruas në vendimmarrjen brenda familjes ndikohet edhe nga aksesit i dobët ndaj informacionit dhe njohurive. Gjithashtu aksesit ndaj informacionit ndikohet negativisht edhe nga bërja e një jete sociale të izoluar.²⁸ INSTAT, me mbështetjen e SIDA-s dhe UNFPA-së (në kuadër të Programit të Përbashkët të Kombeve të Bashkuara për barazinë gjinore dhe kundër dhunës në familje), po realizon vrojtimin kombëtar për përdorimin e kohës, i cili do të japë të dhëna të vlefshme lidhur me punën e papaguar të grave dhe burrave në familje dhe roleve gjinore në vendimmarrjen brenda saj. Rezultatet e vrojtimin priten të dalin brenda vitit 2011.

Programet e nxitjes së punësimit. Për të adresuar pjesëmarrjen e ulët të grave në tregun e punës, në tre vjetët e shkuar, janë zbatuar programe të nxitjes së punësimit, apo në lidhje me formimin profesional nga të cilat kanë përfituar një numër i konsiderueshëm vajzash dhe grash përfshirë dhe ato të kategorive në nevojë. Kështu, gjatë vitit 2008, nga punëkërkuarit e papunë që morën pjesë në programet e nxitjes së punësimit 82% ishin femra, ndërsa nga grupet e veçanta ishin 67% (rome, jetime, të divorcuara, mosha mbi 50 vjeç.) Pranë qendrave publike të formimit profesional u certifikuan 7,577 persona nga të cilët 58% ishin gra dhe vajza të trajnuara. Gjatë vitit 2009 nga punëkërkuarit e papunë që morën pjesë në programet e nxitjes së punësimit 60% ishin

²⁵ Në përlllogaritjet nuk janë peshuar grupmoshat.

²⁶ INSTAT- LSMS 2005

²⁷ ASC, "Përkujdesja si punë e papaguar-pesha e padukshme që mbartin gratë, 2008, Tiranë

²⁸ ASC, Përkujdesja si punë e papaguar-pesha e padukshme që mbartin gratë, 2008, Tiranë

femra. Pranë qendrave publike të formimit profesional u trajnuan 7,751 persona në total nga të cilët 50% ishin femra. Gjatë vitit 2010 u përfshinë në programet e nxitjes së punësimit 1,757 punëkërkues të papunë nga të cilët 70% ishin punëkërkuese femra. Pranë qendrave publike të formimit profesional u trajnuan 8,485 persona nga të cilët femrat përbënin 53% të totalit. Pjesëmarrja e femrave ka qenë në nivele të larta në të gjitha programet: në programet e formimit nëpërmjet punës femrat janë deri në moshën 35 vjeç dhe të përfaqësuara kryesisht në aktivitete të tilla si konfeksione (veshje dhe këpucë); në programet e subvencionit të punësimit për pjesën e sigurimeve shoqërore janë mbi moshën 35 vjeç (kryesisht në aktivitete si përpunim peshku dhe kultivim fidanësh).

Ligji “Për nxitjen e punësimit” parashikon mbështetjen e punëdhënësve që krijojnë vende të lira pune dhe punësojnë kandidatë të ofruar nga zyrat e punësimit. Në mbështetje të këtij ligji, aplikohen pesë programet e nxitjes së punësimit: 1) programi i nxitjes së punësimit të punëkërkuesve të papunë; 2) programi i nxitjes së punësimit të punëkërkuesve të papunë nëpërmjet formimit në punë; 3) programi i nxitjes së punësimit nëpërmjet formimit institucional; 4) programi i nxitjes së punësimit të punëkërkuesve të papunë femra; 5) programi i nxitjes së punësimit për studentët që kanë mbaruar arsimin e lartë brenda dhe jashtë vendit²⁹.

Sfida. Ngushtimi i hendekut të papunësisë dhe rritja e pjesëmarrjes së grave në tregun e punës mbetet një sfidë e qenësishme. Studime të gjithanshme që tregojnë vendin që zënë gratë në tregun e punës, sfidat që ato ndeshin përfshirë diferencimet në paga krahasuar me burrat, kontributin e tyre në prodhimin bruto vendas dhe përdorimin e kohës janë të rëndësishme për hartimin e politikave që nxisin pjesëmarrjen e grave në tregun e punës.

Që të zhvillohen politika të përshtatshme për të nxitur fuqizimin ekonomik të grave, është e rëndësishme të përcaktohet se ç’do të thotë fuqizim ekonomik dhe të njihet lidhja e tij me atë lloj modeli të zhvillimit ekonomik, i cili tregon kujdesin e duhur ndaj qytetareve. Fuqizimi ekonomik i gruas mund të rezultojë në fuqizimin shoqëror, politik dhe kulturor dhe anasjelltas. Arsimi, si ai i përgjithshëm dhe profesional, ashtu sikurse dhe aksesit i përmirësuar në shërbimet sociale bazë janë parakushte për rritje të mundësive për punësim dhe rrjedhimisht për fuqizimin ekonomik të grave.

Rritja e pjesëmarrjes së gruas në tregun e punës dhe promovimi i sipërmarrjes ekonomike nga ana e saj është e një rëndësie të madhe duke pasur parasysh diferencimet në punësimin e grave dhe vajzave dhe shkallën e papunësisë në Shqipëri, por nuk është e mjaftueshme. Është po aq e rëndësishme të adresohet e drejta për punë dinjitoze në përputhje me standardet e punës. Por është edhe më e rëndësishme të promovohen politika dhe programe që njohin vlerën e kontributit të gruas në shoqëri nëpërmjet punës së tyre të paguar dhe të papaguar.

Ndërsa gratë duhet të kenë akses të barabartë në mikrofinancë, është thelbësore që të njihet fakti që mikrofinanca shumë shpesh fokusohet te gratë, ndërkohë që investimet synojnë fusha që janë të dominuara nga burrat dhe sjellin përfitime të pabarabarta për gratë dhe burrat. Krijimi i shërbimeve të përshtatshme për të siguruar akses të barabartë të grave në kredi dhe shërbime bankare, adresimi i dallimeve të mëdha në pronësi të aseteve materiale nga burrat dhe gratë (p.sh., toka dhe shtëpi), janë disa drejtime ku duhet punuar. Qeveria, në bashkëpunim me OJF-të dhe sektorin privat do të angazhohet për nxitur krijimin e kushteve të tilla të tregut që mund të ndihmojnë gratë të përdorin në maksimum potencialin e tyre. Një gjë e tillë duhet të përfshijë si gratë në zonat urbane dhe ato në zonat rurale dhe në veçanti të lidhë gratë rurale si prodhuese me tregjet urbane. Vëmendje specifike meritojnë gratë kryefamiljare dhe gratë e grupeve në nevojë (gratë me aftësi të kufizuara, gratë rome, etj.). Forma inovatore si kooperativat e grave (sipërmarrje sociale) në zonat urbane dhe ato rurale kanë potencialin të ndryshojnë disekuilibrin mes punës së paguar dhe asaj të papaguar të grave.³⁰ Investimet duhet të marrin në konsideratë çështjet gjinore dhe t’i përgjigjen në mënyrë të drejtë nevojave të burrave dhe grave (si në infrastrukturë dhe në investime që përqendrohen në krijimin e mundësive të reja, të barabarta për punë).

²⁹ Burimi: MPÇSSHB

³⁰ Kjo në praktikë do të thotë që disa nga aktivitetet që gratë kryejnë si punë të papaguar, si kujdes për fëmijët, për të moshuarit dhe për personat me aftësi të kufizuara duhet të njihen si të rëndësishme në nivel komunitar dhe kontributi i grave për këtë punë të rëndësishme të mund të rimbursohet.

Rishikimi i legjislacionit të sigurimeve shoqërore dhe shëndetësore për të krijuar hapësira për përfitim nga gratë në zonat rurale dhe ato që humbën vendet e punës si pasojë e ndryshimit të sistemit në fillim të viteve 90 është domosdoshmëri. Edhe zgjerimi i rrjetit të shërbimit të punësimit dhe formimit profesional për gratë në nevojë, përfshirë gratë rome, kryefamiljare dhe ato me aftësi të kufizuara do të krijojë një tablo të re ekonomike.

Zhvillimi i kapaciteteve, trajnimi dhe ritrajnimi, njësoj i aksesueshëm nga gratë dhe burrat ka munguar. Rritja e shanseve të riaftësimit për punë, në praktikë do të thotë që nënat e reja të kenë akses në shërbime të përbalueshme financiarisht të kujdesit për fëmijët- kjo është e rëndësishme pasi i lejon ato të marrin pjesë në trajnim dhe të punojnë. Masat aktive për tregun e punës duhet të jenë të ndjeshme nga perspektiva gjinore dhe të marrin në konsideratë nevojat specifike të grave, veçanërisht të grave të reja me familje. Çështja e ndarjes horizontale dhe vertikale në punë duhet adresuar duke krijuar hapësira punësimi për gratë në fusha të dominuara nga burrat (dhe anasjelltas), duke siguruar në të njëjtën kohë mundësi të barabarta për gratë dhe burrat për rritje në karrierë dhe akses në pozicione drejtuese.

Për më tej, duhen adresuar çështje që lidhen me sigurinë në punë, diskriminimin në punë, ngacmimin e vazhdueshëm e sistematik të një individi nga kolegët, apo drejtuesit si edhe masa për të adresuar drejtpeshimin midis detyrimeve profesionale dhe atyre familjare. Mbrojtja në punë, si një fushë që kërkon përmirësim të qenësishëm, kërkon forcimin e rolit të Inspektoratit të Punës për të trajtuar çështjet që lidhen me barazinë gjinore në punë dhe respektimin e kushteve të punës që garantojnë pacenueshmërinë e integritetit individual. Pjesëmarrja joproporcionale e grave në ekonominë informale, përfshirë dhe punën në kushte të vështira dhe të pambrojtura, duhet të adresohen nga Inspektorati i Punës dhe organet e sigurimeve shoqërore.

Arsimi

Arsimi është fusha në të cilën ka pasur arritje të mira në drejtim të aksesit për femrat dhe meshkujt. Në vitin 2010 mbaruan arsimin 9-vjeçar dhe morën dëftesë liri 49766 nxënës, nga të cilët 49% vajza dhe 51% djem. Në arsimin e mesëm vazhdon të mbetet më i lartë numri i femrave (54%) kundrejt meshkujve që përbëjnë 46%.

Në arsimin e mesëm profesional meshkujt mbizotërojnë me 69% të të regjistruarve.

Në arsimin jopublik femrat përbëjnë 29.6%. Femrat në arsimin e lartë përbëjnë 58% të numrit të përgjithshëm të studentëve të ditës në vitin shkollor 2009-2010.

Femrat në arsimin e lartë përbëjnë 56,4% të numrit të përgjithshëm të studentëve të ditës në vitin shkollor 2007-08. Në fakultete të ndryshme, raporti femra-meshkuj është i ndryshëm. Nëse studiojmë strukturën sipas 8 fushave të gjëra të studimit në arsimin me kohë të plotë, vihet re që femrat janë më të prirura të vazhdojnë studimet në shkencat shoqërore. Këtu femrat përbëjnë 73% të studentëve të fushës së arsimit, 68% të fushës së shëndetësisë dhe 61% të shkencave humanitare dhe arteve. Meshkujt zënë pjesën më të madhe të studentëve në fushën e inxhinierisë, ku përbëjnë 70% si dhe shkencave natyrore, duke ndryshuar përparësitë nga viti paraardhës ku një nga fushat ku merrnin pjesë më shumë ishte edhe bujqësia. Në vitin 2008, të diplomuarat në arsimin e lartë me kohë të plotë përbënin 67%.³¹

Femrat në arsimin e lartë përbëjnë 58% të numrit të përgjithshëm të studentëve të ditës në vitin shkollor 2009-2010. Femrat përbëjnë 78% të studentëve të fushës së arsimit, 71% të fushës së shëndetësisë, 65% të shkencave humanitare dhe arteve, 60% të fushës së shkencave natyrore dhe 55% të fushës së shkencave sociale, biznes dhe drejtësi. Meshkujt vazhdojnë të zënë pjesën më të madhe të studentëve në fushën e inxhinierisë, ku përbëjnë 74%, në fushën e bujqësi-veterinarisë, ku përbëjnë 66%, dhe në fushën e shërbimeve, ku përbëjnë 63%. Në vitin akademik 2009-2010, në arsimin e lartë me kohë të plotë, femra janë 66% e të diplomuarve në ciklin I (DNP), 59% në ciklin II (DND+DIND). Në Master Profesional janë diplomuar 1501 femra, ose 77% e numrit të përgjithshëm, ndërsa në Master të Nivelit II janë diplomuar 243 femra, ose 64% e numrit të përgjithshëm.

Në sistemin parauniversitar (parashkollor, nëntëvjeçar dhe të mesëm), përfaqësimi i grave është i konsiderueshëm. Mësueset femra përfaqësojnë 68% të stafit mësimdhënës në arsimin 9-

³¹ INSTAT, Femra dhe Meshkuj, 2009

vjeçar, ndërsa kjo përqindje në arsimin privat është 61%. Në arsimin e mesëm publik dhe privat femrat mësuese përbëjnë 62% të stafit. Në arsimin e lartë publik, përqindja e femrave në stafin efektiv mësimdhënës rritet nga viti në vit duke zënë 50.4%, në krahasim me 47.2% që ka qenë më parë. Në arsimin e lartë privat femrat pedagoge me dhe pa tituj përbëjnë 27.4% të stafit mësimdhënës.

Në arsimin e lartë publik e privat, me titullin “Profesor i asociuar” ka 145 femra dhe 309 meshkuj, me titullin “Profesor” ka vetëm 141 femra dhe 398 meshkuj.

Po ndërsa regjistrimi i vajzave në shkolla është në nivele të konsiderueshme, dukuritë gjinore si braktisja konkrete apo braktisja e fshehtë e shkollës janë të pranishme. Vihet re një braktisje nga femrat qoftë në vlerë absolute, ashtu edhe në %je (nga rreth 217.950 vajza të arsimit 9-vjeçar, kanë braktisur shkollën rreth 1.1% gjatë vitit akademik 2005-2006). Ndërkohë studime të tjera nga organizatat joqeveritare, ndonëse jo kombëtare, por të përqendruara në rajone të caktuara, evidentojnë shifra me problematike.³² Infrastruktura ose e shkatërruar ose joekzistente që çon në pasigurinë e udhëtimit, mungesa e mjediseve sanitare të sigurta (tualetet) dhe mungesa e ujit të pijshëm, janë disa nga faktorët që i detyrojnë vajzat të braktisin shkollën, apo prindërit që t’i largojnë vajzat nga shkolla. Nuk ka studime të mirëfillta që tregojnë arritjet e vajzave në aftësitë bazë të shkrimit dhe leximit, apo dhe më gjerë, por raportet e organizatave jofitimprurëse dhe atyre komunitare tregojnë se numri i vajzave që rrezikohen nga analfabetizmi është i lartë. nga ish-Agjencia Kombëtare e Vlerësimit të Arritjeve të Nxënësve (AVA), sot Agjencia Kombëtare e Provimeve (AKP), në përfundim të provimeve të lirimimit dhe të provimeve të maturës shtetërore, për çdo vit shkollor hartohen dhe botohen: “Raporti i rezultateve të provimeve të lirimimit” dhe “Raporti i rezultateve të provimeve të maturës shtetërore”. Nga të dhënat nga anketa e matjes së nivelit të jetesës (2008) vihet re se për grupmoshën nën 54 vjeç, shkalla e analfabetizmit është përgjithësisht më e lartë tek meshkujt sesa te femrat. Nga ana tjetër, vihet re me shqetësim që me uljen e moshës vihet re një rritje e shkallës së analfabetizmit. Kështu ndërkohë që për grupmoshat 45-54 shkalla e analfabetizmit qëndron në shifrat 1% dhe 0.5% për meshkujt dhe femrat përkatësisht, për grupmoshën 15-24 vjeç shifrat shkojnë në 1.8% dhe 1% përkatësisht, ndërkohë që për grupmoshën 25-34 këto shifra paraqiten akoma dhe me të larta.³³ Një sfidë reale për ndjekjen e shkollës janë kostot “joformale” për arsimin, të cilat u japin familjeve të varfra një ngarkesë financiare që mund të lidhet me mos shkuarjen në shkollë të fëmijëve sidomos në zonat rurale dhe më të varfra të vendit. Për më tepër, realiteti shoqëror dhe kulturor mbështet konkluzionin se vajzat më shpesh dhe më shpejt se djemtë braktisin shkollën për të kontribuar në ekonominë familjare, apo për t’u martuar në moshë tepër të re.

Në kuadër të zbatimit të strategjisë 2007-2010, arsimit publik ka arritur të shënojë hapa drejt institucionalizimit të barazisë gjinore: është rishikuar Korniza Kurrikulare e Arsimit Parauniversitar nga këndvështrimi gjinor (IZHA, 2008), janë përpunuar standardet e mësuesit nga këndvështrimi gjinor (IZHA, 2008), është shpallur kriteri i barazisë gjinore si një nga kriteret e përzgjedhjes së teksteve shkollore (Altertekst, MASH, 2008). Korniza Kurrikulare e Arsimit Parauniversitar dhe standardet e mësuesit ndërthurin angazhime të edukimit për barazinë gjinore me elemente të tjera kurrikulare, duke mundësuar përdorimin e metodologjive interaktive në mësimdhënie. Në sistemin e trajnimit në punë të mësuesve të arsimit fillor, nëntëvjeçar dhe të mesëm është ndërhyrë me manuale mbi barazinë gjinore për mësuesit dhe nxënësit dhe janë zhvilluar trajnime respektive për përdorimin e tyre. Edhe universitetet publike ku përgatiten mësues kanë luajtur rolin e tyre. Kontributi i OJQ-ve në si bashkëpunëtorë në këtë sektor është i ndjeshëm.³⁴

³² Një studim i Organizatës Ndërkombëtare për Solidaritet, mbështetur nga Qeveria Spanjolle raporton shifra deri në 15% të braktisjes së shkollës pas përfundimit të ciklit të ulët në qarkun e Tiranës dhe Shkodrës. Të dhënat e studimit janë bërë publike në shtypin e përditshëm në nëntor 2008.

<http://www.shekulli.com.al/news/194/ARTICLE/36699/2008-11-26.html>

³³ INSTAT, Statistikat socio-demografike në Shqipëri – tematika të përzgjedhura dhe zhvillime të mëtejshme. 2010

³⁴ Draft Raporti i vlerësimit të SKBGJ-DHF, Objektivi i arsimit, 27.12.2011

Ndërhyrjet për përfshirjen e dimensionit gjinor në arsim forcuan potencialin bashkëpunues të strukturave brenda sistemit të arsimit. Studimet, trajnimet dhe rishikimet e kurrikulës janë kryer nga aktorë të brendshëm të sistemit të arsimit parauniversitar dhe universitar, të mbështetur nga donatorë strategjikë. Për ndërhyrjet në kurrikula dhe në kriteret e miratimit të teksteve shkollore, MASH, Instituti i Kurrikulës dhe Trajnimeve (sot Instituti i Zhvillimit të Arsimit) dhe Bordi i Miratimit të Teksteve të Arsimit Parauniversitar (BOMIT) punoi i asistuar nga UNDP dhe SIDA. Në universitetet publike, kryesisht në programet e përgatitjes së mësuesve, psikologëve shkollorë, sociologëve e punonjësve socialë, studimet dhe analizat gjinore, reflektimet dhe ndërhyrjet në kurrikulat universitare janë kryer në bashkëpunim me burime të brendshme dhe donatorë ndërkombëtarë. Çelja e programit “Master në studime gjinore” në UT u asistua nga UNDP dhe ekspertiza e huaj. Në të gjitha universitetet publike ku përgatiten mësues ka pasur inpute dhe follow-up për çështjet gjinore përmes rrjetit të trajnerëve gjinorë dhe qendrave të edukimit qytetar demokratik pranë tyre. Në arsimin e mesëm të përgjithshëm dhe profesional po krijohen modele të replikueshme të angazhimit të arsimit profesional në çështje të barazisë gjinore. Të dhënat e studimeve kanë nxitur produkte të reja kurrikulare në shkollë.³⁵

Sot ka një kornizë kurrikulare të arsimit parauniversitar të ndjeshme në aspektin gjinor, miratimi i teksteve të arsimit parauniversitar bëhet edhe mbi kriteret e barazisë gjinore, kurrikula e trajnimit të mësuesve në punë është e vëmendshme drejt aspektit gjinor, ka një masë kritike përvojash të angazhimit të arsimit të mesëm profesional në çështje të edukimit me barazinë gjinore. Në universitetet publike të vendit (Universitetet e Tiranës, Elbasanit, Gjirokastrës, Korçës, Durrësit dhe Shkodrës) janë bërë rishikime të kurrikulave të përgatitjes fillestare të mësuesve. Në këto universitete, kryesisht në degët e Shkencave Sociale dhe Mësuesisë zhvillohen lëndë dhe module të veçanta për barazinë gjinore. Në Universitetin e Tiranës dhe Elbasanit, ka programe të veçanta studimi të përgatitjes së punonjësve gjinorë në nivelin “Bachelor” dhe “Master”. Sot ka angazhime të universiteteve publike në drejtim të studimit të çështjeve të barazisë gjinore dhe dhunës në familje. Në programet e përgatitjes së mësuesve, punonjësve socialë, sociologëve dhe psikologëve janë shtuar kërkimet sasore dhe cilësore për çështje të përkatësisë, identitetit, stereotipave dhe barazisë gjinore. Edhe në sektorin privat të arsimit të lartë po përfshihen lëndë të studimeve gjinore në kurrikula.³⁶

Në sistemin, parashkollor, nëntëvjeçar dhe të mesëm, përfaqësimi i grave është i konsiderueshëm. Mësueset femra përfaqësojnë 69% të stafit mësimdhënës në arsimin 9 vjeçar publik, ndërsa kjo%je në arsimin privat rreth 81%. Në arsimin e mesëm si publik dhe atë privat, femrat mësuese përbëjnë 60% të stafit. Në arsimin e lartë publik, %ja e femrave në stafin efektiv mësimdhënës rritet nga viti në vit duke zënë 47,2%. Por këtu duhet të përmendim se gratë dhe vajzat zënë një%je të konsiderueshme në nivel pedagogu, ku kemi respektivisht 925 gra dhe 729 burra. Ndërkohë, duke filluar dhe ngjitur gradat, vërehet se kjo tendencë ndryshon menjëherë. Me titullin “Profesor i asociuar” ka 105 gra dhe 237 burra, me titullin “Profesor” ka vetëm 61 gra dhe 281 burra. Në pozicionet drejtuese në arsimin e lartë publik ka 10 rektorë burra dhe asnjë grua, ka 10 zv/rektorë burra dhe 3 gra, janë 29 dekanë burra dhe 11 gra dhe 105 përgjegjës departamentesh burra dhe 47 gra.

Sfidat. Me gjithë arritjet, mbetet sfida përfaqësimi i ulët i grave në pozicione drejtuese administrative në arsim; aplikimi i masave të veçanta për të nxitur prurjet e vajzave në arsimin e mesëm profesional; bërja e politikave të përfshirjes së vajzave me aftësi të kufizuara, vajzave të zonave të largëta rurale, të komuniteteve të veçanta gjuhësore dhe etnike, kryesisht rome; përgatitja e mësuesve, ekspertëve gjinorë në fushën e arsimit, punonjësve socialë, psikologëve dhe sociologëve për të adresuar nevojat e veçanta të vajzave dhe djemve në arsimim; si dhe zvogëlimin e stereotipisë gjinore nëpërmjet procesit arsimor.

Mbrojtja sociale

Reformat politike dhe ekonomike të viteve `90-të u shoqëruan me rritje të numrit të personave të ekspozuar ndaj varfërisë dhe përjashtimit social. Për zbutjen e tyre është ndërtuar një

³⁵ Ibid.

³⁶ Draft Raporti i vlerësimit të SKBGJ-DHF, Objektivi i arsimit, 27.12.2011

sistem i posaçëm i mbrojtjes sociale, i bazuar në programet e 1) sigurimeve shoqërore, 2) ndihmës ekonomike, 3) mbështetjes me të ardhura të personave me aftësi të kufizuar, dhe 4) shërbimeve shoqërore. Vlerësimi i vulnerabilitetit dhe problemeve sociale të individëve (grave dhe burrave) shpesh nënkupton përkufizimin e shkallës së përjashtimit të tyre social nga jeta normale e shoqërisë, mungesën e politikave dhe masave për mbrojtjen e të drejtave të tyre, si dhe mungesën e mundësisë për t'i përdorur shërbimet që ekzistojnë në komunitetin e tyre. Renditja e vulnerabilitetit i ka përkufizuar gratë e papuna si një nga grupet kryesore në rrezik dhe me probleme sociale. Papunësia ndër gratë e bën të vështirë për to të shkëputen nga një partner i dhunshëm dhe është konsideruar si faktori kryesor që çon në dukuri të tjera si divorci. Vitet e fundit është rritur numri i grave kryefamiljare, kryesisht nga divorci (ku shkalla e divorcit në 2009 është 17 për 100 martesë në krahasim me 9 për 100 në 2001.³⁷) Gratë kryefamiljare përfitojnë ndihmë ekonomike apo pensione familjare, kur bashkëshorti ka qenë i punësuar, si dhe ndihma humanitare dhe shërbime punësimi nga OJF-të. Në fund të dhjetorit 2010 numri i grave të papuna ishte 72,857; trajtoheshin me pagesë papunësie 4,692 gra. Numri i familjeve me kryefamiljare gra që marrin ndihmë ekonomike ishte 5,666, ndërsa numri i familjeve me kryefamiljare gra që marrin përfitime të veçanta nga pushteti vendor përveç ndihmës ekonomike ishte 556.

Shërbimet shoqërore për gratë janë ngritur në bazë të parimit se shteti i mirëqenies sociale siguron mbrojtjen sociale përmes përmirësimit të plotësimin të nevojave njerëzore për arsimim, shëndetësi, strehim dhe siguri sociale. Ato kanë synuar ruajtjen, rehabilitimin dhe zhvillimin e mundësive individuale të grave, kryesisht të nënave me shumë fëmijë, nënave romë dhe egjiptiane, nënave/familjeve me fëmijë jetimë, jetimëve pas moshës 18 vjeç, etj. Kjo ndihmë këto vite është siguruar përmes dy mekanizmave kryesorë: transfertave cash në formën e ndihmës ekonomike dhe shërbimeve publike apo private për gratë në nevojë.

Ndërkohë që transfertat *cash* për sigurimin shoqëror jepen në formën e pensioneve familjare për personat në varësi të titullarit të sigurimit, programi i ndihmës ekonomike siguron mbrojtje sociale për familjet e varfra. Nëpërmjet këtij programi garantohet mbështetje financiare minimale për plotësimin e nevojave më elementare të jetesës për familjet pa të ardhura ose me të ardhura nën nivelin e përcaktuar si “vija zyrtare e varfërisë”. Prioritet në përfitim të ndihmës ekonomike dhe përfitimeve të tjera të përkohshme sociale janë familjet me kryefamiljare gra, nënat me shumë fëmijë dhe familjet që kanë në përbërje fëmijë jetimë apo të lindur jashtë martese (nëna vajza).

Prioritizimi i nevojave të grave si gra me shumë fëmijë, apo të papuna, apo të moshuara, etj. ekziston në disa bashki e komuna, por nuk shoqërohet me politika mbështetëse për to. Shërbime të specializuara sociale për gratë në rrezik dhe në nevojë shpeshherë jepen në qendra kombëtare shërbimesh, gjë që e bën të vështirë aksesin në to. Tabloja sociale e grave të moshuara dhe atyre me paaftësi është thuajse e munguar. Gjendja e tyre ekonomike, shërbimet për jetesë normale, për burime ushqimi dhe mjekimi janë të paidentuara. Politikat lokale dhe shërbimet e ardhura nga OJQ të ndryshme tipikisht për gratë e moshuara dhe ato me paaftësi janë sporadike.

Edhe mbështetja sociale e grave në karrierë përmes politikave favorizuese institucionale për të lehtësuar punën e tyre me fëmijët dhe familjarët, është një gjë ende e heshtur. Gratë në karrierë e gjejnë veten tejet të rënduara, gjë që ul ritmet e rritjes së tyre profesionale. Shërbimet sociale synojnë grupet vulnerabël dhe jo aq mirëqenien sociale të grupeve të tjera.³⁸

Me mbështetjen e UNIFEM³⁹ (tashmë UN Women) janë bërë rekomandime për ndërhyrje në ligjin nr.9355 “Për ndihmën dhe shërbimet shoqërore”. Këto ndërhyrje parashikojnë që tashmë të përfitojnë nga ndihma ekonomike (NE) edhe viktimat e trafikut, familjet me nëna kryefamiljare dhe viktimat e dhunës në familje. Pra NE nuk do të jepet me vetëm për familjet, por edhe për individët.

⁴⁰ Ndryshimet e propozuara në këtë projektligj u miratuan në mbledhjen e qeverisë më datë 26 janar 2011. Ndërmjet të tjerave projektligji parashikon si kategori të re përfituesish të NE, viktimat e

³⁷ Faqja e Internetit INSTAT

³⁸ Draft Raporti i vlerësimit të SKBGJ-DHF, Objektivi i Mbrojtjes Sociale, 27.12.2011

³⁹ ACER & ASET. 2008. Perceptimi publik në lidhje me pjesëmarrjen e grave në zgjedhje në Shqipëri, mbështetur nga UNIFEM. Tiranë

⁴⁰ Grupi teknik për sigurinë ekonomike të grave.

dhunës në marrëdhëniet familjare dhe jetimët që nuk janë në institucione. Projektligji ka parashikuar edhe mbështetjen e atyre familjeve ku bashkëshortët janë në proces zgjidhje martese, duke u garantuar mbështetje me ndihme ekonomike. Deri tani këto raste nuk mbështeteshin nga ky program. Numri i rasteve, sipas një vërtetimi është 500 në vit. Me këtë përmirësim, do të ketë dy masa të llogaritjes së ndihmës ekonomike, pasi të dy bashkëshortët do të marrin rolin e kryefamiljarit. Në masën që do të përftojë secili do të llogariten edhe personat që ata kanë praktikisht në ngarkim.⁴¹

Sfida. Sfidë mbetet kombinimi i dhënies së ndihmës sociale dhe ekonomike me shërbime konkrete si punësimi, trajnimi, trajtimi mjekësor, mbështetja për personat me aftësi të kufizuara me qëllim që gratë në skemat e përfuturit të shërbimeve të kenë mundësi të dalin nga këto skema. Mbeten ende të paadresuara nevojat e grave të moshës së tretë (të papuna që në fillim të viteve 1990) për të cilat nuk ka shërbime konkrete mbështetëse.

Kujdesi shëndetësor dhe shërbimet shëndetësore

Për Ministrinë e Shëndetësisë (MSH) mbrojtja e shëndetit të gruas përbën një prioritet. Për këtë arsye, politikat dhe strategjitë e saj, të mbështetura dhe nga UNFPA si një nga donatorët kryesorë në këtë fushë, e vendosin gruan në qendër të shërbimeve të shëndetit riprodhues duke synuar të integrojnë këto shërbime në tre nivelet e kujdesit shëndetësor, me prioritet kujdesin shëndetësor parësor. Përmirësimi i vazhdueshëm i shëndetit si për gratë ashtu edhe për burrat mbetet një sfidë e madhe. Marrja e një kujdesi shëndetësor cilësor është faktor kyç për mirëqenien, zhvillimin dhe ecurinë e përgjithshme të të gjithë shoqërisë.

Përgjithësisht, theksi i trajtimit të dallimeve dhe çështjeve gjinore vihet në dallimet biologjike, që ekzistojnë ndërmjet burrave dhe grave. Por nga ana tjetër është shumë e rëndësishme të kuptohet se në jetën e përditshme gratë dhe burrat kryejnë veprimtari të ndryshme, janë pjesë e realiteteve jetësore të ndryshme si dhe kanë nevoja dhe ushtrojnë përgjegjësi të ndryshme nga njëri-tjetri. Duke e analizuar në kontekstin e kujdesit shëndetësor, gratë dhe burrat për shkaket e sipërpërmendura janë të ekspozuar në mënyra të ndryshme ndaj ndërlikimeve shëndetësore. Kjo lidhet jo vetëm me specifika të sëmundjeve dhe ndërlikimeve shëndetësore që janë të ndryshme për të dyja gjinitë, por edhe me hapësirat sociale, ekonomike, kulturore, madje dhe politike, që ndikojnë në mënyra të ndryshme në shëndetin e grave dhe burrave, djemve dhe vajzave. Është e rëndësishme të theksohet se cilësia e jetesës së individëve duhet parë jo vetëm në perspektivën e ndryshimeve biologjike, por edhe të roleve të ndryshme të pritura nga shoqëria për ta. Nga ana tjetër këto pabarazi ndërthuren dhe me efektet e formave të tjera të ndarjes sociale si klasa, etnia apo vendndodhja. Duke pasur parasysh këtë mund të themi se ka një dallim të ndjeshëm në faktin se si gratë dhe burrat e grupeve të ndryshme sociale ndikohen nga çështjet e kujdesit shëndetësor. Koncepti i barazisë gjinore në sektorin e shëndetësisë ka të bëjë më tepër me drejtësinë në trajtimin shëndetësor të të gjithë individëve, sesa me trajtimin e barabartë. Duke pasur në fokus drejtësinë e shpërndarjes dhe të ofrimit të shërbimeve shëndetësore, është e mundur shmangia dhe zhdokja e disavantazhit në kujdesin shëndetësor të grave dhe burrave. Në 20 vitet e fundit shëndetësia është ndeshur me sfidat për të dhënë shërbime të përshtatshme për meshkujt dhe femrat.

Studime të fundit të kryera në Shqipëri hedhin dritë mbi disa nga sfidat specifike që ndeshin burrat dhe gratë në marrjen e shërbimit shëndetësor.⁴²

Shëndeti riprodhues dhe planifikimi familjar. Shërbimet bazë të planifikimit familjar u futën në vendin tonë në vitin 1992, pas një vendimi të Këshillit të Ministrave që e konfirmoi planifikimin familjar si një të drejtë njerëzore bazë. Që nga janari 1993, me urdhër të Ministrisë së Shëndetësisë kontraktivët shpërndahen falas në të gjitha shërbimet shëndetësore shtetërore dhe marketingu social i kontraktivëve zbatohet në të gjithë vendin. Aktualisht, kontraktivët ofrohen nga tre sektorë: sektori publik (falas), programet e marketingut social (me çmime të subvencionuara), si dhe sektori tregtar fitimprurës (me çmime tregu). Sektori publik ofron falas pilula, prezervativë mashkullorë dhe injeksione në mbi 431 pika shëndetësore-maternitete, poliklinika, qendra

⁴¹ Faqja e internetit e MPCSSHB.

⁴² Këto të dhëna i referohen anketës demografike dhe shëndetësore 2008-2009 të kryer nga INSTAT dhe Instituti i Shëndetit Publik

shëndetësore dhe në disa ambulanca fshati-si dhe lidhjen e tubave (sterilizimin femëror) dhe Dispozitivin Intrauterin (DIU) në qendra me obstetër dhe gjinekologë të specializuar. Sistemi Kombëtar i Informacionit të Menaxhimit Logjistik grumbullon statistika për shërbimet, si dhe informacion logjistik mbi kontraktivët, të cilat i japin mundësi Ministrisë së Shëndetësisë (MSH) që të përlllogarisë kërkesat kombëtare për kontraktivë dhe të monitorojë mbarëvajtjen e programit kombëtar të planifikimit familjar.

MSH është në pararojë të përpjekjeve që po bëhen për forcimin e sigurisë së kontraktivëve për të siguruar një furnizim afatgjatë për të gjithë shqiptarët që kanë nevojë për to. Si pjesë e këtyre përpjekjeve, në vitin 2003, MSH miratoi strategjinë kombëtare për sigurinë e kontraktivëve. Në zbatim të kësaj strategjie, MSH ka bërë rregullimet e nevojshme të politikave të planifikimit familjar dhe buxheteve për të arritur sigurimin e kontraktivëve. Kjo është bërë duke rritur në mënyrë graduale kontributin e saj financiar për prokurimin e kontraktivëve për sektorin publik. Pjesa e kontraktivëve e siguruar nga UNFPA, i vetmi donator i kontraktivëve për sektorin publik, është ulur në përpjesëtim me këtë rol. Në vitin 2009, MSH mbulonte 80% të kostove të prokurimit të kontraktivëve për sektorin publik.

Njohuritë e planifikimit familjar janë pothuajse gjithëpërfshirëse në Shqipëri, ku 99% e femrave dhe pothuajse 100% e meshkujve të moshës 15-49 vjeç dinë së paku një metodë të planifikimit familjar. Në një vërtetim mbi planifikimin familjar, gratë e martuara raportuan se njohin 6 metoda kontraktive dhe burrat e martuar raportuan se dinë 4 metoda të planifikimit familjar. 91% e grave të martuara deklarojnë se kanë përdorur ndonjëherë një metodë të planifikimit familjar dhe vetëm 33% deklarojnë se kanë përdorur një metodë moderne të planifikimit familjar. 69% e grave të martuara raportuan se ato aktualisht janë duke përdorur një metodë të planifikimit familjar: 11% janë duke përdorur metoda moderne të planifikimit familjar dhe 59% janë duke përdorur metoda tradicionale. Deri tani, mënyra më e zakonshme, që përdoret aktualisht në gratë e martuara është tërheqja (58%), ndjekur nga prezervativi mashkullor (4%), sterilizimi femëror (3%) dhe pilula (2%). Gratë në zonat urbane kanë më shumë të ngjarë të përdorin metoda të planifikimit familjar, se sa gratë në zonat rurale (74% dhe 66%, përkatësisht), ato kanë gjithashtu më shumë gjasa të përdorin metoda moderne të planifikimit familjar (12% dhe 10%, përkatësisht).

Përdorimi i metodave të planifikimit familjar rritet në përpjesëtim të drejtë me nivelin e arsimit – një përqindje më e madhe e grave të arsimuara me universitet përdorin metoda moderne (18%) krahasuar me ato me arsim të mesëm, profesional ose teknik (12%), ose arsim 9-vjeçar (9%).

Si rezultat i aktiviteteve të parashikuara nga SKBGJ-DHF 2007-2010, MSH hartoi dhe miratoi një strategji për shëndetin riprodhues 2009-2015 dhe një plan veprimi që e shoqëron atë, të cilët adresojnë çështjet më prioritare të kujdesit shëndetësor për burrat dhe gratë, duke u kushtuar vëmendje të veçantë ndryshimeve biologjike dhe gjinore mes tyre. Sfidë për SKBGJ-DHBGJ 2011-2015 është koordinimi me strukturat e shëndetësisë për të siguruar zbatimin e saj, dhe raportimin e arritjeve dhe sfidave të asaj strategjie edhe të MPCSSH, si autoriteti me përgjegjësinë kryesore për koordinimin e ndërhyrjeve në fushën e barazisë gjinore dhe dhunës me bazë gjinore.

Kujdesi para dhe pas lindjes. Në Shqipëri, kujdesi para dhe pas lindjes janë pjesë përbërëse e sistemit të kujdesit shëndetësor parësor, që është i organizuar në nivel prefekturë dhe rrethi. Gratë shqiptare mund ta përftojnë lirisht kujdesin para dhe pas lindjes. Në qytete, kujdesi para dhe pas lindjes ofrohet nga konsultoret e grave dhe qendrat e grave në maternitete. Në fshatra, një kujdes i tillë ofrohet nga mjekët e familjes (mjekë të përgjithshëm) dhe infermiere/mami në qendrat shëndetësore. Sipas inventarit vjetor të Sektorit të Statistikave Shëndetësore në Ministrinë e Shëndetësisë ekzistojnë 108 konsultore grash në qytete dhe 582 qendra shëndetësore në fshatra.

Shqipëria ka një sistem të mirë shëndetësor, të zhvilluar, me një infrastrukturë të gjerë të institucioneve që ofrojnë shërbime të kujdesit të nënës. Në përgjithësi, nivelet e kujdesit para lindjes dhe ndihma e ofruar janë në nivele të larta. Pothuajse të gjitha gratë shtatzëna (97%) në Shqipëri kanë marrë kujdesin para lindjes nga një ofruer i kualifikuar, të paktën një herë gjatë shtatzënisë. Gjashtëdhjetë e shtatë përqind e grave kishin një numër të rekomanduar të vizitave ANC (kujdes para lindjes) (4 ose më shumë) gjatë shtatzënisë. Përqindja e grave që kishin katër ose më shumë vizita ANC është shumë më e ulët në zonat rurale krahasuar me ato urbane (57% krahasuar me 82%). Thuajse të gjitha femrat në Shqipëri me një lindje të gjallë në pesë vitet përpara ADHS 2008-5672

09 kanë marrë kujdes para lindjes (97%) dhe ndihmë gjatë lindjes (99%) nga një profesionist shëndetësor dhe 83% e këtyre femrave morën kujdes pas lindjes brenda dy ditësh nga lindja.

Kujdesi në lindje. Sipas statistikave të MSH⁴³, 93% e lindjeve kryhen në institucione shëndetësore, ndërsa 7% kryhen në shtëpi. Por edhe nga këto lindje që kryhen në shtëpi, 6.2% kryhen me ndihmën e personelit shëndetësor. Tetëdhjetë e gjashtë për qind e lindjeve që kryhen në një strukturë shëndetësore janë ndjekur nga një obstetër/gjinekolog dhe 14 për qind janë ndjekur nga një infermiere apo mami. Përqindja e lindjeve të kryera me sectio-cesarea është rritur nga 13% në vitin 2002, në 19%⁴⁴.

Vdekshmëria feminare. Për pesë vitet e fundit, shkalla e vdekshmërisë për fëmijët nën pesë vjeç është 22 vdekje për 1,000 lindje dhe e vdekshmërisë foshnjore është 18 vdekje për 1,000 lindje. Të dhënat nga ADHS 2008-09 tregojnë se ka pasur një rënie të vdekshmërisë së fëmijëve, gjatë pesë viteve të fundit para studimit. Për shembull, vdekshmëria foshnjore ka rënë nga 26 vdekje për 1,000 lindje të gjalla për periudhën 1992-2002 në 18 vdekje për 1,000 lindje të gjalla për periudhën 2005-2009. Po kështu, një rënie e ngjashme raportohet dhe për vdekshmërinë nën pesë vjeç, nga 32 në 22 vdekje për 1,000 lindje. Studimi nxjerr në pah se nivelet e vdekshmërisë foshnjore ishin më të larta në zonat rurale (24 për 1,000 lindje) se sa në ato urbane (12 për 1,000 lindje). Nivelet e vdekshmërisë foshnjore janë më të larta ndër fëmijët e grave të varfra (24 për 1,000 lindje) sesa në fëmijët e grave që janë në indeksin më të lartë të gjendjes ekonomike (17 për 1,000 lindje).

HIV/AIDS. Niveli i ulët aktual i infeksionit HIV në Shqipëri ofron mundësinë për ndërhyrje të hershme dhe për parandalimin e përhapjes së mëtejshme të sëmundjes. Shumica e rasteve me HIV në Shqipëri kanë qenë diagnostikuar midis grave dhe burrave në grupmoshën 25-44 vjeç. Megjithatë që nga viti 2000, një përqindje në rritje e grave janë infektuar me HIV/AIDS.

Problemet lidhur me marrjen e kujdesit shëndetësor. Pothuajse nëntë në dhjetë femra (87%) të moshës 15-49 vjeç dhe katër në pesë meshkuj (80%) të moshës 15-49 vjeç raportojnë të paktën një problem në marrjen e kujdesit shëndetësor. Problemet më të zakonshme të raportuara nga gratë dhe burrat lidhen me marrjen e parave nën dorë nga ana e personelit shëndetësor (56 dhe 62%, përkatësisht), shqetësimin se nuk ka furnizim ose pajisje në dispozicion (63 dhe 55%, përkatësisht), shqetësimi se nuk ka medikamente në dispozicion (54 dhe 52%, përkatësisht), shqetësimi dhe se nuk ka staf shëndetësor në dispozicion (50 dhe 45%, përkatësisht). Nga vëzhgimet në terren është evidentuar që shumë aparatura, si për shembull mamografët, janë të ndërtuar në mënyrë të tillë që nuk mund të aksesohen nga gratë me aftësi të kufizuara që përdorin karriget me rrota.

Vendimmarrja për kujdesin shëndetësor. Dy në tre gra (66%) raportojnë se i marrin vendimet së bashku me burrin ose partnerin në lidhje me kujdesin e tyre shëndetësor dhe 61% marrin së bashku vendime mbi blerjet e rëndësishme të familjes. Pesëdhjetë e shtatë për qind e grave të martuara thonë se ato marrin kryesisht vendime në lidhje me blerjet e përditshme në familje, ndërsa 63% vendosin së bashku me burrin e tyre lidhur me vizitat te familjarët apo të afërmit.

Sigurimet shëndetësore. Sipas anketës demografike dhe shëndetësore 2009, tre në katër femra dhe meshkuj (79% dhe 71%, përkatësisht) nuk mbulohen nga asnjë lloj sigurimi shëndetësor. Pesëmbëdhjetë për qind e meshkujve dhe 21% e femrave mbulohen nga sigurimet shëndetësore shtetërore, ndërsa më shumë se një në dhjetë femra (11%) dhe meshkuj (13%) mbulohen nga sigurimet shoqërore shtetërore. Tre për qind e femrave dhe 5% e meshkujve kanë sigurime shëndetësore vullnetare, si shtesë, dhe vetëm 2% e femrave dhe meshkujve janë të mbuluar nga sigurime shoqërore private. Femrat dhe meshkujt më të moshuar kanë më shumë gjasa të jenë të mbuluar nga sigurimet shëndetësore sesa ata në moshë më të re. Një e treta e të intervistuarve që jetojnë në zona urbane dhe ata që jetojnë në Tiranën urbane janë të mbuluar nga sigurimet shëndetësore, në krahasim me 11% të femrave dhe 21% e meshkujve që jetojnë në zonat rurale, dhe 17% e femrave dhe 26% e meshkujve në zonat malore. Punësimi i paguar i femrave është i lidhur ngushtë me mundësinë për të pasur sigurime shëndetësore, ndërsa për meshkujt, kjo lidhje nuk është aq e fortë.

⁴³ <http://www.moh.gov.al/faqet/reproductivehealthS/Situationanalysisinthereproductivehealthsector.pdf>

⁴⁴ Albanian Demographic Health Survey 2008-09

Sfida. Disa nga sfidat që ndeshen kanë të bëjnë me faktin që reformat në sektorin e kujdesit shëndetësor ende janë në proces. Skema e sigurimeve shëndetësore duhet të rishikohet për vaksinim falas të grave kundër HPV dhe të sinkronizohet më mirë me shërbimet mjekësore. Mjetet informuese për mënyrën se si funksionojnë shërbimet mjekësore publike dhe krijimin e kulturës së ruajtjes së shëndetit duhet të jenë të disponueshme. Duhet përmirësuar edukimi seksual i djemve dhe vajzave adoleshente; duhen intensifikuar përpjekjet për parandalimin e shtatëzanive të padëshiruara të hershme, kontrollit për parandalimin e infeksioneve seksualisht të transmetueshme, përfshirë HIV/AIDS. Përpos këtyre, në nivelin e politikave duhet të rriten kapacitetet për përdorimin e të dhënave statistikore për politikë-bërësit dhe vendimmarrësit.

Media

Situata aktuale në media është vështirë të jepet e plotë pasi studimet më të fundit janë para vitit 2007 kur nisi punën SKBGJ-DHF 2007-2010. Nga këto të dhëna, media shqiptare pasqyron fare pak ose aspak problemet që shqetësojnë gruan shqiptare, të tilla si mundësia për arsimim, punësim, problemet e dhunës në familje, ngacmimeve seksuale, edhe kur këto dukuri bëhen pjesë e debatit publik. Karakterizimi i figurës së femrës shpesh shoqërohet me leksik joetik, fyes dhe denigrues. Ndodh që publikimi i ngjarjeve reale bëhet nën dritën e paragjyqimit dhe ngjarjet pasqyrohen nën ndikimin e stereotipave negativë. Figura e femrës, në më të shumtën e rasteve, paraqitet në pozicionin e viktimës ose të objektit të tërheqjes seksuale dhe rrallë ndodh që ajo të paraqitet si një individ që kontribuon në zhvillimin e shoqërisë, jo vetëm për hir të përqindjes që zë në raport me popullsinë, por veçanërisht për vlerat që ajo mbart. Stereotipat tradicionale për gruan, aplikohen dukshëm në media, ku figura e kësaj pjese të shoqërisë paraqitet si e varur ekonomikisht dhe emocionalisht, e dobët, e pazonja profesionalisht, nga njëra anë dhe nga ana tjetër, shtëpiake e përkushtuar, familjare, nënë e bashkëshorte e denjë. Vihet re një tendencë e medias që, kur nevojitet përdorimi i burimeve apo prononcimeve dhe opinionëve të figurave të fushave të ndryshme, iu referohet meshkujve, veçanërisht në fushën e politikës, ekonomisë, sportit, etj. Dhe zëri i gruas profesioniste zë fare pak vend dhe citohet shumë rrallë nga media.

Pasqyrimi i roleve gjinore. Nga monitorimi i katër organeve me tirazh më të lartë të medias së shkruar në periudhën janar-mars 2009⁴⁵ vihet re se 140 shkrime u janë kushtuar problemeve që lidhen me gruan, nga të cilat 95 i përkisnin gruas në vendimmarrje dhe politikë dhe 45 të tjera punësimit dhe diskriminimit në vendin e punës. Gjithashtu u vu re se gjatë periudhës së vëzhguar, pati një tendencë në rritje të paraqitjes së problemeve të gruas në media, duke arritur në 87 artikuj në muajin mars. Kjo ndoshta lidhet edhe me aktivitetet e shtuara të organizatave jofitimprurëse në periudhën parazgjedhore, të cilat në bashkëpunim me Kombet e Bashkuara dhe donatorë të tjerë, intensifikuan përpjekjet për rritjen e pjesëmarrjes së gruas në zgjedhje, qoftë si kandidatë, qoftë si votuese. Trajnimet e shumta të gazetareve në fushën e barazisë gjinore dhe kundër dhunës në familje, në zbatim të SKBGJ-DHF (2007-2010) duket se kanë pasur ndikimin e tyre pozitiv në faktin se nga monitorimi i medias së shkruar në tremujorin e parë të vitit 2009 u vu re që media arrin të pasqyrojë që gruaja ka potencial dhe ekspertizë të mjaftueshme që mundëson përfshirjen e saj në proceset vendimmarrëse e politikëbërëse, që është e aftë të sigurojë dhe përhapë informacion të saktë dhe koherent dhe që gruaja e përfaqësuar ushtron presion mbi klasën politike dhe qeverisjes, duke i bërë publike problemet. Por prapëseprapë, pavarësisht zhvillimeve pozitive, ende nëpër media mbeten dominuese gjuha seksiste, stereotipat gjinorë dhe paragjykimet mbi gruan.

Raporti gazetarë/gazetare në media. Problematike për median shqiptare mbetet jo vetëm pasqyrimi në të i realitetit maskilist të shoqërisë dhe i deformimit të roleve gjinore, por edhe fakti që realiteti shqiptar gjen pasqyrim në vetë strukturën e ndërtimit dhe funksionimit të medias. Kështu, ende raporti gazetar/gazetare është dukshëm në favor të të parëve dhe sa më lart të ngjitesh në hierarkinë e drejtimit të medias aq më i madh është ky raport. Nga një sondazh i raportuar nga Tamo dhe Karaj i vitit 2006, i cili u referua në SKBGJ-DHF (2007-2010) rezultonte se raporti gazetarë/gazetarë socialë është 55% /45%; kulturë-sport 45% /55%; politike 35% /65%; ekonomi 40% /60%, analistë 8% /92% në favor të meshkujve. Në total, përqindja e femrave që punojnë si

⁴⁵ Qendra e Aleancës Gjinore për Zhvillim, trajtimi i problematikave sociale në media – perspektivë gjinore. 2009

gazetare në median e shkruar është rreth 40%, ndërsa në median vizive ato përfaqësojnë 60% si prezantuese, 68% si reportere. Gazetaret femra ngarkohen të trajtojnë tema sociale, për mjedisin, edukimin dhe kohët e fundit, kanë filluar të ndryshojnë raportet në favor të tyre edhe në fushën politike, por ky raport gjithsesi vazhdon të ketë vlera të ulëta kur flitet për fushën ndërkombëtare ose analizën politike, të cilat vazhdojnë të mbeten pronë e meshkujve. Monitorimi i medias në 2009 nga Qendra e Aleancës Gjimore për Zhvillim vuri në dukje se nga 140 artikujt e monitoruar 17 ishin shkruar nga femra, 40 nga meshkuj, ndërsa pjesa tjetër nuk mund të identifikoheshin për shkak se ose kishin përdorur iniciale, ose nuk kishin fare emër. Megjithëse, në fakultetet e gazetarisë trajtohen tashmë tema të ndryshme që lidhen me barazinë gjinore, monitorimi i vitit 2009 tregoi se vetëm në 29% të rasteve gratë ishin intervistuar; në shkrimet e tjera ishin përmendur si pjesë përbërëse e lajmit ose ishin përmendur nga të tretë, duke dëshmuar kështu për lënien në hije të fjalës së gruas.⁴⁶ Nga ky monitorim shihet se agjenda e lajmeve është e dominuar nga procesi zgjedhor, drejtësia, politika dhe integrimi, çështje “të forta” që zënë 79.2% të lajmeve, përkundrajt 20.8% që zënë çështjet që konsiderohen “të buta” ose më pak të rëndësishme për t’u pasqyruar në media, siç janë: çështjet sociale, arsimi, shëndetësia, etj.

Një tjetër problem shqetësues që shfaq tregu mediatik shqiptar është puna e zezë e gazetarëve. Shumica e tyre punojnë pa kontrata pune dhe janë të pasiguruar. Sipas një studimi të MPCSSHB (2003): 75% e gazetarëve nuk kanë kontrata pune; ndërsa në prill të vitit 2006 Sindikata e Gazetarëve të Shqipërisë deklaronte se ky numër arrin në 90%. Gazetarët e terrenit rezultojnë më të diskriminuarit dhe të pambrojturit dhe është e kuptueshme se ata që nuk arrijnë të mbrojnë dhe të përfaqësojnë të drejtat e tyre, nuk do të jenë në gjendje të pasqyrojnë dhe të mbrojnë sa duhet të drejtat dhe interesat e një shoqërie apo grupi të caktuar shoqëror. Studime të mëvonshme për pasqyrimin e kësaj situate nuk ka.

Sfida. Duke pasur parasysh që media duhet të jetë një partner në të gjitha angazhimet e qeverisë në lidhje me barazinë gjinore, rekomandohet që veprimet të ndikojnë në përmirësimin e marrëdhënieve midis institucioneve zbatuese të strategjisë dhe mediave. Këto lidhen me bashkëpunim më të mirë midis tyre për shpërndarjen e informacionit, programacion ndërgjegjësues dhe informues mbi çështjet gjinore dhe kuadrin ligjor përkatës nëpërmjet futjes së njoftimeve mbi shërbimet publike. Rishikimi i ligjit të medias nën perspektivën gjinore, krijimi i politikave editoriale me këndvështrim gjinor nga vetë mediat dhe trajnimi i vazhdueshëm i gazetarëve mbi barazinë gjinore do të mundësonte trajtim më të mirë të çështjeve gjinore dhe zbatueshmërisë së ndërhyrjeve strategjike në sektorë të tjerë të mbuluar nga qeveria.

Dhuna në familje

Sipas legjislationit shqiptar “Dhunë në familje” është çdo veprim apo mosveprim i ushtruar midis personave që janë apo kanë qenë në marrëdhënie familjare, që sjell si pasojë, cenim të integritetit fizik, moral, psikologjik, seksual, social, ekonomik. Dhuna në familje është krim që shpesh është i fshehur.

Në vitin 2009, INSTAT së bashku me UNDP dhe UNICEF ndërmorën një vërtetim kombëtar mbi dhunën në familje⁴⁷. Ky ishte vërtetimi i parë kombëtar, i cili ofroi shifra të plota e të detajuara mbi dhunën në familje. Ai tregoi se nga 2590 gra të intervistuar, të paktën 56% pohan se kishin pësuar një nga format e dhunës në familje. Lidhur me faktorët e riskut, vërtetimi nxori në pah se gratë të cilat nuk punonin jashtë shtëpisë kishin dukshëm shumë më tepër mundësi të përjetonin abuzim emocional sesa gratë të cilat punonin jashtë shtëpisë në kohën e vërtetimit (82,5% kundrejt 74,3%); gratë me arsim universitar (46,0%) kishin më pak gjasa të përjetonin abuzim psikologjik krahasuar me gratë me arsim të mesëm (56,2%), me arsim nëntëvjeçar (56,9%), me arsim fillor (62,5%) dhe me ato të paarsimuar (66,7%). Po ashtu gratë me arsim universitar kishin shumë më pak gjasa të keqtrajtoheshin fizikisht apo të abuzoheshin emocionalisht nga bashkëshorti/partneri i tyre krahasuar me gratë me një nivel më të ulët arsimor. Gratë me arsim fillor (70,4%) ishin ato që raportuan më së shumti dhunën fizike të ushtruar ndaj tyre nga bashkëshorti/partneri i tyre. Gratë në zonat rurale, dëshmonin më shumë për dhunën emocionale dhe fizike, sesa gratë që jetonin në qytet.

⁴⁶ Po aty

⁴⁷ INSTAT, 2009. « Dhuna në familje në Shqipëri – Vërtetim kombëtar »

Është e dokumentuar më së miri se gratë e dhunuara nuk përjetojnë vetëm një formë të dhunës në familje, – emocionale, psikologjike, fizike ose seksuale – por shpeshherë ato përjetojnë njëherazi forma të shumëfishta të dhunës. Gratë e abuzuara emocionalisht shpeshherë përjetojnë edhe abuzim psikologjik, gratë e abuzuara emocionalisht dhe/ose psikologjikisht shpeshherë janë të dhunuara edhe fizikisht nga bashkëshorti/partneri i tyre intim. Në lidhjet abuzive, gratë e dhunuara seksualisht shpeshherë janë të dhunuara edhe fizikisht, si edhe të abuzuara emocionalisht dhe psikologjikisht nga bashkëshorti/partneri i tyre intim.⁴⁸ Abuzimi emocional është një parashikues i llojeve të tjera të abuzimit dhe dhunës në martesën ose lidhjen intime. 82% deri në 88% e grave të cilat kishin përjetuar dhunën në familje raportuan se dhuna – emocionale, psikologjike, fizike dhe/ose seksuale – kishte filluar brenda tre viteve të para të martesës ose të bashkëjetesës me bashkëshortin ose partnerin intim. Nga gratë që raportuan paaftësi për të punuar për shkak të prerjeve, maviosjeve dhe dhembjeve, 81,6% kishin vuajtur paaftësi të përkohshme për punë për një deri në katër ditë.

Gratë e dhunuara nuk kërkojnë ndihmë nga organe të specializuara. 90,7% kanë kërkuar ndihmë nga familja e tyre, 34,0% kanë kërkuar ndihmë nga familja e bashkëshortit/ partnerit të tyre dhe 13,9% kanë kërkuar ndihmë nga të afërm të tjerë. Pra, nga ky vrojtim vihet re ende një hezitim i grave për ta ngritur problemin e tyre përtej rrethit familjar. Dhuna në familje ndaj grave nuk ndodh gjithmonë nga bashkëshortët/partnerët aktualë ose të mëparshëm. Anëtarë të tjerë të familjes (p.sh., prindërit, vëllezërit, motrat, krushqit dhe të afërm të tjerë) kryejnë akte të dhunës fizike ndaj grave. Edhe pse shpeshherë dhuna pakësohet me zgjidhjen e martesës, 60% deri në 67% e grave të divorcuara ose të ndara, raportuan se aktualisht ato përjetonin një nga format e abuzimit emocional, krahasuar me 85% deri në 96% të grave të martuara ose të atyre që jetonin me një partner intim.

Shpesh dhuna ndaj grave dhe ajo ndaj fëmijëve bashkëjetojnë në familje. Fëmijët janë viktimat e harruara të dhunës në familje. Në vrojtim u konstatua se prej 146 fëmijëve që kishin qenë të pranishëm në akte dhune në familje, vetëm 23,6% i kanë thënë dikujt për këtë dhunë. Nga i njëjti vrojtim raportohet se nga 991 fëmijët e anketuar, 57,7% raportuan se ishin rrahur fizikisht nga një anëtar i familjes. Fëmijët në zonat rurale (66,4%) kishin më shumë gjasa që të goditeshin me shuplakë, me grusht ose me shkelm nga një anëtar i familjes krahasuar me fëmijët në zonat urbane (50,4%). Në dhunën e ushtruar ndaj fëmijëve u vunë re edhe dallime gjinore. Kështu, djemtë kishin më shumë gjasa se vajzat të përjetonin dhunë fizike në familje. Në përputhje me konkluzionet e literaturës botërore se gratë e dhunuara kanë më shumë gjasa të dhunojnë fëmijët e tyre sesa gratë që nuk përjetojnë dhunë, vrojtimi vuri në dukje se dhuna ndaj fëmijëve ushtrohej kryesisht nga nëna (ose njerka), e pasuar nga babai (ose njerku) dhe vëllezërit e motrat. Kjo e dhënë mund të flasë gjithashtu edhe për normën stereotipa dominuese në shoqërinë shqiptare ku kujdesi dhe edukimi i fëmijës shihen kryesisht si punë të nënës dhe gruas. Gjithashtu, vihet re se baballarët dhunojnë më shumë djemtë e tyre sesa vajzat, ndërsa nënat dhunojnë më shumë vajzat, sesa djemtë, gjë që mund të jetë një tregues i ndarjeve gjinore të roleve të prindërve në “disiplinimin” e bijve apo bijave të tyre.

Një fakt tjetër me rëndësi që u evidentua nga vrojtimi kombëtar i dhunës ishte lidhja mes nivelit arsimor të bashkëshortit me dhunën ndaj gruas. Gratë të cilat raportonin se nuk dhunoheshin emocionalisht, psikologjikisht, fizikisht apo seksualisht nga bashkëshorti, më se shumti raportonin edhe se bashkëshorti i tyre ishte me arsim të lartë.

Fatkeqësisht, në Shqipëri nuk ekzistojnë ende studime që mund të japin një tablo të qartë në lidhje me dhunën kundër djemve dhe burrave. Studime në vende të tjera si dhe vëzhgimet sporadike nga media në Shqipëri tregojnë që stereotipikisht: 1) Burrat zakonisht trajtohen sikur e kanë të trashëguar në lindje agresivitetin dhe dhunën; atyre nuk u lejohet të jenë elastikë, por të përshtaten me përcaktimin e të qenit “mashkull”. Nëse ata nuk i përshtaten këtij përcaktimi ata etiketohen si “të dobët”, apo “gra”; 2) Dhuna ndaj burrave pranohet po aq lehtë ose edhe më lehtë se dhuna ndaj grave. Me gjithë ndërjegjësimin në rritje të shoqërisë që dhuna kundër grave është e pajustificuar,

---

⁴⁸ 60,6% e grave të abuzuara emocionalisht nga bashkëshorti/partneri i tyre intim ishin gjithashtu të abuzuara edhe psikologjikisht. Veç kësaj, 44,9% e grave të abuzuara emocionalisht ishin të dhunuara edhe fizikisht. 15% ishin të dhunuara edhe seksualisht nga bashkëshorti/partneri i tyre intim.

është ende e pranueshme që të dëmtosh ose të vrasësh burra nëse arsyet janë të justifikueshme; 3) Burrat trajtohen sikur ata nuk ndiejnë dhimbje apo provojnë emocione si gratë. Nëse kërkohet që dikush të japë ose të vërë në rrezik jetën, burrat zgjidhen për këtë qëllim. Kur ata dëmtohen në punë ose duke luajtur, ata pritet që ta injorojnë dhe të vazhdojnë sikur asgjë nuk ka ndodhur; puna apo loja është më e rëndësishme se ndjenjat e tyre. Vlera e jetës së burrave në kontekste të caktuara mund të merret si lehtësisht e zëvendësueshme; 4) Djemtë dhe burrat nuk pritet që të kenë nevojë për afërsi, siguri, vëmendje, pasi kjo është e rrezikshme për vendin dhe rëndësinë e tyre në botë. Nëse djemtë ose burrat kërkojnë ndihmë, ata shihen si të dobët dhe të varur, dhe shahen, sepse sillen sikur të ishin gra; 5) Burrat trajtohen sikur nuk e përmbajnë dot veten në lidhje me shprehjen e seksualitetit të tyre. Mendohet që burrat nuk e kanë veten në dorë në mënyrën si mendojnë, ndiejnë, duken apo veprojnë në një kontekst seksual kundrejt çdokujt, një arsye që shpesh shoqërohet me përdhunimin apo provokimin nga femra të seksualizuara.

Ligji “Për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare”. Baza ligjore për adresimin e dhunës është ligji “Për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare” nr.9669, datë 18.12.2006. Miratimi dhe hyrja në fuqi e këtij ligji në 2006 dhe amendimeve të tij më 2007 dhe me tej më 2010 është një hap i rëndësishëm drejt plotësimit të kuadrit ligjor në fushën e dhunës në familje. Ky ligj ka dy drejtime të rëndësishme: Së pari ai sanksionon organet shtetërore që kanë detyrime dhe kompetenca për t’iu përgjigjur dhunës në familje. Së dyti, ligji u jep mundësi gjykatave të lëshojnë urdhra mbrojtjeje kundër dhunuesit, një mjet juridik shitesë në mbrojtje të viktimave të dhunës në familje. Në tetor 2010 Kuvendi i Shqipërisë miratoi disa amendamente në ligjin “Për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare” të mbështetura nga rrjeti i shoqatave kundër dhunës me bazë gjinore dhe trafikimit, UNDP dhe UNIFEM⁴⁹ (tashmë UN Women). Këto amendamente kanë të bëjnë me, midis të tjerave, ngritjen e një strehëze kombëtare për viktimat e dhunës në familje, si dhe rregullimin ligjor të sistemit të reagimit të koordinuar dhe të referimit ndaj rasteve të dhunës në familje.

Mekanizmi qeveritar që adreson dhunën në familje. LDHF përcakton dy lloj autoritetesh përgjegjëse, ato administrative dhe gjyqësore. MPCSSHB është autoriteti kryesor përgjegjës me rol koordinues, mbështetës dhe mbikëqyrës. Autoritetet e tjera përgjegjëse, si Ministria e Brendshme, Ministria e Shëndetësisë, Ministria e Drejtësisë dhe që me amendamentet e vitit 2007 edhe Ministria e Arsimit adresojnë rastet e dhunës në familje nëpërmjet strukturave në varësi të tyre dhe sipas kompetencave që ky ligj u parashikon. Veç këtyre organeve qendrore, ligji u rezervon një sërë detyrash edhe organeve të pushtetit vendor.

Gjykatat. Përgjegjësitë e gjykatave janë të lidhura ngushtë me shqyrtimin e kërkesave për urdhrin e Mbrojtjes dhe urdhrin e Mbrojtjes së Menjëhershme; zbatimin e LDHF dhe ligjeve të tjera.

Nismat e ndërmarra dhe problemet në parandalimin e dhunës në familje dhe asistencës ndaj viktimave të saj. Gjatë periudhës 2007-2010 ka pasur zhvillime të dukshme në drejtim të luftës kundër dhunës ndaj grave, dhunës në familje dhe dhunës me bazë gjinore, si në çështje të rritjes së ndërgjegjësimit në lidhje me parandalimin për dhunën në familje, ashtu edhe me përgjigjen e strukturave ndaj rasteve të dhunës. Së pari, me mbështetjen edhe të UNDP-së ka pasur pasurim të kuadrit ligjor kundër dhunës në familje edhe me akte nënligjore, të cilat janë një parakusht për zbatimin e tij. Vlejnë për t’u përmendur me këtë rast aktet e nxjerra nga Ministri i Shëndetësisë, Ministri i Brendshëm dhe Drejtori i Përgjithshëm i Policisë së Shtetit. Kjo ka bërë që si përgjigja e këtyre institucioneve ndaj rasteve të dhunës, ashtu edhe mbajtja e të dhënave dhe regjistrimi i këtyre rasteve të jetë më i strukturuar dhe orientuar. Në ditët e fundit të dhjetorit 2010, Prokurorja e Përgjithshme nxori një qarkore për prokurorët, për të tërhequr vëmendjen dhe dhënë orientime lidhur me zbatimin e drejtë të ligjit “Për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare”, si dhe legjislacionit penal që gjen zbatim në këto raste.

Së dyti, në zbatim të planit të veprimit, janë ngritur njësitë, sektorët apo seksionet përgjegjëse për çështje të dhunës në familje pranë institucioneve përkatëse të Ministrisë Brendshme,

---

⁴⁹ ACER & ASET. 2008. Perceptimi publik në lidhje me pjesëmarrjen e grave në zgjedhje në Shqipëri, mbështetur nga UNIFEM. Tiranë

Policisë së Shtetit dhe MPCSSHB, të cilët, në zbatim të planit të veprimit të SKBGJ-DHF (2007-2010) janë trajnuar në lidhje me dukurinë e dhunës, shkaqet e saj si dhe detyrimet që u lindin këtyre strukturave nga ligji “Për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare”.

Së treti, trajnime janë zhvilluar edhe për nëpunës të tjerë civilë në organet e qeverisjes vendore, punonjës të shëndetësisë dhe arsimit, të organizuara nga Drejtoria e Politikave të Shanseve të Barabarta pranë MPCSSHB, Ministria e Shëndetësisë dhe nga Instituti i Trajnimeve të Administratës Publike, në bashkëpunim me UNDP dhe UNFPA në kuadrin e programit të përbashkët të Kombeve të Bashkuara për barazinë gjinore dhe kundër dhunës në familje. Trajnime të posaçme për kuptimin dhe zbatimin e drejtë të ligjit “Për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare” janë kryer edhe për një masë të madhe gjyqtarësh dhe disa prokurorë.

Si rezultat i trajnimeve në shkallë të gjerë, edhe puna e këtyre strukturave ka treguar disa arritje. Është rritur numri i individëve që i drejtohen gjykatës për arsye të dhunës si dhe numri i urdhërbrojtjeve të lëshuara prej tyre⁵⁰. Vihet re që ndër vitet e zbatimit të SKBGJ-DHF 2007-2010, ka pasur një zgjerim të numrit të gjykatave që kanë lëshuar urdhra mbrojtjeje për viktimat e dhunës në familje, duke mos mbetur vetëm në gjykatat e qyteteve të mëdha, por edhe në ato të rretheve më të vogla. Shtimi i numrit të vendimeve për urdhrat e mbrojtjes të lëshuara nga Gjykata tregon se është rritur ndërgjegjësimi, reagueshmëria dhe besimi i viktimave të dhunës në sistemin e mbrojtjes. Mirëpo, shpejtësisë së gjykatës nuk i përgjigjen strukturat e përmbarimit, të cilat duket se e gjejnë të vështirë në terren zbatimin e vendimeve gjyqësore. Përmbaruesit, stafi administrativ i gjykatave, specialistët mjeko-ligjorë, avokatët dhe inspektorët e Inspektoriatit të Këshillit të Lartë të Drejtësisë, janë disa nga profesionet që nuk kanë marrë trajnime të mjaftueshme lidhur me zbatimin e LDHF, gjë që mbetet një sfidë për t’u adresuar në Strategjinë e re.

Po kështu, një rritje pozitive që nga 2007, vit i hyrjes në fuqi të LDHF dhe i fillimit të zbatimit të SKBGJ-DHF 2007-2010, evidentohet për rastet që denoncohen në polici. Kështu, të dhënat zyrtare nga Sektori i Mbrojtjes së të Miturve dhe kundër Dhunës në Familje pranë Drejtorisë së Përgjithshme të Policisë së Shtetit, dëshmojnë për një rritje të konsiderueshme, si të rasteve të dhunës në familje të raportuara në polici, ashtu edhe një rritje të numrit të kërkesave për urdhra mbrojtjeje të përgatitura dhe dërguara nëpër gjykata nga strukturat policore.

TABELA 1
NUMRI I RASTEVE TË RAPORTUARA TË DHUNËS SIPAS ZHVILLIMEVE NË
LEGJISLACION DHE NDËRHJRJE

Viti	2005	2006	2007	2008	2009	9-mujori i parë i 2010
Lidhja me daljen e ligjit dhe zbatimin e strategjisë	Nuk kishte ligj të posaçëm për DHF	Me mbështetjen e donatorëve fillojnë disa fushata ndërgjegjësimi që i paraprinë miratimit të LDHF në fund të këtij viti	LDHF hyn në fuqi dhe miratohet SKBGJ-DHF 2007-2010	Përgatiten akte nënligjore dhe fillon trajnimi për disa disiplina	Përfundon trajnimi i policisë, gjyqtarëve, prokurorëve. Vazhdojnë trajnimet për punonjësit e shëndetësisë	Përfundon trajnimi i shërbimeve sociale, punonjësve të arsimit, nëpunësve civilë nëpër bashki të ndryshme
Nr. i rasteve të raportuara në polici	94	208	274	822	1217	1423
Nr. i kërkesave për urdhërbrojtje të përgatitura nga policia				377	841	859

⁵⁰ Qendra për Nisma Ligjore Qytetare, Civil Rights Defenders, Raport – Zbatimi i ligjit “Për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare” 2010

Shpesh pohohet se është shtuar besimi i qytetarëve tek organet e policisë, gjykatat dhe OJF-të që ofrojnë shërbime ligjore, sociale, psikologjike e mjekësore për viktimat e dhunës në marrëdhëniet familjare.

Së katërti, veç punës me profesionet e veçanta, në zbatim të planit të veprimit të SKBGJ-DHF 2007-2010 po bëhen përpjekje për krijimin e sistemeve të reagimit të koordinuar dhe referimit të rasteve të dhunës të përbërë prej aktorësh qeveritarë të disiplinave të ndryshme dhe aktorësh joqeveritarë që ofrojnë shërbime të ndryshme në komunitet për të prekurit nga dhuna. Kjo është një strategji që përcakton metodologjinë e trajtimit të dhunës. Një sistem i tillë referimi është instaluar në nëntë qytete pilot dhe po instalohet edhe në tetë të tjerë. Mbështetur në përvojën e këtyre përvojave pilot, po punohet për ta shtrirë këtë model edhe në të gjitha njësitë e tjera të qeverisjes vendore. Për këtë qëllim, amendimi i ligjit mbi krijimin e rrjetit të reagimit të koordinuar ndaj dhunës sapo u krye dhe po përgatitet një akt nënligjor për ta vënë atë në zbatim. Me miratimin e këtij akti, sfidë do të mbetet ngritja e sistemit në të gjithë bashkitë e tjera, dhe sidomos i krijimit të një bashkëpunimi të tillë ndërdisiplinor edhe në komuna, ku nuk është pilotuar asnjëherë më parë. Qëllimi i këtij sistemi është që dhuna të trajtohet aty ku ndodh.

Edhe komuniteti ka shtuar ndjeshmërinë ndaj dhunës në familje. Roli i pushtetit lokal ka filluar të ndjehet. Deri me tani, pranë disa njërive të pushtetit vendor janë ngritur struktura informuese mbi dhunën në familje, të përfaqësuara nga administratorë socialë, përshkrimi i punës së të cilëve parashikon përgjegjësitë për ndjekjen dhe trajtimin e rasteve të dhunës në familje. Mbi baza projektsh, disa bashki e kanë përfutur punonjësën gjinor dhe kanë filluar punën për ngritjen e strukturave dhe shërbimeve për parandalimin e dhunës dhe trajtimin e viktimave, të tilla si strehime të përkohshme apo linja telefonike falas. Mbetet sfidë qëndrueshmëria e tyre pas përfundimit të projekteve, gjë që bën të nevojshme mbështetjen financiare të atyre bashkive të pakta që kanë vendosur tashmë shërbime të tilla. Buxheti i pamjaftueshëm për organet e qeverisjes vendore shpesh përmendet nga aktorë të ndryshëm që punojnë në fushën e dhunës në familje, si shkak për mungesën e shërbimeve sociale dhe mbështetëse për viktimat.

Në 37 bashki dhe 23 komuna janë emëruar administratorët socialë në përshkrimin e punës së të cilëve përfshihen edhe çështje të parandalimit të dhunës në familje dhe trajtimit të viktimave të saj. Është bërë verifikimi i OJF-ve të licencuara që merren me trajtimin e dhunës në familje me qëllim që të bashkërendohet puna për krijimin e një rrjeti reagimi dhe referimi ndaj dhunës në familje. Mungesa e linjave telefonike në shumicën e njërive të qeverisjes vendore për të raportuar rastet e dhunës është bërë pengesë në kushtet kur është rritur ndërgjegjësimi për denoncimin e rasteve. Një tjetër sfidë për Strategjinë e re mbetet instalimi i një linje telefonike kombëtare 24-orëshe për trajtimin e rasteve të dhunës në familje, e cila të vendosë më pas lidhjen me linjat rajonale, vendore që janë më pranë vendit ku ndodh dhuna.

Së pesti, për të adresuar pamjaftueshmërinë e theksuar të shërbimeve të strehimit për të mbijetuarit nga dhuna në familje dhe në zbatim të planit të veprimit të SKBGJ-DHF, MPÇSSHB, Drejtoria e Përgjithshme e Shërbimit Social Shtetëror dhe Këshilli i Qarkut të Tiranës, me mbështetjen teknike dhe financiare të UNDP-së përfunduan në 2010 përgatitjen e një godine për të pritur 30-40 persona të mbijetuar të dhunës në familje. Mbetet sfidë për këtë strategji ofrimi i një shërbimi të standardeve ndërkombëtare në këtë qendër, mbështetja e vazhdueshme e saj me fonde për të siguruar mirëfunksionimin e shërbimeve të ofruara prej saj dhe hapja e shërbimeve të reja rezidenciale dhe rehabilituese edhe në zona të tjera të vendit, për të plotësuar kërkesat e larta të qytetarëve dhe standardet e Këshillit të Europës. Gjithashtu, një detyrë e re në kuadrin e planit të veprimit të kësaj strategjie mbetet finalizimi i tërë kuadrin rregullator për funksionimin e kësaj qendre, i formuluar në kuadër të zbatimit të SKBGJ-DHF (2007-2010).

Në rrjetin e shërbimeve sociale për gratë është rritur numri i psikologëve për të trajtuar pikërisht traumën e dhunës në familje. Trajnimi specifik i tyre për trajtimin e grave dhe fëmijëve të dhunuar po vjen në vëmendjen e specialistëve. Mbetet sfidë për këtë strategji vendosja e specialistëve të tillë pranë strukturave të shërbimit shëndetësor, me qëllim që të realizohet detyrimin ligjor (sipas LDHF) i strukturave shëndetësore për të ofruar edhe ndihmë psikologjike, veç asaj shëndetësore për traumat që pësojnë viktimat e dhunës në familje.

Edukimi i fëmijëve dhe të rinjve. Sistemi arsimor është evidentuar si tejet i rëndësishëm në ndryshimin e qëndrimeve të brezit të ri. Analiza e aktivitetit në këtë fushë tregon se në sektorin e kurrikulave në MASH nuk ka politika të qarta për krijimin e një modeli të organizuar, që të orientojë specialistët e kurrikulës dhe teksteve shkollore, mësuesit dhe specialistët e tjerë në arsim për trajtimin e problemit të dhunës në familje. Trajtimi i dhunës në familje jepet si rekomandim për t'u zbatuar në shkolla, por në programet shkollore nuk janë vendosur njohuritë për dhunën (si abuzimi i fëmijëve dhe incesti, abuzimi ndaj të moshuarve, abuzimi fizik/emocional, abuzimi seksual) si pjesë e njohurive të përgjithshme. Për më tej, jo të gjithë mësuesit zotërojnë metodologjinë e duhur që të japin njohuritë, aftësitë dhe sjelljet e nevojshme që nxënësit të dallojnë dhunën dhe të reagojnë ndaj saj. Megjithatë, zbatimi i SKBGJ-DHF solli përparime edhe në angazhimin e strukturave dhe personelit arsimor në luftë kundër dhunës në familje. Veç përparimeve në fushën e përgatitjes së materialeve specifike që synojnë integrimin e perspektives gjinore në çdo lëndë, programeve trajnuese për përfshirjen e perspektives gjinore në procesin mësimor, tekste dhe në mbarë sistemin, të realizuar me arsimtar, drejtues të institucioneve arsimore, hartues tekstesh, pedagogë të fakulteteve pedagogjike dhe autoriteteve certifikuese të teksteve shkollore, janë zhvilluar trajnime për 369 punonjës të arsimit lidhur me edukimin e nxënësve kundër dhunës në familje, por edhe me hapat që mund të ndërmerren institucionet shkollore në mbrojtje të nxënësve të tyre nga dhuna. Në këto trajnime morën pjesë arsimtarë, psikologe dhe drejtuese institucionesh arsimore nga 4 qarqe të vendit: Tiranë, Durrës, Korçë dhe Berat. Mirëpo këto sesione trajnuese duhet të vazhdojnë për të mbuluar edhe qarqet e tjera. Dhuna e ushtruar te fëmija identifikohet, adresohet, trajtohet nga punonjësi social, edukatori, prindi, por jo kudo ata i kanë të qarta institucionet dhe shërbimet e specializuara që i ofrohen fëmijës. Roli i psikologut dhe punonjësit social nuk është i përfshirë sa duhet në veprimtarinë edukative në shkollë.

Me ndryshimet e fundit të LDHF, iu dha mundësia edhe personave që kanë për detyrë të kujdesen për fëmijën të ngrenë kërkesë padi në gjykatë për lëshimin e urdhrit të mbrojtjes ose urdhrit të mbrojtjes së menjëhershëm për të miturit. Njohja e personelit arsimor me këtë mundësi dhe fuqi të re ligjore që u vihet në dispozicion do të rrisë angazhimin dhe rolin e tyre në mbrojtje të fëmijëve të dhunuar dhe parandalimin e episodeve më të rënda të dhunës ndaj tyre.

Megjithatë, për ndërhyrjet dhe nxënësve, mësuesve, prindërve si dhe komunitetit rreth shkollave, prej disa vitesh, e veçanërisht pas miratimit të SKBGJ-DHF janë kryer fushata masive për edukimin e tyre me konceptet e barazisë gjinore dhe kundër dhunës në familje, si dhe për informimin e tyre lidhur me mundësitë e reja ligjore që ofron LDHF. Këto fushata të përvitshme, ku ka bashkëpunuar MPCSSHB me drejtoritë arsimore dhe sidomos Kombet e Bashkuara, janë lidhur kryesisht me fushatën globale të 16 ditëve të aktivizimit kundër dhunës ndaj gruas (25 nëntor-10 dhjetor). Besohet se rritja e numrit të rasteve që paraqiten në gjykata dhe prokurori, pjesërisht është ndikuar edhe nga këto fushata informimi dhe edukimi.

Modele pozitive për edukimin e nxënësve me mendësitë e barazisë gjinore dhe kundër dhunës me bazë gjinore paraqesin dy tekstet, për nxënësit dhe për mësuesit përkatësisht, të hartuar nga shoqëria civile, në bashkëpunim me specialiste të fushave të ndryshme dhe me mbështetjen e donatoreve, të cilat paraqesin potencial për edukimin në vazhdimësi të rinisë shkollore me koncepte të drejta mbi përkatësinë gjinore në raport me mjedisin, median, dhunën në familje, shëndetin riprodhues, integrimin evropian, etj.⁵¹ Në zbatim të LDHF dhe duke njohur rolin e rëndësishëm të sistemit arsimor, kjo strategji orienton adresimin e dhunës me bazë gjinore dhe edukimin me konceptet e barazisë gjinore në Strategjinë e sektorit të arsimit dhe planin përkatës të veprimit, duke ruajtur marrëdhënien koordinuese me këtë Strategji dhe duke lehtësuar rolin monitorues dhe koordinues të MPCSSHB në këtë fushë.

Përparime ka pasur edhe në fushën e arsimit të lartë dhe konkretisht në futjen e lëndëve, moduleve apo temave të ndryshme në fushën e barazisë gjinore dhe kundër dhunës në familje në fakultetet e drejtësisë, mjekësisë, infermierisë, shkencave sociale, Shkollës së Magistraturës dhe

---

⁵¹ Qendra Aleanca Gjinore për Zhvillim, 2009. «Përkatësia gjinore dhe të drejtat e njeriut, qytetaria, dhuna në familje, integrimi evropian, media, shëndeti riprodhues, zhvillimi i karrierës, mjedisi. (Libër për nxënësit dhe libër për mësuesit).

Akademisë së Policisë. Megjithatë, duke qenë lëndë të reja, ato kanë nevojë për konsolidim dhe përmirësim të mëtejshëm, si dhe të rritet bashkëpunimi mes tyre dhe institucioneve publike dhe politikëbërëse, ku studimet dhe kërkimet të furnizojnë me informacion dhe ide proceset e formulimit të politikave.

Dhënia e ndihmës shëndetësore me fokus parandalimin. Një ndër synimet e sektorit të shëndetit publik shqiptar gjatë zbatimit të SKBGJ-DHF 2007-2010 ka qenë adresimi i dhunës brenda familjes si çështje e shëndetit publik. Për këtë qëllim, gjatë zbatimit të strategjisë ka pasur përpjekje të konsiderueshme për të përmirësuar përgjigjen e kujdesit shëndetësor ndaj dhunës në familje nëpërmjet politikave publike, edukimit shëndetësor dhe përpjekjeve parandaluese. Urdhrat e MSH në bazë dhe për zbatim të LDHF kanë arritur këto rezultate:

1. Kanë vendosur detyrimin edhe për spitalet (jo vetëm për qendrat shëndetësore dhe urgjencat mjekësore) që të ofrojnë shërbim për viktimat e dhunës në familje, edhe kur këto nuk janë në skemën e sigurimeve shëndetësore;

2. Kanë përcaktuar rregullat lidhur me dokumentimin dhe regjistrimin e rastit, gjë që e ka vendosur në një bazë të rregullt mbajtjen e statistikave lidhur me dhunën në familje;

3. Kanë dhënë udhëzime si do të plotësohet raporti mjekësor që do t'i lëshohet viktimës, i cili mund të paraqitet prej saj në gjykatë ose mund t'i paraqitet gjykatës me kërkesën e kësaj të fundit.

Gjithashtu, MSH ka hartuar edhe protokollin standard për trajtimin e rasteve të dhunës në familje, si për çdo lloj sëmundshmërie. Siç u përmend më lart, për njohjen dhe zbatimin e drejtë të këtyre kërkesave ligjore dhe nënligjore, MSH, në bashkëpunim me donatorë të ndryshëm ka realizuar sesione trajnuese, nga të cilat kanë përfituar 2400 mjekë, infermierë dhe mami në qendrat e kujdesit parësor, urgjencat mjekësore dhe maternitetet. Ky program trajnimi ka qenë ndër të parët që është akredituar nga institucionet kompetente për trajnimin profesional dhe certifikimin e punonjësve të shëndetësisë. Sfidë për strategjinë e rishikuar mbetet aftësimi i Drejtorive të Shëndetit Publik për të realizuar me burimet e veta dhe në bashkëpunim me organizatat ndërkombëtare të specializuara në këtë fushë, trajnimin e punonjësve të tjerë shëndetësorë nën varësinë e këtyre drejtorive si dhe monitorimi i shtrirjes dhe cilësisë së këtij procesi.

Së fundi, siç u përmend edhe më lart në lidhje me ofrimin e kujdesit shëndetësor në kushtet e barazisë mes grave dhe burrave dhe me ndryshimin ndaj ndryshimeve gjinore dhe seksuale mes tyre, MSH ka theksuar si një nga qëllimet strategjike të strategjisë për shëndetin riprodhues edhe parandalimin dhe mbrojtjen e viktimave të dhunës me bazë gjinore, në veçanti gratë dhe fëmijët, duke e orientuar punën deri në vitin 2015 në drejtim të plotësimin dhe përmirësimin të mëtejshëm të akteve nënligjore në fushën e dhunës, rritjes së shkallës së përfitimit të viktimave nga shërbimet që ofron sistemi shëndetësor, përmirësimin e mëtejshëm të sistemit të mbledhjes, përpunimit dhe raportimit të të dhënave mbi dhunën me bazë gjinore në të gjitha strukturat e sistemit shëndetësor dhe rritjes së ndërgjegjësimit publik kundër dhunës në familje. Sfidë për strategjinë e rishikuar mbetet koordinimi i mirë i strukturave të ndryshme dhe konsolidimi i mëtejshëm i rolit mbikëqyrës dhe koordinues i MPCSSH si autoritet kryesor përgjegjës.

Nismat e ndërmarra dhe problemet në drejtësi dhe mbrojtje. Në zbatim të SKBGJ-DHF 2007-2010 nisi dhe u hartua një paketë dokumentacioni, e cila përmban një analizë të hollësishme të legjislacionit nga pikëpamja e barazisë gjinore dhe dhunës në familje. Ky raport shoqërohet me projekt propozime për ndryshime të ligjeve të ndryshme për të siguruar përputhje me standardet e CEDAW-t, legjislacionit të BE dhe një harmonizim më të mirë të ligjeve të tjera me LBGJ dhe LDHF. Paketa, ndër të tjera përmban edhe propozime për ndryshimin e Kodit Penal dhe Kodit të Procedurës Penale për të siguruar ashpërsim të sanksioneve kundër dhunës në familje dhe përdhunimit martesor, si dhe rrisin kompetencat për organet e ndjekjes penale në trajtimin e këtyre rasteve, siç u rekomandua edhe nga Komiteti i CEDAW-t gjatë raportimit të fundit të Shqipërisë në verën e vitit 2010. Sfidë për strategjinë e rishikuar përbën organizimi i procesit konsultativ të këtyre projektamendamenteve, miratimi i tyre, si dhe përgatitja e profesionistëve të drejtësisë për zbatimin dhe interpretimin e tyre.

Dy zhvillime të reja në fushën e drejtësisë, si hyrja në fuqi e ligjit “Për ndihmën ligjore falas” dhe krijimi i shërbimit të provës ofrojnë mundësi të reja në luftën kundër dhunës në familje.

Ofrimi i ndihmës ligjore falas për viktimat e dhunës në familje paraqitet i vonuar dhe një ndër synimet e kësaj strategjie është realizimi i këtij detyrimi ligjor deri në vitin 2015.

Përmirësimi i mbledhjes së të dhënave lidhur me dhunën në familje dhe dhunën me bazë gjinore paraqet gjithashtu një sfidë për strategjinë e rishikuar, kjo me qëllim që të ndikojë në përmirësimin e politikave të sistemit të drejtësisë ndaj dukurisë, por edhe për të rritur shkallën e monitorimit dhe llogaridhënies në këto struktura.

Shpeshherë përgjigja e sistemit të drejtësisë ndaj rasteve të dhunës në familje, kërkon burime të reja dhe mirorganizim të burimeve ekzistuese. Për këtë qëllim, po realizohet një studim për konstatimin e dhunës në familje, i cili do të hapë rrugën për veprime të mëtejshme shtetërore, në kuadrin e planit të veprimit të kësaj strategjie të rishikuar, i cili duhet rishikuar dhe rinfreskuar çdo vit, mbështetur mbi arritjet e vitit paraardhës dhe sfidat e evidentuara nga raporti i progresit të përvitshëm të kësaj strategjie.

Riintegrimi/rehabilitimi. Një sfidë për strategjinë e rishikuar është rritja e raportit të vendimeve gjyqësore që përcaktojnë largimin e dhunuesit nga banesa, krahasuar me largimin e viktimës, kjo me qëllim që të përforcohet natyra e paligjshme e veprimeve të dhunuesit dhe vendosjen e sanksioneve mbi të, por edhe me qëllim që të përmirësohen kushtet për viktimën dhe fëmijët e saj që të zhvillojnë një jetë me siguri më të madhe ekonomike, që shoqërohet me shanse më të pakta për t'u rikthyer në një marrëdhënie të dhunshme.

Ndryshimet më të fundit të LDHF vendosen detyrimin mbi reagimin e koordinuar, jo vetëm për t'iu përgjigjur rastit, por edhe për të punuar lidhur me rehabilitimin e viktimave të abuzimit në familje. Strehëza kombëtare për të mbijetuarat e dhunës në familje, do të ketë programe që synojnë rehabilitimin e tyre, mirëpo mbetet ende problematike çështja e riintegritit të tyre në një jetë të zakonshme, të pavarur nga dhunuesi dhe kësaj më të lirë nga dhuna e mëtejshme. "...derisa qeveria të trajtojë çështjen e diskriminimit sistematik institucional dhe social të grave, përfshirë fushat e mundësive për punësim, strehim dhe përkujdes shëndetësor, shumë gra dhe fëmijët e tyre nuk do të jenë në gjendje të largohen dhe t'i shpëtojnë dhunës në familje." – shprehet raporti i Amnesty International i vitit 2010.

Për këtë qëllim, strategjia e rishikuar, përpiket të adresojë çështjet e buxhetimit përmes studimit të konstatimit dhe duke analizuar mundësinë e ngritjes së një fondi të veçantë për dhunën me bazë gjinore dhe përdorimit të qëllimshëm të fondeve ekzistuese, si Fondit për Zhvillimin e Shoqërisë Civile dhe fondeve të pashpërndara në dispozicion të institucioneve shtetërore për qëllime të luftës kundër dhunës në familje.

Teksa theksi vihet në vënien përpara përgjegjësisë, civile dhe penale të dhunuesit, kjo shihet e kombinuar me nevojën për shërbime rehabilitimi edhe për dhunuesit, për të siguruar largimin e tyre nga sjellja e dhunshme në të ardhmen.

Sfidat. Disa nga sfidat kryesore mbeten ndërgjegjësimi i vazhdueshëm për tolerancën zero ndaj dhunës, konsultimi dhe miratimi i sugjerimeve lidhur me përmirësimet ligjore në Kodin Penal (KP) dhe në Kodin e Procedurës Penale për sa i përket ndjekjes penale të dhunës në familje, duke parashikuar në KP dispozita specifike lidhur me dhunën në familje dhe duke ashpërsuar dënimin, sidomos ndaj atyre që kryejnë vrasje në emër të nderit apo përdhunojnë bashkëshorten/ ish-bashkëshorten. Mbetet gjithashtu sfidë sigurimi në praktikë i asistencës ligjore dhe psikologjike falas për viktimat e dhunës, Për më tej, përmirësimi i shërbimit të përmbarimit në lidhje me ekzekutimin e Urdhrit të Mbrojtjes dhe Urdhrit të Menjëhershëm të Mbrojtjes do të ishte një mbështetje e nevojshme për vajzat dhe gratë e dhunuara. Në këtë kuadër, vazhdimi i trajnimit të punonjësve publikë dhe zgjerimi i rrethit, veçanërisht në drejtim të trajnimit të përmbaruesve gjyqësorë, punonjësve dhe funksionarëve të ndryshëm në sistemin e drejtësisë, punonjësve të shërbimit shëndetësor, punonjësve socialë dhe mësuesve që të njohin format e dhunës në familje dhe të reagojnë ndaj saj do të rrisë efektshmërinë e ndërhyrjeve. Më gjerë, duhet vazhduar puna për rritjen e ndërgjegjësimit që dhuna ndaj grave është një çështje ndërsektoriale që kërkon vëmendje shumë-disiplinore, por në të njëjtën kohë, ajo është kërcënim serioz për shëndetin publik; rritjen e kuptueshmërisë së dhunës ndaj grave, përfshirë trafikimin, nëpërmjet mbledhjes dhe analizimit të të dhënave dhe informacionit të besueshëm; shpërndarje të saktë dhe të duhur të informacionit nëpërmjet medias dhe rritje të rolit të medias në rritjen e ndërgjegjësimit të publikut të gjerë; Rritjen

e rolit të djemve dhe burrave në parandalimin e dhunës kundër grave. Së fundi, vendosja e grave të dhunuara në programe trajnimi dhe dhënia e mundësive për të gjetur punësim si dhe përfshirja e dhunesve në programe rehabilitimi dhe për punë janë dy ndërhyrje programatike që adresojnë mundësitë për një jetë të denjë pa dhunë nga të gjitha palët.

Performanca aktuale e qeverisë dhe drejtimet për përmirësim

SKBGJ-DHF 2007-2010 ishte përpjekja e parë e gjithanshme e qeverisë për të adresuar barazinë gjinore dhe dhunën në familje. Por praktika e strategjive ndërsektoriale është relativisht e re dhe si e tillë ajo shoqërohet me sfida të shumë niveleve. Me gjithë udhëzimet, ajo ka ende nevojë të kuptohet nga njësitë zbatuese dhe monitoruese (ku ekzistojnë) në nivel qendror dhe lokal. Me gjithë arritjet, vlerësimi tregoi që efektiviteti i SKBGJ-DHF 2007-2010 ka qenë modest dhe jo i njëtrajtshëm; qëndrueshmëria e rezultateve të arritura e brishtë. Sfidat e zbatimit dhe të rezultateve u përcaktuan nga një seri kufizimesh. Më specifikisht, vlerësimi gjeti që në të ardhmen duhet të adresohen çështjet e mëposhtme:

Menaxhim më efektiv dhe partneritet. Ndërtuar dhe zbatuar në bashkëpunim me shumë aktorë të shoqërisë shqiptare, praktika trevjeçare tregoi që qeveria mund të marrë një rol udhëheqës dhe të zbatojë veprimet për një përgjigje të mirë-koordinuar kur ka vullnet dhe angazhim politik. Megjithatë, natyra ndërsektoriale e strategjisë ka pasur nevojë të kuptohet më mirë. Ndërsa prioritetet e vendosura ishin relevante për kohën, një pjesë e ndërhyrjeve mund të realizoheshin në kornizën e një strategjie sektoriale, sidomos ato që lidhen me arsimin, shëndetin dhe mbrojtjen sociale; çështje të pjesëmarrjes së vajzave dhe grave në vendimmarrje jo vetëm në politikë, por në të gjitha fushat e jetës profesionale dhe shoqërore duhet të përshkojnë si tema ndërfushore të gjitha ndërhyrjet e monitoruara me anë të kësaj strategjie. Për më tej, struktura e zbatimit të strategjisë ishte e pamjaftueshme për sa i përket stafit dhe burimeve administrative për të mbështetur nivelin e lartë të ndërhyrjeve të strategjisë. Mungesa e një plani veprimi të orientuar nga menaxhimi mbi bazën e rezultateve e ka bërë të vështirë matjen e progresit të SKBGJ-DHF 2007-2010. Vlerësimi gjeti që, me gjithë përpjekjet, partneriteti dhe dialogu i dyanshëm me aktorë të tjerë të interesuar si organizatat joqeveritare vendase dhe ndërkombëtare, apo media kanë nevojë të forcohen.

Programim kundrejt ndërhyrjeve specifike. Vizioni i SKBGJ-DHF 2007-2010 dhe fushat prioritare informuan dhe orientuan veprimtarinë e qeverisë dhe donatorëve të ndryshëm në lidhje me barazinë gjinore dhe luftën kundër dhunës në familje. Arritjet në shumë drejtime i dedikohen masave specifike të përshkruara në strategji. Megjithatë kjo veprimtari ka mbetur në nivelin e projekteve dhe pak herë është organizuar rreth nismave programatike. Në fakt, nismat programatike kanë ardhur vetëm nga donatorët, si për shembull, “Barazi në qeverisje” nga Agjencia e Zhvillimit Austriak. Mungesa e nismave programatike ka çuar në arritje të rezultateve në bazë projektesh dhe nuk ka mundësuar marrjen e një tabloje të qartë ecurish dhe sfidash në secilën fushë prioritare.

Koordinim i financimit nga qeveria dhe donatorët e huaj. Duke qenë se strategjitë ndërsektoriale nuk kanë mekanizma financiarë të tyret, por varen nga disponueshmëria e fondeve brenda programeve buxhetore të secilës ministri, ishte e nevojshme që të kishte një koordinim të kontributeve të ardhura nga secili institucion. Po kjo strategji nuk arriti të krijojë dialog të mjaftueshëm për të adresuar kostot e ndryshme dhe përfitimet e promovimit të barazisë gjinore dhe dhunës në familje si në nivelin lokal dhe atë qendror; strategjia mbeti e pambuluar mirë financiarisht dhe e varur nga kontributet e donatorëve si për shembull programi i përbashkët i Kombeve të Bashkuara mbi barazinë gjinore.

Monitorimi i treguesve të barazisë gjinore dhe dhunës me bazë gjinore. Monitorimi i strategjisë u bë në bazë të raporteve vjetore të progresit. Mungesa e treguesve të qartë të monitorimit dhe matjes së vlerësimit të performancës (të dyja të aprovuara vetëm në 2010) e bëri monitorimin dhe vlerësimin e strategjisë sfidues. Zhvillimi i një kuadri logjik në strategjinë e re në mënyrë të tillë që të përcaktojë tregues të qartë performance në nivelin e produkteve, dhe rrjedhojave është tejet i nevojshëm.

Ndryshimet kryesore në strategjinë e rishikuar

Zhvillimet, arritjet dhe sfidat e ndeshura në zbatimin e SKBGJ-DHF 2007-2010, sollën rishikimin e këtij dokumenti me qëllim që drejtimet dhe ndërhyrjet e parashikuara në të, të reflektojnë realitetin aktual të Shqipërisë, rekomandimet e ardhura nga partnerët të ndryshëm vendas

dhe ndërkombëtarë, si dhe rekomandimet e Komitetit të CEDAW (2010). Rishikimi orientohet edhe nga dokumente të tjerë të rëndësishëm me rezonancë aktuale si Rezoluta 1325 e Kombeve të Bashkuara për paqen dhe sigurinë, Strategjia e BE për gratë dhe burrat, 2010-2015 dhe strategjia lokale për zbatimin e udhëzimeve të BE mbi dhunën ndaj grave dhe vajzave dhe luftës së të gjitha formave të diskriminimit ndaj tyre 2010 miratuar nga Drejtuesit e Misioneve të BE-së në Shqipëri.

Procesi i rishikimit të SKBGJ-DHF 2007-2010 filloi me Konferencën Kombëtare mbi stereotipat gjinorë mbajtur në qershor 2010. Në të morën pjesë rreth 150 përfaqësues të organeve qendrore dhe vendore si edhe OJF me aktivitet në të gjithë vendin. Të ndarë në katër grupe pune, përkatësisht 1) Fuqizimi ekonomik, arsimi dhe shkenca; 2) Shëndetësia dhe mbrojtja sociale; 3) Mekanizmi institucional dhe kuadri ligjor; dhe 4) Dhuna ndaj grave, pjesëmarrësit dhanë rekomandimet e para në lidhje me rishikimin e dokumentit. Në shtator-tetor 2010, dhe në janar-shkurt 2011 u organizuan një seri prej tetë konsultimesh teknike në të cilat morën pjesë përfaqësues të qeverisë qendrore dhe vendore, OJF-ve, donatorëve dhe parterëve ndërkombëtarë, si edhe 50 intervista individuale që përfshinë përfaqësues nga qeveria qendrore dhe lokale, organizata jofitimprurëse (OJF), organizata ndërkombëtare dhe fusha akademike. Qëllimi i këtyre konsultimeve ishte të sigurohej që të gjithë aktorët që ushtrojnë veprimtari në fushën e barazisë gjinore dhe dhunës bien dakord në lidhje me fokusin e strategjisë dhe që kanë mundësinë të kontribuojnë në formulimin e saj. Ndryshimet e bëra dhe ndërhyrjet e rishikuara në dokumentin e ri lidhen, si dhe në strategjinë e mëparshme, drejtpërdrejt me të tre prioritetet strategjike të përshkruara në SKZHI: 1) Integrimi në Bashkimin Evropian (BE); 2) Zhvillimi dhe konsolidimi i shtetit demokratik bazuar në liritë dhe të drejtat themelore të të gjithë individëve; si dhe 3) Arritja e një zhvillimi të shpejtë, të balancuar dhe të qëndrueshëm ekonomik, shoqëror e njerëzor. Më poshtë jepen ndryshimet e bëra në dokumentin e rishikuar.

Titulli i strategjisë

Në versionin e rishikuar është zgjeruar hapësira për adresimin e dhunës përtej dhunës në familje. Bazuar në komentet dhe sugjerimet e organizmave të ndryshme, strategjia e rishikuar fokusohet në dhunën me bazë gjinore (DHBGJ) si një koncept më gjithëpërfshirës që përfshin si dhunën në familje, ashtu edhe dhunën ndaj grave. DHBGJ jo vetëm i rrok çështjet që lidhen me dhunën në familje dhe dhunën ndaj grave, por nuk është përjashtuese. Të dhëna, megjithëse raporte joformale, tregojnë se pavarësisht numrit të vogël, burrat dhe djemtë gjithashtu preken nga dhuna. Kjo vijë logjike ndjek edhe parimet e strategjisë për diversitetin dhe adresim të nevojave të të gjithë individëve pa dallim përkatësie gjinore. DHBGJ lejon adresimin shumëdimensional të dhunës së ushtruar duke përfshirë praktikën zakonore dhe traditat, dhunën në familje, dhunën në vendin e punës dhe në hapësirat publike, si dhe dhunën ndaj personave me orientime të ndryshme seksuale. Ndaj dhe dokumenti i rishikuar mban emrin strategjia kombëtare për barazinë gjinore dhe reduktimin e dhunës me bazë gjinore (SKBGJ-DHBGJ), e përdorur në tekst prej këtej e tutje edhe si strategjia).

Vizioni dhe parimet e strategjisë

Gjatë procesit të konsultimit, nga aktorë të ndryshëm është reflektuar propozimi që strategjia e rishikuar të kishte një vizion të qartë, të përmbledhur dhe gjithëpërfshirës që lidhet me angazhimin e qeverisë për adresimin e barazisë gjinore dhe dhunës me bazë gjinore, prandaj dhe vizioni i strategjisë është rishikuar për t'u përputhur me këtë kërkesë. Në mënyrë të qartë ai përfshin gratë dhe burrat, për të theksuar se çështja e barazisë gjinore nuk është një çështje e gruas, por e mbarë shoqërisë. Bashkëngjitur këtij vizioni janë parimet (të munguara në SKBGJ-DHF 2007-2010) të cilat ndihmojnë drejt realizimit të vizionit. Këto parime do të udhëheqin dhe do të qëndrojnë në themel të të gjitha hapave që ndërmerren për të zbatuar ndërhyrjet në strategji dhe duhet të përqafohen nga të gjithë aktorët që përfshihen në zbatimin e këtyre ndërhyrjeve. Kapitulli i dytë prezanton vizionin dhe parimet e strategjisë.

Riprioritizimi i fushave

Në këtë strategji është reduktuar numri i fushave prioritare për ndërhyrje nga tetë në katër për një përqendrim më të mirë të burimeve dhe përmirësim të monitorimit të zbatimit të strategjisë. Këto janë: 1) Mekanizmat ligjorë dhe institucionalë që sigurojnë barazinë gjinore në Shqipëri; 2) Drejtpeshimi gjinor në vendimmarrje; 3) Fuqizimi ekonomik i grave si një ndër kushtet themelore

për arritjen e barazisë gjinore; 4) Reduktimi i dhunës me bazë gjinore ndarë sipas kategorive: parandalim, reagim, rehabilitim dhe riintegrim.

Arsimi, mbështetja shoqërore dhe shëndeti (caktuar si fusha prioritare të veçanta në SKBGJ-DHF 2007-2010) janë përfshirë në fuqizimin ekonomik të gruas pasi ndërhyrjet në të tri këto fusha ndikojnë drejtpërsëdrejti në fuqizimin ekonomik të gruas. Arsimi është një nga mjetet më të mira për të fuqizuar gratë në marrjen e njohurive, aftësive dhe vetëbesimin, aq të nevojshëm për pavarësinë ekonomike dhe pjesëmarrjen aktive në zhvillimin e vendit. Ndaj ndërhyrje që lidhen me rritjen e kapitalit human të grave, si: rritja e aksesit të grave në arsimin cilësor dhe pjesëmarrja e tyre në degë studimi që stereotipizohen si jotradicionale për to, janë bërë pjesë e prioritetit të fuqizimit ekonomik të gruas.

Mbrojtja sociale u jep grave në situata në nevojë siguri ekonomike. Kombinimi i programeve të punësimit dhe mbrojtjes sociale, të cilat janë të ndjeshme ndaj përkatësisë gjinore mundësojnë zbutjen e efekteve të reformave në grupet në nevojë, rëndom gratë. Siç tregohet në analizën e situatës aktuale, shumë gra përjashtohen nga përfitimet e papunësisë, pensionet që vijnë me moshën e thyer dhe përfitimet për kujdesin ndaj fëmijëve, ose kanë vetëm përfitime minimale. Mbrojtja sociale duhet të përmbushë të drejtat ekonomike të grave në situata, ku për arsye të ndryshme, gratë janë më të prekura. Ndaj, ndërhyrje të tilla, si përmirësimi i kuadrit ligjor për mbrojtjen sociale janë bërë pjesë e prioritetit për fuqizimin ekonomik të gruas.

Së fundmi, shëndeti është bërë gjithashtu pjesë e prioritetit strategjik të fuqizimit ekonomik të grave, sepse mungesa e aksesit në shërbime të përgjegjshme të kujdesit shëndetësor dhe shëndetit riprodhues ndikojnë drejtpërdrejt në angazhimin ekonomik të grave. Megjithatë jetojnë më gjatë, gratë janë më të ekspozuara ndaj sëmundjeve dhe abuzimit; duke qenë se ato luajnë rol primar në dhënien e kujdesit për pjesën tjetër të familjes dhe shpenzojnë më shumë kohë për të rritur cilësinë e jetës për fëmijët dhe familjen sesa për vete, kanë më pak kohë të angazhohen në punësim që sjell përfitime dhe pavarësi ekonomike. Fertiliteti dhe mirushqyerja lidhen direkt me arsimimin dhe gjenerimin e të ardhurave, ndaj ndërhyrje që përmirësojnë aksesin, njohuritë dhe praktikën për shëndet të mirë të grave dhe burrave janë bërë pjesë e këtij prioriteti.

Prioriteti i shtatë i SKBGJ-DHF 2007-2010, media është integruar në të gjitha prioritetet aktuale të strategjisë. Duke njohur rolin e fuqishëm ndërgjegjësues të medias, strategjia parashikon median jo vetëm si aleat në dhënien e njohurive mbi legjislacionin dhe realitete të tjera shoqërore, politike, ekonomike dhe kulturore, por edhe luftimin e stereotipave që ndeshen rëndom në shoqërinë shqiptare. Nëpërmjet ndërhyrjeve horizontale, Strategjia synon t'i krijojë më shumë mundësi medias për të ndihmuar me këtë mision nëpërmjet rishikimit të ligjit për median, inkurajimit të rishikimit të politikave editoriale, dhe rregullimit të balancave gjinore në radhët e gazetarëve dhe punonjësve të tjerë të medias.

Përmirësimi i sistemit të monitorimit mbi bazën e rezultateve

Vlerësimi i tregoi që duke qenë se zbatimi i asaj strategjie ishte më shumë i orientuar drejt produkteve sesa rrjedhëve që këto ndërhyrje apo produkte duhet të sillnin, kjo e bën monitorimin në nivelin e rrjedhëve të pamundur. Në përputhje me përpjekjet e Qeverisë Shqiptare për të monitoruar jo më në bazë të produkteve, por të rrjedhëve, strategjia aktuale rimerr qëllimet për secilën fushë prioritare dhe i lidh ato me objektiva specifike dhe rrjedhoja. Treguesit e rrjedhëve u vendosën në bazë të informacionit fillestar që doli nga procesi i vlerësimit të SKBGJ-DHF 2007-2010 dhe arritjeve të synuara deri në fund të vitit 2015. Për këtë arsye, ky dokument shoqërohet dhe me një kuadër logjik që paraqet në mënyrë koncize çfarë pritet të arrihet në vitet e veprimit të strategjisë.

KAPITULLI 2

VIZIONI, PARIMET, QËLLIMI DHE PRIORITETET STRATEGJIKE

Vizioni i strategjisë

Vizioni i strategjisë lidhet me angazhimin afatgjatë të Qeverisë Shqiptare, i cili udhëheq zbatimin e kësaj strategjie, por njëkohësisht shkon përtej kohëzgjatjes së saj. Ky vizion do të shërbejë si busull për të orientuar përpjekjet e vazhdueshme, jo vetëm të Qeverisë, por të shoqërisë

shqiptare në përgjithësi drejt arritjes së barazisë gjinore dhe reduktimit të dhunës me bazë gjinore. Ky vizion është: “Një shoqëri në të cilën barazia gjinore respektohet dhe vlerësohet, mësohet, mbështetet dhe nxitet, ku dhuna me bazë gjinore e çdo lloj forme nuk tolerohet, por dënohet, ku të prekurit prej saj përkrahen dhe mbrohen dhe ku barazia në mundësi dhe trajtim është realitet për të gjithë, pavarësisht përkatësisë gjinore.”

Parimet

1. Barazia gjinore ndërthuret me realizimin e të drejtave njerëzore: njohja dhe respektimi i barazisë gjinore është parakusht për realizimin e detyrimeve që rrjedhin nga angazhimet e Shqipërisë për të respektuar të drejtat e njeriut.

2. Barazia gjinore si faktor ndërsektorial zhvillimi. Ndërsa fuqizimi dhe autonomia e grave, përmirësimi i statusit të tyre politik, social, ekonomik dhe shëndetësor janë qëllime të rëndësishme në vetvete përparimi i grave gjithashtu shihet si një faktor kryesor në zhvillimin e gjithanshëm të vendit dhe për rrjedhojë përshkon të gjitha fushat e jetës politike, ekonomike, shoqërore dhe kulturore.

3. Ndjeshmëri ndaj nevojave të të dyja gjinive: respektim dhe përgjigje e përshtatur ndaj nevojave të vajzave dhe grave, djemve dhe burrave të të gjitha kategorive. Gratë dhe burrat kanë nevoja dhe kryejnë role të ndryshme në shoqëri, kanë përvoja të ndryshme, dhe përballen me forma të ndryshme të diskriminimit dhe disavantazhit, ndaj dhe promovimi i barazisë në mundësi duhet të përshtatet me këto nevoja dhe përvoja.

4. Diversiteti: njohja dhe vlerësimi i diversitetit midis vajzave dhe grave, djemve dhe burrave për sa i përket moshës, aftësisë, orientimit seksual, identitetit gjinor, origjinës etnike dhe shoqërore, praktikave fetare dhe zgjedhjeve jetësore, konsiderimi i tij, duke shmangur kështu stereotipinë në bazë të karakteristikave të grupit;

5. Pacenueshmëria e dinjitetit dhe integritetit njerëzor: respektim, dhënie e garancisë dhe mbështetje që jeta e gjithkujt të jetë e sigurt; dhunimi i çdo forme është sulm mbi dinjitetin njerëzor dhe shkelje e të drejtave të njeriut, ndaj nuk duhet të tolerohet;

6. Partneriteti institucional dhe natyra ndërsektoriale e përkatësisë gjinore: promovimi i partneritetit në të cilin organet qeveritare, shoqëria civile dhe sektori privat duhet të punojnë së bashku për të adresuar pabarazitë dhe padrejtësitë me bazë gjinore për gratë dhe burrat. Çështjet gjinore nuk i përkasin dhe nuk adresohen vetëm nga një sektor apo institucion të caktuar. Ato vlejnë për të gjithë, në mjediset nga më të ndryshmet, shkollat, institucionet e kujdesit shëndetësor, gjykatat, qendrat e votimit. Si e tillë, është po aq e rëndësishme që grupet sektoriale që punojnë në çështjet e shëndetësisë, arsimit, drejtësisë dhe ndërtimit të demokracisë, si dhe grupe të tjera të kenë të gjithë përgjegjësitë e tyre “për të ndërmarrë” veprime të përshkruara në strategji. Në planin e veprimit janë përcaktuar strategjitë përkatëse dhe partnerët që do të ndihmojnë; ndërkohë që ministritë e linjës, qeverisja vendore dhe partnerë të tjerë inkurajohen, si pjesë e angazhimit të tyre institucional, që në bazë të planit të veprimit të SKBGJ-DHBGJ, të hartojnë plane pune që adresojnë çështje të barazisë gjinore në sektorët përkatës. MPCSSHB do të bëjë përpjekje të vazhdueshme për të siguruar zbatimin e këtyre planeve nëpërmjet monitorimit të rregullt.

Qëllimi i strategjisë

Si strategji ndërsektoriale, SKBGJ-DHBGJ tregon rrugët dhe mekanizmat institucionalë për përfshirjen e çështjeve gjinore në politikat publike, për zbutjen e dallimeve gjinore dhe parandalimin dhe luftën ndaj dhunës me bazë gjinore. Synimi është që veprimet e ndërmarra në kuadrin e kësaj strategjie të kontribuojnë drejt arritjes së katër rrjedhojave specifike afatgjata, të cilat nga ana e tyre ndikojnë në përmbushjen e vizionit të strategjisë:

Rrjedhoja 1. Qytetarët shqiptarë gëzojnë lirinë nga dhuna dhe të drejtat e tyre njerëzore në praktikë dhe marrin mbi vete përgjegjësi në shoqëri pa dallim të përkatësisë gjinore.

Rrjedhoja 2. Qytetarët shqiptarë kanë punësim dhe aktivitet ekonomik, shoqëror dhe politik në përputhje dhe përshatje me aftësitë dhe përvojat e tyre, pa dallim të përkatësisë gjinore.

Rrjedhoja 3. Institucionet dhe praktikat shtetërore mbrojnë qytetarët shqiptarë nga dhuna dhe i mbështesin ata për të lehtësuar pjesëmarrjen e tyre të plotë në shoqëri, pa dallim të përkatësisë gjinore.

Rrjedhoja 4. Qytetarët shqiptarë kontribuojnë në zhvillimin dhe integrimin ekonomik, shoqëror dhe politik të vendit, pa dallim të përkatësisë gjinore.

Prioritetet dhe objektivat strategjikë

Baza e strategjisë së rishikuar janë ndërhyrjet në katër fusha prioritare veprimi që përkthehen në rezultate specifike, të matshme, të arritshme, realiste dhe të kufizuara në kohë. Këto janë:

- forcimi i mekanizmit institucional dhe ligjor;
- rritja e pjesëmarrjes së grave në vendimmarrje;
- fuqizimi ekonomik i vajzave dhe grave;
- zvogëlimi i dhunës me bazë gjinore.

Në bazë të këtyre fushave prioritare janë vendosur objektivat e mëposhtëm strategjikë:

Forcimi i mekanizmit shtetëror të barazisë gjinore. Qëllimi strategjik në këtë fushë prioritare është: të fuqizohet mekanizmi institucional dhe ligjor për të nxitur përparimin e barazisë gjinore dhe siguruar gëzimin e të drejtave njerëzore të të gjithë qytetarëve shqiptarë pa dallim përkatësie gjinore.

Ai arrihet nëpërmjet këtyre objektive: 1) Të përmirësohet mekanizmi shtetëror në nivel qendror dhe vendor për të përmbushur detyrat e tij, siç parashikohet nga LBGJSH; 2) Të rishikohet legjislacioni shqiptar nga këndvështrimi gjinor në përputhje me dokumentet ndërkombëtare dhe kombëtare të barazisë gjinore dhe mosdiskriminimit; si dhe 3) Të rriten kapacitetet e autoriteteve qendrore dhe vendore për zbatimin dhe monitorimin e legjislacionit dhe strategjisë për barazinë gjinore në Shqipëri.

Në fund të 2015 arritja e këtyre objektive do të sjellë këto rezultate të pritshme:

- 1) Barazia gjinore e integruar në politikën, strategjitë dhe programet sektoriale;
- 2) Burime financiare, njerëzore dhe teknike të mjaftueshme për veprime ndërsektoriale mbi integrimin gjinor;
- 3) Të gjitha institucionet shtetërore dhe punonjësit shtetërorë (burra dhe gra) ndajnë përgjegjësitë për progres drejt arritjes së barazisë midis burrave dhe grave;
- 4) Të dhëna të përditësuara në lidhje me përparimin e meshkujve dhe femrave në shoqëri.

Rritja e pjesëmarrjes së grave në vendimmarrje. Qëllimi i këtij prioriteti strategjik është: Të fuqizohen vajzat dhe gratë nëpërmjet pjesëmarrjes së tyre në vendimmarrje.

Ky qëllim do të arrihet nëpërmjet këtyre objektive: 1) Të merren masa për të siguruar aksesin dhe pjesëmarrjen e plotë të vajzave dhe grave në politikë; 2) Të rritet shkalla e përfaqësimit dhe e pjesëmarrjes së grave në vendimmarrje të paktën deri në 30% në të gjithë sektorët vendimmarrës nëpërmjet masave të veçanta të përkohshme; 3) Të rritet pjesëmarrja e grave dhe vajzave në forcat/misionet paqeruajtëse dhe ato policore; si dhe 4) Të rritet aftësia e grave si qytetare për të marrë pjesë në vendimmarrje dhe drejtim.

Në fund të 2015 arritja e këtyre objektive do të sjellë këto rezultate të pritshme:

- 1) Në të gjitha nivelet e larta të vendimmarrjes politike dhe proceseve zgjedhore zbatohet kuota e përfaqësimit 30% për gjininë më pak të përfaqësuar;
- 2) Në të gjitha nivelet e larta të vendimmarrjes zbatohet kuota e përfaqësimit 30% për gjininë më pak të përfaqësuar;
- 3) Rreth 30% e efektivit të Policisë dhe forcave/misioneve paqeruajtëse janë femra;
4. Mbështetja dhe rritja e kapitalit social të grave lehtëson angazhimin e tyre qytetar.

Fuqizimi ekonomik. Qëllimi i këtij prioriteti strategjik është: Të sigurohet fuqizimi ekonomik i grave dhe burrave nëpërmjet adresimit të pabarazive gjinore që çojnë në varfëri dhe promovimit të përfshirjes sociale.

Ai do të arrihet nëpërmjet këtyre objektive: 1) Të rritet pavarësia ekonomike e grave nëpërmjet shtimit dhe përmirësimit të aksesit në kreditim, programeve dhe strukturave mbështetëse për kujdes dhe mbrojtje shoqërore; 2) Të vazhdojë të nxitet formimi profesional dhe punësimi i grave dhe vajzave nëpërmjet masave që mbështesin pjesëmarrjen e grave në tregun e punës; si dhe 3) Të nxitet zgjerimi i programeve për punësimin e grave dhe vajzave.

Në fund të 2015 arritja e këtyre objektive do të sjellë këto rezultate të pritshme:

- 1) Pjesëmarrja e femrave në forcat prodhuese të punës do të rritet me 21% (nga 44% në 65%);

2) Zvogëlimi i papunësisë në 10% (për femrat nga 16% në 10% dhe për meshkujt nga 12% në 10%);

3) Ulja e varfërisë në zonat rurale me 10% dhe përafrimi i niveleve të varfërisë me ato të qytetit;

4) Rritja e pjesëmarrjes së grave në sektorin privat me 30%.

Zvogëlimi i dhunës me bazë gjinore. Qëllimi i këtij prioriteti strategjik është: Të rritet ndërgjegjësimi ndaj dukurisë së dhunës me bazë gjinore, mbrojtja ligjore dhe administrative, si dhe mbështetja me shërbime për viktimat e dhunës dhe dhunuesit.

Ky qëllim arrihet nëpërmjet këtyre objektivave: 1) Të ashpërsohet dënimi i dhunës nëpërmjet një kuadri ligjor me tolerancë zero ndaj dhunës; 2) Të parandalohet dhuna me bazë gjinore nëpërmjet ndërgjegjësimit të vazhdueshëm në çdo hallkë të shoqërisë shqiptare; 3) Të mbrohen dhe të mbështeten viktimat e dhunës dhe dhunuesit nëpërmjet shërbimeve të ndjeshme ndaj dhunës dhe të përshtatura për viktimat, pa dallim aftësie; si dhe 4) Të ngrihen kapacitetet e administratës publike në nivel qendror dhe vendor për çështjet e dhunës me bazë gjinore.

Në fund të 2015 arritja e këtyre objektivave do të sjellë këto rezultate të pritshme:

1) Kuadër ligjor i ashpër për tolerancë zero ndaj dhunës;

2) Kulturë e përmirësuar kundër dhunës nëpërmjet ndërgjegjësimit dhe edukimit;

3) Masa dhe shërbime të përshtatshme për të mbijetuarit/at e dhunës–duke iu referuar shërbimeve mbështetëse, këshilluese dhe shërbimeve të tjera të sistemit, sistemit të referimit;

4) Punonjësit në strukturat shtetërore i përgjigjen nevojave/ të drejtave të viktimave të dhunës dhe dhunuesve dhe i adresojnë ato;

5) Sistemi i ngritur i mbledhjes së të dhënave dhe monitorimit të DHBGJ.

Grupet e synuara me përparësi

SKBGJ-DHBGJ është e ndjeshme ndaj nevojave dhe të drejtave të të dyja gjinive dhe bën përpjekje të adresojë këto nevoja dhe të drejta me ndërhyrje gjithëpërfshirëse. Megjithëse nga studimet e situatës tregohet që gratë kanë disavantazhe më të mëdha në të gjitha fushat, kjo nuk do të thotë që djemtë dhe burrat janë më të privilegjuar në çdo aspekt të jetës shoqërore në Shqipëri. Për më tej, grupe të caktuara të grave provojnë disavantazh më të theksuar që rrjedh nga situata të lidhura me aftësitë e kufizuara, origjinën shoqërore dhe etnike apo orientimin e tyre seksual. Ndërsa strategjia adreson nevojat e të gjitha grave dhe burrave, më poshtë bëhet një analizë e shkurtër për grupet që janë lënë në hije nga ndërhyrjet e SKBGJ-DHF 2007-2010 dhe që do të kenë një vëmendje të posaçme në SKBGJ-DHBGJ 2011-2015.

Gratë me aftësi të kufizuara. Me gjithë përpjekjet e nisura për të adresuar nevojat dhe të drejtat e vajzave dhe grave me aftësi të kufizuara me politika dhe programe shtetërore, situata e tyre duhet të fitojë më shumë dukshmëri shoqërore dhe vëmendje politike. Sipas statistikave të MPÇSSHB janë 18 880 vajza gra me aftësi të kufizuara që përfitojnë nga skema e invalidëve të punës. Në vijim, mungojnë të dhënat në lidhje me gjendjen e tyre, nevojat specifike që ato kanë për shërbime shëndetësore dhe sociale, për edukim, punësim, për aktivitete⁵². Për të ndrequr këtë situatë, në këtë strategji nevojat e vajzave dhe grave me aftësi të kufizuara janë të shprehura specifikuat ose janë të integruara në të gjitha aspektet e fushave prioritare. Kjo strategji inkurajon gjithashtu rishikim të adresimit të nevojave të vajzave dhe grave me aftësi të kufizuara në strategjitë sektoriale që duhet të adresojnë ndjeshëm edhe këto nevoja.

Gratë në zonat rurale. Gratë në zonat rurale e gjejnë veten në një situatë më të vështirë përballë diskriminimit në krahasim me ato në zonat urbane. Popullsia që jeton në zonat rurale nuk përfshihet në të dhënat e papunësisë së vendit, për sa kohë që forca punëtore në këto zona konsiderohet si e vetëpunësuar në ekonominë familjare bujqësore dhe si rezultat nuk mund të përfitojnë nga skemat e sigurimeve shoqërore dhe shëndetësore. Gratë janë veçanërisht të prekura nga kjo dukuri. Realiteti tregon se kontributi i tyre në familjen bujqësore shihet nga anëtarët e saj jo si punësim, por si veprimtari mbështetëse e familjes, pra si punë e papaguar. Kjo, e ndërthurur me përfshirjen e ulët të grave rurale në vendimmarrjen familjare⁵³ sjell për pasojë mospagimin e

⁵² (Grupi i Grave Intelektuale me Aftësi të Kufizuara, 2009)

⁵³ INSTAT, Anketa Demografike e Shëndetit, 2009

sigurimeve shoqërore dhe shëndetësore dhe rrjedhimisht varfërinë dhe pasigurinë ekonomike të këtyre grave me arritjen e moshës së pensionit. Edhe ato gra që punojnë në sipërmarrje private në fshat rëndom nuk kanë sigurime shoqërore. Gjithashtu, gratë humbën më shumë vende pune sesa burrat gjatë ndryshimeve strukturore të ekonomisë dhe pasuritë që më parë zotëroheshin nga shteti ose kooperativa, pas viteve '90-të, u regjistruan përgjithësisht në emër të burrave. Si pasojë, gratë janë të varura financiarisht gjithnjë e më tepër nga burrat. Në të njëjtën kohë, për shkak të përgjegjësiave shtëpiake, përfshirë kujdesin për fëmijët dhe të moshuarit, ato nuk mund të punësohen në biznese të tjera. Gratë fermere janë si prodhuese të ushqimeve, ashtu edhe tregtare, ashtu si dhe përkujdesjet e familjes. Ato luajnë një rol të rëndësishëm si në komunitet ashtu edhe në ekonominë kombëtare. Megjithatë puna e tyre nuk kompensohet financiarisht. Gratë rurale nuk kanë mundësi reale për t'u bërë pjesë e pasurive sociale siç mund të jenë rrjetet, shoqatat apo kooperativat. Kjo e dobëson shumë pozicionin e tyre për të ushtruar ndonjë ndikim mbi proceset vendimmarrëse dhe mbi përfaqësimin kolektiv (për një informacion të detajuar, shikoni Çela & Arqimandriti, 2010). Nëse nuk specifikohet ndryshe, SKBGJ-DHBGJ përfshin edhe nevojat e vajzave dhe grave në zonat rurale në tre fushat prioritare, të pjesëmarrjes në vendimmarrje, fuqizimit ekonomik dhe reduktimit të dhunës me bazë gjinore.

Vajzat dhe gratë në nevojë. Në këtë grup përfshihen me përparësi vajzat dhe gratë nga komuniteti rom dhe egjiptian, vajza dhe gra të trafikuar, të dhunuara, gra kryefamiljare në zonat urbane dhe rurale ose gratë e prekura nga HIV/AIDS. Megjithëse nuk ka studime specifike për këto grupe, nga raporte të ndryshme të zhvillimit njerëzor, vajzat dhe gratë në këto kategori kanë mundësi më të lartë për të qenë në varfëri dhe në varfëri ekstreme si pasojë e arsimimit të ulët, mospjesëmarrjes në tregun e punës apo emigracionit të bashkëshortëve, ndërmjet arsyeve të tjera. Puna e nisur nëpërmjet SKBGJ-DHF 2007-2010 për fuqizimin e grave në këtë kategori do të vazhdojë nëpërmjet ndërhyrjeve të ndryshme përfshirë programe të formimit profesional dhe nxitjes së punësimit.

Djemtë dhe burrat. Shumë prej politikave që synojnë barazinë gjinore synojnë fuqizimin e grave dhe lënë në hije rolin e burrave në këtë proces. Por vajzat dhe gratë nuk mund të arrijnë barazi gjinore pa bashkëpunimin dhe pjesëmarrjen e burrave. Përvoja të pakta në Shqipëri kanë treguar që djemtë dhe burrat duan të përfshihen dhe janë përfshirë në ndërhyrje që synojnë barazinë gjinore. Nga përvoja e OJF-ve është vënë re gjithashtu që kur burrave që drejtojnë jetën komunitare, sidomos në fshatra, u jepet informacion dhe të dhëna për situata të caktuara, si për shembull kujdesi për fëmijërinë e hershme, apo dhunën me bazë gjinore ata bëhen aleatë në ndërhyrje. Megjithëkëtë, deri më sot përfshirja e djemve dhe burrave ka qenë sporadike dhe e lënë në dorë të rastësisë. Nuk ka studime që tregojnë se si mund të përfshihen burrat në arritjen e qëllimeve të barazisë gjinore dhe studime që tregojnë efektin e normave sociale që përforcojnë perceptime tradicionale që lidhen me ç'do të thotë të jesh burrë në realitetin shqiptar. Për shembull nga vlerësimi i situatës, u pa që një tendencë e fundit është ulja e numrit të djemve në ndjekjen e arsimit të lartë dhe futja e tyre në tregun e punës, krahasuar me vajzat. Është e mundur që sistemi arsimor të inkurajojë sisteme të ndryshme vlerash për djemtë dhe vajzat çka mundëson pritshmëri të ndryshme për të dyja gjinitë. Por këto deri më sot kanë mbetur në nivelin e konstatimeve.

Nëpërmjet ndërhyrjeve të parashikuara, strategjia bën përpjekje për të inkurajuar djemtë dhe burrat të tejkalojnë kufijtë e prerë të ndarjes sipas përkatësisë gjinore në shtëpi, në punë dhe në komunitet. Strategjia inkurajon që studimet e planifikuara për gratë në Shqipëri të integrojnë ose të paralelizojnë edhe studime që tregojnë se si djemtë dhe burrat dëmtohen jo pak nga stereotipat gjinore. Sesionet ndërgjegjësuese që bëjnë çështjet gjinore të dukshme dhe të rëndësishme për burrat do të synojnë të vënë në dukje përfitimet që kanë dhe burrat si anëtarë të familjeve dhe të komuniteteve nga barazia gjinore. Strategjia planifikon veprime ndërgjegjësuese në lidhje me efektet e diskriminimit gjinor në njerëzit e tyre të afërt, bashkëshortet, partneret, ose fëmijët; adoptimin nga ana e burrave e roleve gjinore më fleksibël për të ndërtuar një të ardhme më të qëndrueshme, stresi që përjetojnë gratë nga ndarja e padrejtë e punës, dhe efekti i kësaj në shëndetin e tyre dhe të grave, prindërimi.

Roli i parashikuar i Qeverisë në lidhje me palët e interesuara

Ndërhyrjet në fushat e përcaktuara prioritare të strategjisë nuk mund të kryhen vetëm nga qeveria qendrore dhe vendore. Një shoqëri me barazi gjinore dhe e lirë nga dhuna kërkon angazhimin e shumë aktorëve të tjerë. Qeveria Shqiptare i inkurajon këta aktorë të përfshihen aktivisht në arritjen e qëllimeve të kësaj strategjie. Shkurtimeisht, roli i këtyre aktorëve dhe marrëdhëniet që parashikon qeveria në nivel qendror dhe lokal me to përshkruhen më poshtë.

Sektori privat

Sektori privat është një aleat i ngushtë në zbatimin e strategjisë. Qeveria inkurajon aktorët në sektorin privat të promovojnë në praktikat e tyre dhe kodet e përgjegjësive dhe etikës sociale parimet dhe vlerat e barazisë gjinore dhe mosdiskriminimit. Është koha për sektorin privat që të krijojë një mjedis aftësues që përdor potencialin dhe talentet e grave dhe të burrave dhe të zhvillojë strategji të burimeve njerëzore që lejojnë për politika të ndjeshme ndaj familjes edhe në kontekstin e veprimtarive ekonomike 24-orëshe në sektorin privat. Shoqëritë tregtare duhet të marrin parasysh përdorimin e kohës dhe modelet jetësore të grave dhe burrave, përgjegjësitë e tyre për kujdesin ndaj fëmijëve dhe familjeve si dhe kërkesat si rrjedhojë e aftësive të tyre të kufizuara dhe të krijojnë hapësira që akomodojnë këto nevoja. Këto rregullime kanë nevojë të zhvillohen në partneritet me shtetin dhe aktorë të tjerë.

Sigurisht, një përqsasje gjinore në aktivitetin ekonomik ndikon pozitivisht në rritjen e prodhimit. Megjithatë, zbatimi i parimeve të barazisë gjinore nuk kufizohet vetëm këtu; ky parim nënkupton edhe që marketingu i mallrave dhe shërbimeve nuk duhet të bazohet në imazhe që denigrojnë apo përjashtojnë gruan dhe të propozojnë modele që riprodhojnë stereotipat lidhur me atë se çfarë duhet të bëjnë burrat dhe gratë, sidomos në punët e shtëpisë. Sektori privat mundet që në mënyrë pro-aktive të vendosë tonin për marketing të ndjeshëm gjinor dhe të angazhohet në një projekt kombëtar për të transformuar mendësitë dhe qëndrimet. Kjo gjithashtu do të thotë që shoqëritë tregtare të zgjedhin për të sponsorizuar edhe në mënyrë të përshtatur veprimtari të tilla si ato sportive që në mënyrë të dukshme përpiqen të rrisin profilin e vajzave dhe grave në sporte dhe të promovojnë akses të barabartë gjinor në sporte dhe aktivitete kulturore.

Media

Media luan rol kyç në arritjen e barazisë gjinore dhe ndërgjegjësimin në lidhje me dhunën me bazë gjinore. Media mund të rrisë shkallën e informimit për gra të shumë kategorive, të cilat ndeshen me mungesa në këtë fushë. Për shembull, njohja e grave rurale dhe grave me aftësi të kufizuara me të drejtat e tyre ligjore dhe institucionet ku duhet të drejtohen në raste që kërkojnë ndërhyrje juridike ndikon në rritjen e aksesit të tyre në sistemin e drejtësisë. Ky informim bëhet përmes informacionit të shpërndarë nëpërmjet medias së shkruar dhe elektronike, në një formë të tillë që të jetë i përshtatshëm edhe për gratë me aftësi të kufizuara, përfshirë ato në shikim, dëgjim, apo probleme mendore. Media mund të kontribuojë gjithashtu duke prezantuar një tablo realiste të aftësive dhe potencialit të grave dhe burrave në shoqërinë shqiptare dhe të shmangë portretizimin e tyre në një formë denigruese, fyese dhe veçuese. Qeveria Shqiptare fton dhe inkurajon organizatat mediatike të luajnë një rol më aktiv, jo vetëm në zbatimin e parimeve të strategjisë, por edhe të bëhen aktorë kryesorë në ndryshimin e qëndrimeve dhe mendësive. Kjo mund të bëhet duke dhënë mesazhe, duke krijuar forume për dialog gjithëpërfshirës mbi transformimin e marrëdhënieve gjinore, duke ngritur pyetje në lidhje me stereotipat, duke shërbyer si monitorë për të nxitur llogaridhënien e strukturave publike në respektimin dhe krijimin e kushteve për realizimin e të drejtave të grave, si dhe për zbatimin efektiv të strategjisë. Si të gjithë aktorët e tjerë, qeveria i fton mediat të zhvillojnë politikatat e tyre gjinore gjithëpërfshirëse, të bashkëpunojnë me kolegë dhe shoqata profesionale për të hartuar udhëzime për industrinë e medias, si dhe të inkurajojnë dhe vlerësojnë aplikimin e tyre.

Partitë politike

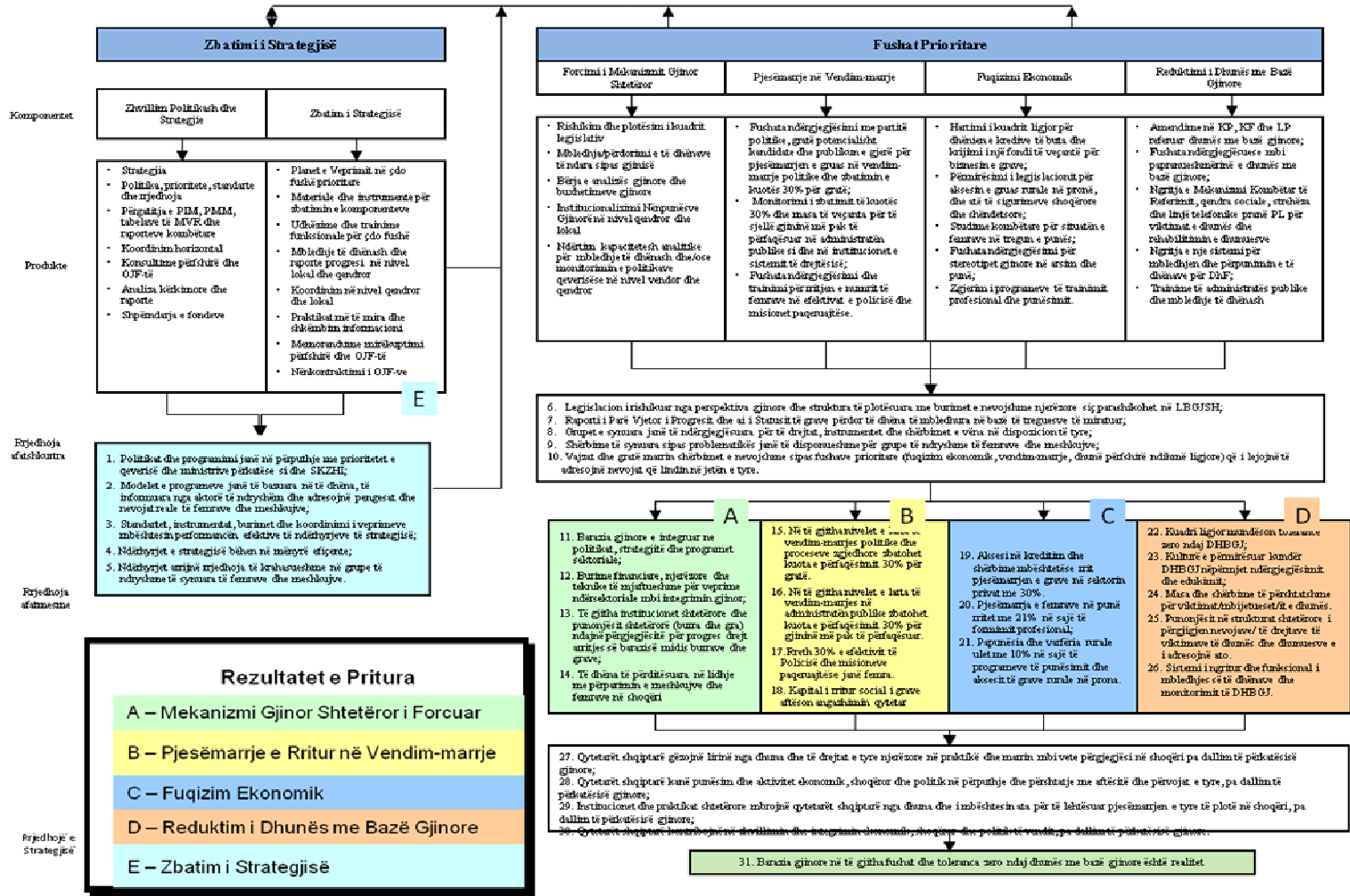
Partitë politike kanë përgjegjësinë e veçantë për të shpejtuar aplikimin e masave për të rritur proporcionin e grave jo vetëm si kandidate, por edhe si parlamentare të zgjedhura dhe si ministre si dhe në qeverinë lokale. Në të gjitha partitë dhe brenda Parlamentit duhet të ketë tolerancë zero ndaj gjuhës dhe sjelljes që është abuzive, përjashtuese dhe nënvlerëson gratë, si dhe sulmeve personale ndaj kandidatëve që në mënyrë të dukshme shprehin një kahje kundër grave. Programet e partive

duhet të përfshijë dukshëm pozicionin e tyre në lidhje me barazinë gjinore dhe fuqizimin e grave në të gjitha fushat tematike dhe sektoriale. Kandidatët meshkuj dhe femra duhet të informohen në lidhje me politikat mbi barazinë gjinore gjithëpërfshirëse dhe fuqizimin e grave.

Organizatat jofitimprurëse

Organizatat jofitimprurëse (OJF) dhe grupet e tjera të interesit luajnë një rol të rëndësishëm në zbatimin e SKBGJ-DHBGJ. OJF-të, sidomos organizatat e grave, kanë qenë në krye të aksioneve dhe mobilizimit për të arritur të drejtat e grave dhe për të hartuar agjendën për barazi gjinore, për të denoncuar dhe për të bërë fushatë për dhunimin e të drejtave të grave, përfshi edhe dhunën dhe abuzimin me bazë gjinore. Ato luajnë një rol të rëndësishëm brenda strategjisë për të krijuar një tërësi proaktive, të fortë dhe vibrante për barazinë gjinore gjithëpërfshirëse, për t'i kërkuar llogari qeverisë për angazhimet për barazinë gjinore, për të zhvilluar aleanca të gjera për të adresuar çështje që lidhen me përfaqësimin e ulët të gruas në sfera të ndryshme të jetës publike, pjesëmarrjen e tyre pa dallim aftësie në zhvillimin ekonomik të vendit, për të komentuar dhe të paraqitur propozime në lidhje me monitorimin dhe vlerësimin e ndërhyrjeve programatike të qeverisë. OJF-të mund të jenë partnerë strategjikë në hartimin e programeve pjesëmarrëse gjinore gjithëpërfshirëse për zhvillim lokal dhe kombëtar. Në zbatimin e planit të veprimit, autoritetet publike do të vazhdojnë të punojnë në partneritet me këta aktorë. Qeveria vlerëson kontributin e tyre dhe është e bindur që një partneritet efektiv mund të ndihmojë qeverinë për të arritur objektivat e saj. Një shprehje e këtij vlerësimi është edhe mbështetja dhe delegimi i shërbimeve të parashikuara nga shteti për t'u ofruar nga OJF-të. Ku është e përshtatshme, fondet do të jepen nga qeveria si pjesë e marrëdhënies financuese me OJF-të në vend.

Modeli Logjik i Strategjisë Kombëtare për Barazinë Gjinore dhe Reduktimin e Dhunës me Bazë Gjinore 2011-2015

KAPITULLI 3 POLITIKAT

Ky kapitull përshkruan dhe analizon politikat kryesore sipas prioriteteve strategjike të cilat do të ndihmojnë për arritjen e qëllimit të strategjisë. Ai përmend edhe strategjitë sektoriale të cilat janë të lidhura me këto politika.

Përfaqja në zbatimin e kësaj strategjie është integrimi gjinor. Në zbatim të deklaratës dhe planit të veprimit të Pekinit dhe në zbatim të LBGJSH, integrimi gjinor kërkon ndryshime në metodat institucionale të punës, dhe përgjegjësi të shprehura qartë për promovimin e barazisë gjinore. Në të vërtetë, pabarazitë gjinore mund të trajtohen efektivisht vetëm kur politikat në të gjitha fushat (p.sh., ekonomi, shëndet, arsim, mjedis, infrastrukturë, tregti, shkencë dhe kërkime, bujqësi, mbrojtje dhe siguri) hartohen në mënyrë të tillë që të adresojnë çështjet, nevojat dhe shqetësimet specifike si të burrave dhe të grave, ndërsa mbështetemi në kapacitetet, mundësitë dhe kontributet e tyre respektive. Gjithashtu, integrimi gjinor nënkupton që gratë dhe burrat kanë nevojë të jenë njëjloj të përfshirë në vendosjen e qëllimeve dhe në hartimin e strategjive dhe planeve në mënyrë të tillë që të gjitha ndërhyrjet të jenë të ndjeshme ndaj përkatësisë gjinore. Në këtë mënyrë, prioritetet dhe nevojat e të dy seksve adresohen dhe merren në konsideratë. Për të integruar barazinë gjinore, në këtë strategji planifikohen një sërë hapash që janë thelbësore:

- Marrja e të dhënave të ndara sipas gjinisë dhe informacion cilësor mbi situatën e grave dhe të burrave;

- Bërja e analizës gjinore duke nxjerrë në pah dallimet midis dhe ndër gratë, burrat, vajzat dhe djemtë në lidhje me shpërndarjen relative të burimeve, mundësive, shqetësimeve, dhe pushtetit, në një kontekst të caktuar. Analiza gjinore krijon bazën për integrimin gjinor dhe është e nevojshme për të përcaktuar nëse nevojiten veprime specifike, gjithëpërfshirëse për gratë ose burrat, përveç aktiviteteve integruese. Që kjo analizë të bëhet me profesionalizëm, në çdo proces të hartimit të një politikë apo strategjie duhet të përfshihet medoemos nëpunësi i barazisë gjinore, gjë që sigurisht kërkon në radhë të parë emërimin e tij/saj me kohë të plotë si dhe trajnimin dhe specializimin e vazhdueshëm të këtij nëpunësi lidhur me integrimin gjinor në fushën përkatëse që mbulon ajo ministri apo institucion. Gjithashtu, një masë që do të siguronte më shumë integrim gjinor është edhe kujdesi nga ana e drejtuesve të institucioneve që grupet e punës për hartimin e politikave apo strategjive të kenë përfaqësim me jo më pak se 30% nga secila gjini;

- Vendosja e një sistemi monitorimi dhe vlerësimi, të ndjeshëm ndaj përkatësisë gjinore, duke përfshirë vendosjen e treguesve për të matur deri në ç'masë objektivat e barazisë gjinore plotësohen dhe si u arritën ndryshimet në marrëdhëniet gjinore;

- Buxheti gjinor parashikon identifikimin dhe pasqyrimin e ndërhyrjeve të nevojshme për të adresuar hendekun gjinor në politikat, planet dhe buxhetet e sektorëve të qeverisë qendrore dhe vendore; analizën e ndikimit të ndryshëm mbi gratë dhe burrat, të politikave që ngrenë të ardhura dhe shpërndarjen e drejtë dhe të qëllimshme, si të burimeve të brendshme financiare ashtu edhe ato të ardhura si ndihmë e huaj për të ndikuar në zvogëlimin e hendekut mes grave dhe burrave.

Politikat mbi mekanizmin institucional dhe ligjor

Zbatimi i ndërhyrjeve të planifikuara në strategji kryhet nga mekanizmi institucional dhe institucionet përkatëse në nivel kombëtar, rajonal dhe lokal. Ndërsa pjesëmarrja e partnerëve të tillë, si partitë politike, OJF-të, media dhe bizneset private (shihni Kapitullin 2) është thelbësore, forcimi i strukturave brenda mekanizmit shtetëror, në nivel ministrie dhe qeverisjeje vendore nëpërmjet plotësimit me burime të mjaftueshme njerëzore, ngritje kapacitetesh për monitorim dhe linja të qarta komunikimi dhe llogaridhënieje, mundëson efektivitetin në mbështetje të programeve të mirëformuara që sjellin rrjedhjat e përmendura në kapitullin 2. MPÇSSHB dhe veçanërisht Drejtoria e Administratës Publike (DAP) si dhe strukturat përgjegjëse në nivel lokal duhet të koordinojnë ndërhyrjet në këtë çështje ndërsektoriale.

Ngritja e mekanizmit shtetëror është diktuar nga ligji për të monitoruar dhe për të siguruar zbatimin e LBGJSH dhe parimin e mosdiskriminimit dhe barazisë midis grave dhe burrave. Në thelb të përmirësimit të mekanizmit ligjor dhe institucional janë tre drejtime kryesore: (1) forcimi i

mekanizmit institucional; (2) rishikimi i legjislacionit nga këndvështrimi gjinor në përshtatje me dokumentet ndërkombëtarë të ratifikuar nga Shqipëria; si dhe (3) rritja e kapaciteteve të autoriteteve qendrore dhe vendore për zbatimin dhe monitorimin e legjislacionit dhe strategjisë për barazinë gjinore në Shqipëri. Ndërsa asnjë strategji sektoriale nuk adreson çështjet e forcimit të mekanizmit shtetëror për barazi gjinore, ndërhyrjet e planifikuara në këtë prioritet, sidomos ato që lidhen me emërimin e NGJ, rishikimin e strategjive sektoriale për integrim gjinor dhe mbledhjen, përpunimin dhe shpërndarjen e të dhënave gjinore janë të aplikueshme për çdo sektor/ministri. Politikat në këtë prioritet strategjik ndihmojnë në arritjen e qëllimit strategjik 2 të SKZHI që lidhet me forcimin e shtetit demokratik, të së drejtës dhe lirive.

Forcimi i mekanizmit institucional

Politika në lidhje me forcimin e Mekanizmit Shtetëror drejtohet ndaj DPSHBF dhe NGJ në nivel të qeverisë qendrore dhe NGJ në nivelin e qeverisë vendore. Në nivel qendror, DPSHBF duhet të forcohet me ngritjen e një Sektori Monitorimi. Për më tej, monitorimi dhe zbatimi i angazhimeve të qeverisjes qendrore për barazinë gjinore mundësohet nga emërimi dhe trajnimi i NGJ në të gjitha ministrinë. Në nivel lokal, duhet të vijohet me emërimin e NGJ-ve në bashkitë dhe komunat e vendit për të monitoruar zbatimin e angazhimeve të qeverisjes vendore për barazinë gjinore dhe reduktimin e dhunës me bazë gjinore.

Harmonizim i legjislacionit dhe integrimi gjinor

Ky drejtim përqendrohet në miratimin e një pakete amendamentesh që sigurojnë përputhjen e legjislacionit shqiptar me CEDAW dhe BE, përfshirë sqarimin e çështjes së vetëzbatueshmërisë së CEDAW, në mbështetje të rekomandimit të përsëritur të Komitetit të CEDAW. Për më tej, të gjitha strategjitë sektoriale duhet të rishihen për të evidentuar masën në të cilën ato integrojnë barazinë gjinore në planet e tyre të veprimit. Duhet të zhvillohen analiza gjinore dhe planifikimi paraprak me qëllim që të identifikohen aspekte specifike të kulturës së ndarjes së punës, aksesit dhe kontrollit të burimeve, me qëllim që të kuptohen implikimet e tyre. Strategjia gjithashtu angazhohet që gjinia të integrohet në të gjitha strategjitë sektoriale që kanë ndikim të rëndësishëm në zhvillim dhe të përforcojë koordinimin e veprimeve në këto strategji për të siguruar që të gjitha sinergjitë të shfrytëzohen. Strategjia do të vazhdojë të ndikojë që gjinia të integrohet nëpërmjet proceseve menaxheriale që lidhen me hartimin dhe zbatimin e programeve buxhetore sektoriale.

Rritja e kapaciteteve për zbatimin dhe monitorimin e legjislacionit dhe strategjisë

Rritja e kapaciteteve të aktorëve qeveritarë në nivel qendror dhe vendor është e rëndësishme për të siguruar transformim gjinor të qëndrueshëm. Pritet që një proces i tillë të çojë në kuptim, zbatim dhe monitorim më të mirë të programeve të barazisë gjinore. Ndërtimi i kapaciteteve shtetërore për të interpretuar dhe përdorur statistikën gjinore gjithëpërfshirëse do të bëhet nëpërmjet trajnimit të zyrtarëve për të mbledhur dhe për të përdorur statistikën gjinore. Grupi për strategji, buxhetim dhe integrim në çdo ministri do të trajnohet për të integruar përkatësinë gjinore gjithëpërfshirëse në zbatimin e SPI-së (përfshirë përgatitjen e planeve të integruara të Ministrisë dhe planeve monitoruese të Ministrisë). Aktivitetet e përfshira në këtë politikë kanë të bëjnë edhe me kuptimin e drejtë të konceptit të menaxhimit mbi bazën e rezultateve (përkundër menaxhimit mbi bazën e aktiviteteve) si dhe rritjen e kapaciteteve për monitorim të inspektorateve shtetërore. Grupet e synuara përfshijnë ministrinë, autoritetet qendrore dhe vendore dhe ekspertë të ndryshëm.

Politikat mbi pjesëmarrjen e vajzave dhe grave në vendimmarrje

Barazia gjinore është pjesë përbërëse e forcimit të demokracisë – procesi është i paplotë nëse nuk ka politika, masa dhe praktika që synojnë të zvogëlojnë pabarazitë midis burrave dhe grave në të gjitha sferat e jetës dhe të përafrojnë demokracinë me përkatësinë gjinore. Demokracia duhet të transformojë marrëdhëniet e pushtetit midis burrave dhe grave duke promovuar shpërndarjen e barabartë të pushtetit dhe influencës midis grave dhe burrave. Si një dimension ndërsektorial i demokracisë, përkatësia gjinore adresohet nëpërmjet integritit gjinor dhe pjesëmarrjes aktive të grave në vendimmarrje. MPCSSH, Komisioni Qendror i Zgjedhjeve dhe Drejtoria e Administratës Publike si dhe strukturat përgjegjëse në nivel lokal duhet të koordinojnë ndërhyrjet në këtë çështje ndërsektoriale. Për të arritur këtë, do të monitorohen strategjitë të ndryshme sektoriale ekzistuese dhe në proces (shihni planin e veprimit për këtë fushë prioritarë). Arritjet në këtë fushë prioritarë do të kontribuojnë në arritjen e qëllimit strategjik 3 të SKZHI për arritje të një zhvillimi të shpejtë, të

balancuar dhe të qëndrueshëm ekonomik, shoqëror e njerëzor të vendit.

Politika kryesore nën këtë prioritet strategjik është aplikimi i masave të veçanta. Neni 9 dhe 22 i LBGJSH e angazhon qartësisht qeverinë shqiptare për të ndërmarrë masa të veçanta për fuqizimin e grave në Shqipëri. Siç u përcoll nga analiza e kushteve aktuale, sektorë të ndryshëm të jetës politike dhe publike nuk kanë drejtpeshim gjinor. Gratë mbeten pak të përfaqësuara në nivele të larta të administratës dhe politikë. Për të korrigjuar këto situata merren masa të veçanta që inkurajojnë pjesëmarrjen e gjinisë më pak të përfaqësuar si për shembull, politika rekrutimi që favorizojnë për një kohë të kufizuar gjininë më pak të përfaqësuar.

Në vazhdim të përpjekjeve të bëra nga strategjia e mëparshme për rritjen e pjesëmarrjes së vajzave dhe grave në vendimmarrje dhe në përputhje me Rezolutën e Këshillit të Sigurimit 1325, ndërmerren këto politika.

Rritja e pjesëmarrjes së grave në vendimmarrjen politike

Politikat kryesore synojnë përmirësimin e Kodit Zgjedhor me synim forcimin e dispozitave që garantojnë kuotën 30% të pjesëmarrjes së grave në zgjedhjet e përgjithshme dhe ato lokale, inkurajojnë nisma që rrisin përfaqësimin e grave në nivel vendor, si p.sh., arritja e një konsensusi politik për një rritje të përfaqësimit të grave, si kryetare komunash/bashkive ashtu dhe për anëtare të këshillave të komunave/bashkive, apo të ndërhyhet në planet e zhvillimit të komunave për të integruar gjininë; fushata kombëtare dhe lokale për të mbështetur hyrjen e gruas në politikë, pa dallim origjine, aftësie apo situatë shoqërore; programe të ndërtimit të kapaciteteve për zgjedhjet vendore dhe të përgjithshme me gra kandidatë të mundshme në tri fusha programatike: aftësi udhëheqëse, njohuri social-politike, dhe menaxhim fushate; si dhe monitorimi e respektimi i kuotës prej 30% në nivelet e larta të vendimmarrjes në politikë.

Rritja e pjesëmarrjes së grave në vendimmarrjen publike

Politikat synojnë monitorimin e respektimit të kuotës prej 30% në nivelet e larta të vendimmarrjes në administratën publike; ndërgjegjësimin për reduktimin e stereotipave gjinore në jetën publike; si dhe nxitjen e programeve të aplikimit të kuotave për të përfshirë sa më shumë vajza në degë studimi jotradicionale për to.

Rritja e pjesëmarrjes së grave në efektivat e policisë dhe misioneve paqeruajtëse

Aplikimi i masave të diskriminimit pozitiv në këtë fushë synon rritjen e numrit të grave dhe vajzave në misionet paqeruajtëse dhe strukturat e policisë. Këto masa shoqërohen me trajnimin e efektivave të misioneve paqeruajtëse dhe të strukturave të policisë mbi barazinë gjinore dhe ndërgjegjësimin për reduktimin e stereotipave gjinore në misionet paqeruajtëse dhe strukturat e policisë.

Rritja e angazhimit qytetar të grave

Ngritja e kapaciteteve për të ndihmuar gratë dhe vajzat, veçanërisht ato me nevoja të veçanta, si gratë me aftësi të kufizuara ose ato që u takojnë minoriteteve etnike dhe gjuhësore për të forcuar vetëvlerësimin e tyre dhe për t'i aftësuar për angazhim qytetar dhe angazhimi i tyre në nisma qytetare për të rritur llogaridhënien e autoriteteve publike lidhur me masat që ata marrin për të adresuar e mirëqenien dhe të drejtat e grave është një fushë politikash për rritjen e angazhimit qytetar të grave. Megjithatë, këto përpjekje duhet të shoqërohen nga një mbështetje e fuqishme për shoqërinë civile, si për shembull, hapësira për financimin e projekteve që fokusohen në çështjet e barazisë gjinore dhe dhunës me bazë gjinore dhe krijimin e një fondi të veçantë për zhvillimin e lëvizjes së gruas.

Politikat mbi fuqizimin ekonomik

Fuqizimi ekonomik i vajzave dhe grave, në moshë për të punuar, luan rol shumë të rëndësishëm si në arritjen e barazisë gjinore në realitet ashtu edhe në zvogëlimin e dhunës me bazë gjinore. Nëpërmjet aksesit të përmirësuar në burimet ekonomike ç'ka rezulton në fuqizim ekonomik të grave, ato fitojnë zë më të fortë dhe fuqi negociuese në familje, bëhen aktore më të barabarta në komunitet dhe shoqëri në përgjithësi. Lipset të koordinohen veprime në tre fusha që çojnë në fuqizimin ekonomik të grave. Së pari, rritja e pavarësisë ekonomike vjen nëpërmjet aksesit të përmirësuar në asete financiare dhe prona, si dhe drejtpeshimit të jetës profesionale dhe asaj familjare. Së dyti, formimi profesional dhe së treti nxitja nëpërmjet programeve të punësimit u japin mundësi sidomos grave të grupeve në nevojë të shkëputin zinxhirin e varfërisë duke hyrë në tregun e

punës. MPÇSSHB, Ministria e Arsimit, Ministria e Ekonomisë, Tregtisë dhe Energjetikës dhe Ministria e Bujqësisë duhet të koordinojnë veprimet për adresimin e sfidave në këtë çështje ndërsektoriale. Brenda kësaj fushe prioritare do të monitorohen veçanërisht Strategjia e Zhvillimit të Biznesit dhe Investimeve, e Arsimit Parauniversitar, e Sigurimeve Shoqërore dhe Mbrojtjes Sociale. Arritjet në këtë fushë prioritare do të kontribuojnë në arritjen e qëllimit strategjik 3 të SKZHI për një zhvillim të shpejtë, të balancuar dhe të qëndrueshëm ekonomik, shoqëror e njerëzor të vendit.

Rritje e pavarësisë ekonomike të gruas

Në thelb të kësaj nënpolitike është rritja e pavarësisë ekonomike të gruas. Duhet të lehtësohet dhe të inkurajohet akses i grave në kreditë e buta. Rishikimi i legjislacionit bankar për t'u dhënë mundësi grave, veçanërisht grave me aftësi të kufizuara për të marrë kredi lehtësuese do të mbështetet nga kjo strategji. Krijimi i fondeve të posaçme për grupet e grave në nevojë dhe grave me aftësi të kufizuara, si dhe mundësi konkrete financimi të nismave pozitive, përmes një fondi të posaçëm, për të promovuar biznesin në zonën rurale, janë një drejtim tjetër në këtë nënpolitikë. Duke marrë në konsideratë faktin se shumë pak gra rurale kanë akses ndaj kredive, është e nevojshme që të ndërmerren politika specifike në favor të lehtësimit të marrjes së kredive për gratë rurale. Të krijohen mundësi shkëmbimi eksperiencash midis një sipërmarrjeje të suksesshme në një zonë rurale me një tjetër ku kjo eksperiencë mungon. Duhet rregulluar dhe monitoruar legjislacioni mbi zotërimin dhe regjistrimin e pronësisë; amendamentet duhet të adresojnë veçanërisht vakuumin ekzistues ligjor në rastet e martesës ose zgjidhjes së saj. Dhënia e një statusi të qartë ligjor për gruan, e veçanërisht asaj me aftësi të kufizuara, do t'i garantonte pozicionin në pronën e familjes dhe do të thyente zinxhirin që e bën atë të varur financiarisht nga burri dhe familja. Nxitja dhe mbështetja për nisma sipërmarrëse të grave, promovimi i modelit të grave të suksesshme sipërmarrëse duhet të shoqërohet edhe me rritjen e sensibilitetit të këtyre grave bizneseve për të punësuar brenda biznesit të tyre vajza dhe gra, përfshirë gra dhe vajza me aftësi të kufizuara, si dhe krijimin e një lobingu të grave, të cilat merren me biznes dhe që do të synojë në mbështetjen e zhvillimit të bizneseve të drejtuara nga gratë.

Formim profesional

Që formimi profesional dhe pjesëmarrja në tregun e punës të nxitin, është e rëndësishme që këto nisma të kenë një bazë të forte njohurish. Pikësepari, synohen studime kombëtare mbi vendin që zënë gratë dhe vajzat në tregun formal dhe informal të punës si dhe për të vlerësuar politikat dhe praktikat e punësimit (stereotipia gjinore në punësim, ngritja në detyre dhe vlerësimi në punë), përfshirë dallimet në pagë të vajzave dhe grave përfshirë dhe ato me aftësi të kufizuara në sektorë të ndryshëm të ekonomisë. Ky komponent plotësohet nga fushata të ndryshme ndërgjegjësimi dhe trajnimi lidhur me barazinë gjinore në tregun privat të punës, detyrimet e punëdhënësve dhe të drejtat e të punësuarve për të parandaluar ngacmimin seksual, si dhe ndërgjegjësimin për të drejtat dhe përgjegjësitë e punëdhënësve dhe punëmarrësve; stereotipat gjinore në arsim si dhe veprime që synojnë uljen e braktisjes së shkollës nga djemtë dhe vajzat me theks të veçantë vajzat e kategorive të prekshme e në nevojë, dhe bashkëpunimin me mediat për të inkurajuar meshkujt që të përfshihen në aktivitete që lidhen me kujdesin për familjen. Komponenti i tretë brenda kësaj fushe ndërhyrjeje janë programe nxitjeje/aplikim kuotash për të sjellë vajzat dhe djemtë në degë studimi jotradicionale, si dhe nxitjen e formimit profesional të grave rurale në përputhje me kërkesat e tregut, nëpërmjet programeve të trajnimit.

Programet e punësimit

Kjo politikë synon zgjerimin e shërbimit të punësimit për gratë dhe vajzat, sidomos ato në nevojë, hartimin e politikave të punësimit me kohë të pjesshme për gratë në nevojë, informimin publik të grave dhe vajzave mbi të drejtën për punësim, legjislacionin e punës, informacion mbi tregun e punës, akses në edukimin dhe formimin profesional, ndërtimin e programeve me subvencionim të pagës për kategori të përjashtuara grash, gratë kryefamiljare, gra e vajza të trafikuar e të dhunuara, afër moshës së pensionit, invalide ose me aftësi të kufizuara si dhe ngritjen e një fondi të veçantë qeveritar për gratë në nevojë. Monitorimi i programit të nxitjes së punësimit të grave dhe vajzave, sidomos për ato që i takojnë kategorive të grave në nevojë është një komponent i rëndësishëm i kësaj politike.

Politikat mbi dhunën me bazë gjinore

Lufta kundër dhunës ndaj grave, përfshirë dhunën në familje, por edhe dhunën jashtë marrëdhënieve familjare në forma të ndryshme, si përdhunimi, ngacmimi seksual dhe forma të tjera të dhunës seksuale, gjurmimi dhe përndjekja e partneres nga ana e dhunuesit etj.) është një çështje ndërsektoriale me tre aspekte themelore: 1) kuadër të fuqishëm ndërgjegjësues për parandalimin e dhunës; 2) mbështetje e gjithanshme që përmirëson aksesin ndaj institucioneve të fuqizuara për të ofruar reagim më të lartë dhe shërbime më të përshtatshme dhe më të ndjeshme shëndetësore dhe sociale; dhe 3) ndjekje të ashpër penale për dhunuesit. Kështu, plotësimi i kuadrit ligjor dhe zbatimi rigoroz i këtij kuadri nga nëpunës shtetërorë të mirëtrajuar dhe informuar, aksesit i përmirësuar në organet e zbatimit të ligjit, gjykatat, sistemin e kujdesit shëndetësor, dhe burime të tjera të mbështetjes shoqërore përfshirë punësimin, si dhe rehabilitimin e dhunuesve janë disa nga ndërhyrjet që kërkojnë koordinim nga MPCSSHB, Ministria e Drejtësisë (MD), MASH, Ministria e Shëndetësisë (MSH), Gjykata dhe Policia e Shtetit, dhe Pushteti Lokal.

Një nga qëllimet e Strategjisë është të promovojë një mjedis që mundëson reduktimin e të gjitha formave të dhunës ndaj grave dhe fëmijëve në të gjitha aspektet e jetës politike, ekonomike, shoqërore dhe kulturore. Pritshmëria e përgjithshme për këtë prioritet strategjik është përmirësimi i sistemit të përgjigjes ndaj DHBGJ. Ndërhyrjet për parandalimin dhe zvogëlimin e dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje do të zbatohen sipas tre politikave kryesore: parandalim, mbështetje dhe riintegrim si dhe ndjekje penale. Strategjitë kryesore që monitorohen janë ato të mbrojtjes sociale, policisë së shtetit, shëndetësisë (në proces) dhe drejtësisë. Arritjet në këtë fushë prioritare do të kontribuojnë në arritjen e qëllimit strategjik 2 të SKZHI që lidhet me forcimin e shtetit demokratik, të së drejtës dhe lirive dhe qëllimit strategjik 3 të SKZHI për arritjen e një zhvillimi të shpejtë, të balancuar dhe të qëndrueshëm ekonomik, shoqëror e njerëzor të vendit.

Parandalim dhe përgjigje ndaj dhunës

Në thelb të parandalimit të dhunës është përmirësimi i mekanizmit shtetëror. Që të parandalohet dhuna është thelbësore të bëhen ndërhyrje edukuese dhe rriten njohuritë e strukturave, të zhvillohet rrjetëzimi dhe partneritetet, si dhe të shkëmbehen praktikat e mira. Strategjia parashikon veprime ndërgjegjëse që kanë si synim të reduktojnë qëndrimet dhe praktikat zakonore ose traditat që janë të dëmshme për vajzat, si martesat e hershme apo të detyruara dhe vrasjet për nder; veprime ndërgjegjëse që reduktojnë qëndrime diskriminuese dhe abuzuese ndaj grave me aftësi të kufizuara dhe atyre që u përkasin minoriteteve.

Mbështetja dhe riintegrimi i viktimave të dhunës

Në themel të ndërhyrjeve në këtë komponent është ndërtimi i kapaciteteve të të gjithë punonjësve shtetërorë që përballen me viktimat e dhunës. Kështu, parashikohen programe trajnimi për dhunën në të gjitha nivelet e Policisë së Shtetit. Planifikohen kurse speciale lidhur me barazinë gjinore, mosdiskriminimin dhe adresimin e dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje të cilat duhet të shtohen dhe/ose përforcohen në kurrikulat e Akademisë së Policisë së Shtetit. Një tjetër drejtim i kësaj politike lidhet me ngritjen e kapaciteteve për gjyqtarët që trajtojnë çështjet e dhunës me bazë gjinore. Kjo konsiston në zhvillimin/përmirësimin/përshtatjen e materialeve informuese për rastet e gjykimit të dhunës, si dhe rritje të ndjeshmërisë së gjykatësve ndaj dukurisë së dhunës. Në mënyrë të ngjashme, kjo politikë nxit trajnimin, aftësimin dhe përgatitjen e materialeve informuese profesionale për profesionistë të tjerë në fushën e drejtësisë, si inspektorë, përmbarues, avokatë, administrata gjyqësore, prokurorë, personeli mjeko-ligjor.

Një aspekt i rëndësishëm i kësaj nënpolitike është të mbrojtë sigurinë e viktimave dhe mbështesë gratë dhe fëmijët të mbijetuar të dhunës. Një gjë e tillë kërkon vëmendje të shtuar dhe burime publike për t'u dhënë më shumë mundësi për trajnim dhe punësim grave të abuzuara dhe për të lehtësuar akses në strehim me kohë të gjatë dhe kushte lehtësuese. Ndërsa në strategjinë paraardhëse dhe në zbatim të LDHF janë përcaktuar organet përgjegjëse për parandalimin dhe përgjigjen ndaj dhunës, bëhet e nevojshme që ato të fuqizohen dhe tani të analizohen për efektivitet dhe qëndrueshmëri. Përpos kësaj, është pilotuar në disa bashki mekanizmi i bashkërendimit të punës për referimin e rasteve të dhunës në familje. Në zbatim të nenit 8, pika 8 në LDHF, ky mekanizëm duhet të ngrihet në nivel kombëtar. Paralelisht synohet trajtimi dhe rehabilitimi i dhunuesve. Është e nevojshme të hartohen programe që parashikojnë zvogëlimin e sjelljes së dhunshme të dhunuesve,

mbrojtjen e sigurisë së viktimës, promovimin e ndërgjegjësimit të dhunuesve, parandalimin e dhunës së mëtejshme dhe ri-integrimin e dhunuesve në familje, nëse kjo është zgjedhja e të gjithë anëtarëve të familjes.

Kuadër ligjor i përmirësuar

Në qendër të kësaj nën-politike do të jetë amendimet i Kodit Penal për të bërë përdhunimin martesor vepër specifike penale kriminale dhe për të kriminalizuar aktet e dhunës në familje, përfshirë abuzimin sistematik psikologjik dhe ekonomik. Rrjedhojat e këtyre amendimeve do të sjellin ndryshim në punën e prokurorisë në lidhje me trajtimin e dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje si krim. Një tjetër aspekt brenda kësaj politike është reformimi i konceptit të barrës së provës. Gjithnjë e më shumë po bëhet e qartë që dispozitat që lidhen me barrën e përmbysur të provës janë detyrim nga pikëpamja e *acquis communautaire* (AC) – në të gjitha legjislacionet evropiane që janë të detyruara të zbatojnë AC, barra e provës vendoset mbi dhunuesin në raste të dhunës në familje, ngacmimit seksual dhe diskriminimit me bazë gjinore dhe aftësie. Pjesë e këtij reformimi është rishikimi i LDHF, LBGJSH dhe Kodit të Punës (për sa i përket mbrojtjes së viktimave nga diskriminimi me bazë gjinore).

KAPITULLI 4 MONITORIMI DHE VLERËSIMI

Zbatimi i SKBGJ-DHGDHF do të promovojë dhe institucionalizojë proceset e zhvillimit dhe integritit, në të cilat vajzat dhe gratë, djemtë dhe burrat janë partnerë të barabartë në krijimin e një ekonomie të fortë dhe një shoqërie në të cilën barazia gjinore është normative dhe toleranca ndaj dhunës me bazë gjinore është zero. Monitorimi dhe vlerësimi nuk do të përqendrohet vetëm në zbatimin e aktiviteteve individuale të përcaktuara në planin e veprimit. Ky proces duhet të bëjë, në të njëjtën kohë, një vlerësim të kontributit që strategjia ka sjellë në drejtim të qëllimit strategjik që orienton këtë strategji, më specifikisht kontributin e saj në drejtim të realizimit të SKZHI-së dhe qëllimet e një sërë instrumentesh, si QZHM (veçanërisht QZHM 3 dhe 5), CEDAW dhe PVP. Ky kapitull prezanton një sërë mekanizmash dhe udhëzimesh, si për monitorimin ashtu edhe vlerësimin e strategjisë.

Objektivat e monitorimit dhe vlerësimit

Monitorimi dhe vlerësimi i SKBGJ-DHGBJ do të shërbejë për:

1. matjen e suksesit dhe ndikimit të ndërhyrjeve për përparimin e barazisë gjinore në realitet dhe zvogëlimin e dhunës me bazë gjinore;
2. matjen e efektivitetit dhe ndikimit të strategjisë dhe vlerësimin e ndikimit afatgjatë për gratë në veçanësi dhe për gjithë shoqërinë në përgjithësi.

Treguesit në nivel kombëtar

Udhëzimi i MPÇSSHB nr.1220, datë 27.5.2010 (MPÇSSHB, 2010) mbi treguesit e monitorim-vlerësimit të barazisë gjinore, dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje është baza e monitorimit të ndërhyrjeve të SKBGJ-DHGBJ. Këta tregues përcaktojnë çfarë të dhënash mblidhen në lidhje me barazinë gjinore dhe dhunën me bazë gjinore për sektorë të veçantë. Ata u hartuan në konsultime formale të Grupit Ndërinstitucional të Punës për Indikatorët (GPNI) dhe u aprovuan nga KKBGJ në 2010. Këta tregues do të përdoren për të matur ndryshimet afatgjata, për të vlerësuar progresin, dhe efektivitetin e përgjithshëm të veprimeve të ndërmarra për trajtimin e çështjeve të diskriminimit dhe promovimit të barazisë gjinore, si dhe për zvogëlimin e dhunës me bazë gjinore. Ato janë të informuar dhe nga Qëllimet e Zhvillimit për Mijëvjeçarin. Piketat (të dhënat bazë) do të botohen në raportin e parë vjetor kombëtar për statusin e grave në Shqipëri që do të përpilohet në 2011. Përveç këtyre treguesve, në kuadër të kësaj Strategjie janë hartuar edhe tregues të tjerë për të matur efektivitetin e performancës së strategjisë.

Treguesit në nivel ndërkombëtar

Shqipëria ka ratifikuar instrumente të ndryshëm ndërkombëtarë dhe kontribuon me të dhëna në raporte ndërkombëtare të cilat vlerësojnë performancën e qeverive të ndryshme në lidhje me arritjen e barazisë gjinore. Raporti i zhvillimit njerëzor (UNDP, 1995) i programit të Kombeve të Bashkuara për zhvillim ka formuluar një indeks të zhvillimit gjinor (IZHGJ) dhe një matës të

fuqizimit gjinor (MFGJ) të cilët përmbledhin dimensionet e përshkruara në Tabelën 2. Të dhënat që mblidhen nëpërmjet treguesve të sipërpërmendur kontribuojnë si në IZHGX dhe në MFGJ.

TABELA 2
INDEKSI I ZHVILLIMIT GJINOR DHE MATËSI I FUQIZIMIT GJINOR

Indeksi i zhvillimit gjinor	Matësi i fuqizimit gjinor
Përshtat mesataren e arritjeve për të reflektuar pabarazitë midis burrave dhe grave në tre dimensione	Përqendrohet në mundësitë e grave për të gjetur pabarazitë gjinore në tre fusha kyçe
Jetë e gjatë dhe e shëndetshme siç matet nga pritshmëria për jetën (vdekshmëria) në lindje.	Pjesëmarrje politike dhe fuqi vendimmarrëse, siç matet nga përqindja e vendeve në parlament nga gratë dhe burrat.
Njohuri siç matet nga ritmet e aftësive të shkrimit e këndimit dhe shkallën e regjistrimit bruto të kombinuar në arsimin fillor, të mesëm dhe universitar.	Pjesëmarrje ekonomike dhe fuqi vendimmarrëse siç matet nga dy tregues – përqindja e grave dhe burrave në pozicione të tilla si ligjvënës, zyrtarë të lartë dhe drejtues dhe përqindja e grave dhe e burrave në pozicione profesionale dhe teknike.
Standard i denjë jetese siç matet nga të ardhurat e fituara të përlllogaritura (Barazi në fuqi blerëse shprehur në USD)	Fuqi mbi burimet ekonomike, siç matet nga të ardhurat e fituara të përlllogaritura për burrat dhe gratë (Barazi në fuqi blerëse shprehur në USD)

Institucionet përgjegjëse

Për të siguruar që strategjia përkthehet në veprimtari konkrete duhet të ekzistojnë linja të qarta përgjegjësie dhe struktura të përshtatshme për të arritur rezultate të përbashkëta dhe të synuara në trajtimin e pabarazive gjinore dhe në nxitjen e barazisë gjinore.

Institucionet përgjegjëse në nivel qendror

Ndërsa në nivel parlamentar, çështjet gjinore trajtohen nga Komisioni Parlamentar i Shëndetësisë, Punës dhe Çështjeve Sociale, si për të gjitha ligjet dhe programet shtetërore për çështjet gjinore dhe dhunës me bazë gjinore, autoriteti përgjegjës për zbatimin e Strategjisë është Ministri i Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta. Sipas ligjit nr.9970 datë 24.7.2008 “Për barazinë gjinore në shoqëri” organe të tjera përgjegjëse për zbatimin e SKBGJ-DHGDHF janë:

Drejtoria e Politikave për Shanset e Barabarta dhe Familjen. Bazuar në ligjin nr.9970 datë 24.7.2008 “Për barazi gjinore në shoqëri” dhe ligjit nr.9669 datë. 18.12.2006 “Për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare” Ministri e kryen funksionin e mësipërm nëpërmjet strukturës përgjegjëse që është, Drejtoria e Politikave për Shanset e Barabarta dhe Familjen (DPSHBF) e cila funksionon që prej vitit 2006. Misioni i saj është “formulimi dhe zhvillimi e politikave për nxitjen e barazisë në fusha të tilla si, barazia gjinore, barazinë/pabarazinë në aftësi, problemet e pakicave etnike, etno-kulturore dhe gjuhësore, pabarazinë moshore, atë brezore e racore etj”. Pas daljes së LMD, kësaj Drejtorie iu ngarkua edhe detyra që të punonte edhe për zbatimin e këtij ligji. DPSHBF përbëhet nga dy sektorë: Sektori i Barazisë Gjinore dhe për masat ndaj dhunës në familje dhe Sektori Për të Drejtat dhe Mbrojtjen e Fëmijëve. Detyrat e kësaj drejtorie për zbatimin e strategjisë rrjedhin nga detyrat për të cilat kjo drejtori është krijuar. Ato janë:

1. Të formulojë politika për mundësi të barabarta të fokusuara në perspektivën e barazisë gjinore dhe mbrojtjen e të drejtave të të gjitha grave dhe vajzave.
2. Të propozojë nisma për studim dhe analiza në fushën e barazisë gjinore dhe shfrytëzimin e këtyre studimeve në procesin e politikave të zhvillimit.
3. Të hartojë akte ligjore të nevojshme për arritjen e barazisë në fusha të ndryshme dhe të zbatojë e monitorojë dispozitat e ligjit për barazi dhe rregulloret e miratuara në bazë të tij.
4. Të mbikëqyrë zbatimin e marrëveshjeve dhe akteve ndërkombëtare në fushën që mbulon, të cilat miratohen nga Qeveria.
5. Të bashkëpunojë me organizatat jofitimprurëse të cilat janë aktive në fushën e barazisë gjinore dhe të sigurojë financim të pjesshëm për projekte apo aktivitete të tyre.

7. Të hartojë strategji dhe politika për parandalimin dhe mbrojtjen e viktimave të dhunës në marrëdhëniet familjare.

8. Të mbledhë, përpunojnë dhe analizojë informacionin e nevojshëm statistikor për dhunën në marrëdhëniet familjare dhe të formulojë politikat në këtë fushë.

9. Të programojë masat për rritjen e kapaciteteve për të gjithë aktorët në nivel qendror e vendor, që janë të angazhuar për kujdesin ndaj viktimave të dhunës në familje.

10. Të krijojë një bazë të dhënash dhe të vendosë lidhjet e bashkëpunimit me OJF-të që veprojnë në këtë fushë.

Të sigurojë programet sociale, parandaluese dhe mbrojtëse si dhe masat për reduktimin e dhunës në familje.

Ministritë e linjës dhe institucionet vartëse marrin një sërë masash për zbatimin e strategjisë. Këto përfshijnë:

- Emërojnë një nëpunësi/eje gjinor/e apo njësi për të lehtësuar veprimet për integrimin gjinor, promovimin e barazisë gjinore dhe për të bashkëpunuar me DPSHBF (Përshkrimi i punës së nëpunësve gjinorë është dhënë në shtojcën 5, pika A).

- Komunikojnë me të gjitha drejtoritë brenda një Ministrie linje dhe institucionet vartëse të tyre në lidhje me veprimet për barazinë gjinore;

- Sigurojnë që stafi është i ndërgjegjësuar dhe kupton perspektivën gjinore dhe çështjet që dalin nga veprime specifike brenda politikave të një ministrie;

- Identifikojnë veprime të përshtatshme me qëllimet e strategjisë dhe prioritetet e ministrisë për përfshirjen në strategjitë sektoriale;

- Monitorojnë dhe vlerësojnë veprimet e tyre për të kontribuar në raportet vjetore që evidentojnë zbatimin e planit të veprimit të kësaj strategjie;

- Diskutojnë dhe zbërthejnë strategjinë me ofrues të tjerë të shërbimeve dhe punojnë me ta për zbatim efektiv;

- Ndajnë njohuritë, ekspertizën dhe praktikat e mira me të tjerët.

Ministritë (së bashku me institucionet e tyre vartëse) të përfshira në këtë strategji janë MASH, MSH, MB, MD, MM, METE, MF dhe MBUMK.

Këshilli Kombëtar i Barazisë Gjinore. Këshilli Kombëtar i Barazisë Gjinore (KKBGJ) është ngritur me urdhër të Kryeministrit nr.3 datë 8.1.2009. Ai është organ këshillimor për politikat gjinore. Me mandat katërvjeçar, KKBGJ drejtohet nga Ministri që mbulon çështjet e barazisë gjinore dhe në përbërje ka 9 zëvendësministra dhe tre anëtarë përfaqësues të organizatave të shoqërisë civile të përzgjedhur nëpërmjet procesit të konkurrimit të hapur mbështetur në kritere që vlerësojnë angazhimin e këtyre organizatave në çështjet e barazisë gjinore. Këshilli mbledhet jo më pak se dy herë në vit dhe detyrat e tij janë:

1. Këshillon Qeverinë për përcaktimin e drejtimit të politikave shtetërore për barazi gjinore, me përjashtim të çështjeve që merren në shqyrtim nga Këshilli Kombëtar i Punës. Për çështje të një rëndësie të veçantë, Këshilli Kombëtar i Barazisë Gjinore mund të zhvillojë mbledhje të përbashkëta me Këshillin Kombëtar të Punës;

2. Siguron integrimin gjinor në të gjitha fushat, sidomos në ato politike, shoqërore, ekonomike dhe kulturore;

3. I propozon Këshillit të Ministrave programet kryesore për nxitjen dhe arritjen e barazisë gjinore në Shqipëri;

4. Vlerëson gjendjen konkrete të barazisë gjinore në vend, duke dalë me udhëzime për strukturën e çështjeve të barazisë gjinore në ministrinë që mbulon çështjet e barazisë gjinore, si dhe propozime e rekomandime për Qeverinë, për përmirësimin e gjendjes;

5. Miraton raportin vjetor për çështjet e barazisë gjinore të ministrisë që mbulon çështjet e barazisë gjinore.

Pas aprovimit të strategjisë dhe planit të veprimit, KKBGJ do të vazhdojë të këshillojë dhe ndihmojë DPSHB për të monitoruar progresin e veprimeve nga departamentet e ndryshme. Ai do të ndihmojë dhe këshillojë gjithashtu rishikimin e strategjisë në fund të mandatit të saj. KKBGJ do të ndihmojë qeverinë për të siguruar angazhim të vazhdueshëm me përfaqësues të grave dhe të burrave për promovimin e barazisë gjinore.

Institucionet përgjegjëse në nivel vendor

Në nivel vendor strategjia zbatohet nëpërmjet njësisve të pushtetit vendor, prefekturave, bashkive dhe komunave. Koordinimi i punës bëhet nëpërmjet nëpunësit vendorë për çështjet gjinore në nivel vendor (Përshkrimi i punës për nëpunësit gjinorë në nivel vendor jepet në shtojcën 5, pika B).

Mekanizmat e monitorimit dhe vlerësimit

Monitorimi i SKBGJ-DHBGJ mbështetet në mekanizmin e monitorimit të bazuar në rezultate. Baza e këtij mekanizmi është Matrica e Vlerësimit të Rezultateve (MVR) që përmban treguesit për objektiva specifike, të matshëm, të arritshëm, realistë dhe brenda afateve kohore. MVR hartohet nga Ministria që koordinon strategjinë ndërsektoriale e sektoriale në bazë të urdhrit të Kryeministrit nr. 137, datë 1.7.2010 "Për zbatimin e procesit të monitorimit të strategjive sektoriale dhe ndërsektoriale". Përgatitja e tabelave të MVR është vjetore si pjesë e kërkesave të programimit buxhetor afatmesëm. Plani i veprimit dhe modeli logjik i strategjisë shërbejnë si bazë për hartimin e tabelave vjetore të MVR.

Çdo vit, plani i veprimit të SKBGJ-DHBGJ 2011-2015 do të vlerësohet dhe në rast nevojë, të rifreskohet për të adresuar sa më mirë çështjet që lidhen me barazinë gjinore, dhunën ndaj grave dhe dhunën në familje. DPSHBF do të koordinojë dhe botojë çdo vit raportin e vlerësimit bazuar në planin e veprimit si dhe do të prezantojë ndryshimet në planin e veprimit nëse ka të tilla. Drejtoritë përkatëse në ministrinë e linjës që do të zbatojnë ndërhyrjet e planifikuara në planin e veprimit do të paraqesin progresin e veprimeve që kanë ndërmarrë, krahasuar me rrjedhojat, duke u fokusuar në synimet dhe me objektivat strategjike të kësaj strategjie, në bazë të një formati të përcaktuar nga DPSHBF. Ky raport do të përmbajë gjithashtu ilustrime me shembuj dhe praktikë e mira që janë evidentuar në punën e tyre. Për më tepër, me anë të raporteve specifike, drejtoritë do të kontribuojnë veprime të reja që janë identifikuar gjatë vitit për të adresuar pabarazitë gjinore dhe që demonstronjë integrimin gjinor në të gjitha politikat e tyre.

Burimet financiare

Mobilizimi i burimeve

Ndërsa vlerësimi i strategjisë së mëparshme tregoi që ishte e vështirë të matej sa kishte kushtuar kjo strategji, përvoja e deritanishme, si në vend dhe jashtë tij tregon që integrimi gjinor kërkon nivele të konsiderueshme financimi, pasi ky është një aktivitet i specializuar dhe që kërkon kohë. Ai kërkon staf të trajnuar me njohuri të sakta dhe shërbime të përshtatura për të gjitha kategoritë e qytetarëve që i përdorin këto shërbime, monitorim të detajuar të performancës, statistika të ndara gjinore dhe ekspertë gjinorë në terren. Në të gjitha këto aspekte qeveria duhet të investojë burime operationale përfshirë forcimin e llogaridhënies, menaxhimin e njohurive, kapacitetet dhe ekspertizë. Kjo strategji do të punojë për të krijuar një fond të veçantë dhe vendosë disa synime minimale për të planifikuar buxhete për programim të barazisë gjinore.

Përvoja e krijuar me programe të caktuara si programi i përbashkët i Kombeve të Bashkuara për barazinë gjinore, barazi në qeverisje dhe fuqizimi politik i grave tregojnë se qeveria mund të eksplorojë partneritete me donatorë të huaj në programe të përbashkëta. DPSHBF duhet të ndërtojë një plan për mobilizimin e burimeve, në të cilin të përcaktohen: (1) Kostim realist i të gjitha aktiviteteve; (2) Analizë e hollësishme e burimeve të brendshme; (3) Analizë e detajuar e burimeve të jashtme; (4) Nëpërmjet DEBASKON-it, lidhje të forta me donatorët bazuar në rrjedhjen e informacionit dhe në shkëmbim të komenteve dhe rekomandimeve.

Ndjekja e shpërndarjes së burimeve dhe shpenzimet

Financimi i SKBGJ-DHF 2007-2010 u bë sipas vullnetit të ministrive të linjës, të cilat kanë mbështetur aktivitete të pjesshme të planit të veprimit. MPÇSSHB ka financuar një pjesë aktiviteteve si dhe pagat e punonjësve të DPSHBF. Aktivitete të veçanta janë financuar nga donatorë të ndryshëm. Ministria e Financave ka një pasqyrë të buxhetimit në vite të strategjisë, e cila ndërkohë që pasqyron mbështetjen financiare të strategjisë në tërësi, nuk tregon financimin e zërave të planit të veprimit dhe efektivitetin e burimeve financiare të përdorura. Mbetet detyrë për strategjinë e rishikuar diskutimi për procesin e kontroll-revizionit dhe llogaridhënies. MPÇSSHB duhet të ndihmojë ministrinë e tjera të identifikojnë dhe monitorojnë shpërndarjen e tyre buxhetore për të zbatuar SKBGJ-DHBGJ 2011-2015 në fushat e veprimtarisë që mbulojnë këto ministri.

Dokumentimi i procesit të konsultimeve

Progresi i Strategjisë ndiqet ngushtësisht nga një forum vjetor kombëtar. Një proces i tillë mund të marrë formën e një takimi kombëtar në të cilin aktorë të ndryshëm, përfshirë dhe përfaqësues të shoqërisë civile të ftohen për të raportuar mbi progresin. Takimi duhet të përqendrohet në vlerësimin e rezultateve në bazë të treguesve të dhënë në planin e veprimit dhe do të japë udhëzime për punën në të ardhmen.

Ky takim vjetor do të organizohet bashkërisht nga DPSHBF dhe KKBGJ. DPSHBF do të jetë përgjegjëse për të dhënë udhëzimet monitoruese që do të përdoren për të mbledhur informacion në drejtoritë përkatëse të ministrive, organizata të sektorit privat dhe joqeveritar. Kjo drejtori do të marrë gjithashtu përgjegjësinë për të siguruar që udhëzimet për monitorim t'u shpërndahen të gjithë aktorëve dhe për mbledhjen e qarkullimin e informacionit që do të prezantohet në takimin vjetor të monitorimit. KKBGJ do të shqyrtojë sa të gjithanshëm janë këta tregues.

Rishikimi i strategjisë

Strategjia do të zgjasë pesë vjet, deri më 2015. Në fund të pesë vjetëve kjo strategji do të rishikohet për të vlerësuar efektivitetin e saj duke matur ndryshimet në treguesit e barazisë gjinore dhe të dhunës me bazë gjinore për të dokumentuar pozitën e grave dhe burrave në Shqipëri.

BIBLIOGRAFI

ACER & ASET (2010). The situation of women leaders at the local level in Albania – a baseline analysis [Situata mbi gratë udhëheqëse në nivel vendor në Shqipëri – analizë e informacionit fillestar]. Tiranë, Shqipëri: Autorët.

ACER & ASET (2008). Perceptimi publik në lidhje me pjesëmarrjen e grave në zgjedhje në Shqipëri. Tiranë, Shqipëri: UNIFEM.

ASC. (2008). Përkujdesja si punë e papaguar-pesha e padukshme që mbartin gratë. Tiranë, Shqipëri: Autori.

Civicus, IDM & UNDP Albania (2010). Indeksi i shoqërisë civile për Shqipërinë. Në kërkim të qytetarëve dhe impaktit. Tiranë, Shqipëri: Autorët.

Çela, E. & Arqimandriti, M. (2010). Fuqizimi i Gruas Rurale Shqiptare: Perspektivat ekonomike dhe sociale. Tiranë, Shqipëri: Instituti për Demokraci dhe Ndërmjetësim & Qendra Aleanca Gjimore për Zhvillim.

European Commission (2010). Communication from the Commission to the European Parliament and the Council: Commission Opinion on Albania's application for membership of the European Union [Komunikim nga Komisioni për Parlamentin dhe Këshillin Evropian: Opinioni i Komisionit mbi aplikimin e Shqipërisë për anëtarësi në Bashkimin Evropian]. Brussels, Belgium: Autori.

EU Heads of Mission to Albania (2010). Local strategy for the implementation of the EU Guidelines on violence against women and girls and combating all forms of discrimination against them [Strategjia lokale për zbatimin e Udhëzimeve të BE mbi dhunën ndaj grave dhe vajzave dhe luftës së të gjitha formave të diskriminimit kundrejt tyre]. Tiranë, Shqipëri: Autori.

Grupi i Grave Intelektuale me Aftësi të Kufizuara. (2009). Platformë: Respektimi i të drejtave dhe pjesëmarrje e plotë e grave dhe vajzave me aftësi të kufizuara në shoqëri dhe përmirësimi i cilësisë së jetës së tyre. Tiranë, Shqipëri: Autori.

INSTAT (2010). 2009 Labour Force Survey Results Labour Market in Albania [2009 Rezultatet e Anketimit për Fuqinë Punëtore – Tregu i Punës në Shqipëri]. Tiranë, Shqipëri: Autori.

INSTAT (2010). Femra dhe Meshkuj, 2008. Tiranë, Shqipëri: Autori.

INSTAT (2010). Shqipëria në Shifra, 2010. Tiranë, Shqipëri: Autori.

INSTAT (2009). Anketa Demografike e Shëndetit. Tiranë, Shqipëri: Autori.

INSTAT (2009). Dhuna në familje në Shqipëri – Vrojt看 kombëtar. Tiranë, Shqipëri: Autori.

Kuvendi Popullor (2010a). Rezolutë “Për Luftën kundër Dhunës ndaj Gruas dhe Rritjen e Dimensionit Parlamentar të Luftës kundër Dhunës në Familje”. Tiranë, Shqipëri: Autori.

Kuvendi Popullor (2010b). Ligji nr.10329 datë 30.9.2010 “Për disa shtesa dhe ndryshime” në ligjin nr.9669, datë 18.12.2006 “Për masat ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare”, të ndryshuar. Tiranë, Shqipëri: Autori.

Kuvendi Popullor (2010c). Ligji nr.10221, datë 4. 2.2010 “Për mbrojtjen nga diskriminimi”. Fletorja Zyrtare, Nr. 15, Faqe 482. Tiranë, Shqipëri: Qendra e Publikimeve Zyrtare.

Kuvendi Popullor (2008) ligji nr.9970, datë 24.7.2008 “Për barazinë gjimore në shoqëri”. Fletorja Zyrtare, Nr 125, Faqe 5540. Tiranë, Shqipëri: Qendra e Publikimeve Zyrtare.

Kuvendi Popullor. (2006). Ligji nr.9669, datë 18.12.2006 “Për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare”. Fletorja Zyrtare, Nr 150, Faqe 6113. Tiranë, Shqipëri: Qendra e Publikimeve Zyrtare.

Kuvendi Popullor (2005). Ligji nr.9355, datë 10.3.2005 “Për ndihmën dhe shërbimet shoqërore”. Fletorja Zyrtare, Nr. 22, faqe. 829. Tiranë, Shqipëri: Qendra e Publikimeve Zyrtare.

MPÇSSHB. (2010). Udhëzim i MPÇSSHB nr.1220, datë 27.5.2010 Për përcaktimin e treguesve të vlerësimit dhe të monitorimit të treguesve të barazisë gjimore dhe dhunës ndaj grave, përfshirë dhunën në familje, mbikëqyrjen, mbledhjen dhe përpunimin e tyre. Fletorja Zyrtare e Republikës së Shqipërisë, 78. Tiranë, Shqipëri: Qendra e Publikimeve Zyrtare.

MPÇSSHB. (2010). Raporti Vjetor i Monitorimit për SKBGJ-DHF 2007-2010, Janar-Dhjetor 2009. Tiranë, Shqipëri: Autori.

Qendra e Aleancës Gjinore për Zhvillim. (2009). Trajtimi i problematikave sociale në media – Perspektivë gjinore. Tiranë, Shqipëri: Autori.

Qendra Aleanca Gjinore për Zhvillim, (2009). Përkatësia gjinore dhe të drejtat e njeriut, qytetaria, dhuna në familje, integrimi evropian, media, shëndeti riprodhues, zhvillimi i karrierës, mjedisi. (Libër për nxënësit dhe libër për mësuesit). Tiranë, Shqipëri: Autori.

UNDP (1995). Human Development Report 1995 ëRaport i Zhvillimit Njerëzor 1995]. Oxford: OUP.

UNDP dhe UN-INSTRAW. (2010). Migrimi, dërgesat dhe zhvillimi lokal që i përgjigjet nevojave gjinore. Tiranë, Shqipëri : Autori.

UN Security Council Resolution 1325 (2000). On women, peace and security ëMbi gratë, paqen dhe sigurinë].

SHTOJCA 1

PLANI I DETAJUAR I VEPRIMIT PËR MEKANIZMIN INSTITUCIONAL DHE LIGJOR

Qëllimi strategjik 1: Të fuqizohet mekanizmi institucional dhe ligjor për të nxitur përparimin e barazisë gjinore dhe siguruar gëzimin e të drejtave njerëzore të të gjithë qytetarëve shqiptarë pa dallim përkatësie gjinore

Rrjedhojat deri në fund të vitit 2015:

1. Barazia gjinore e integruar në politikat, strategjitë dhe programet sektoriale;

Evidentuar nga prania e aspektit gjinor (adresimi i nevojave të grave dhe burrave) në dokumentet përkatëse;

2. Burime financiare, njerëzore dhe teknike të mjaftueshme për veprime ndërsektoriale mbi integrimin gjinor;

Evidentuar nëpërmjet buxheteve të ndjeshme nga pikëpamja gjinore të secilës ministri si dhe pushtetit vendor, dhe departamenteve të burimeve njerëzore në institucionet përkatëse (shprehur në lekë);

3. Të gjitha institucionet shtetërore dhe punonjësit shtetërorë (burra dhe gra) ndajnë përgjegjësitë për progres drejt arritjes së barazisë midis burrave dhe grave;

Evidentuar nëpërmjet veprimeve të ndërmarra për të integruar përkatësinë gjinore, si për shembull, aftësi të analistëve dhe planifikuesve për të integruar çështjet gjinore, sistemeve mbështetëse të informacionit dhe të dhënave për të ndihmuar vendimmarrjen, mekanizma konsultues me publikun (pjesëmarrja e OJF-ve dhe grupeve të tjera të interesit), kapacitete për të ndërmarrë ose porositur studime empirike dhe politikash për barazinë gjinore relevante për mandatin e institucionit, prezenca dhe funksionimi i rrjeteve brenda dhe midis institucioneve publike (në nivele operacionale dhe vendimmarrëse) dhe me shoqërinë civile që mbështet formulimin e politikave të barazisë gjinore.

4. Të dhëna të përditësuara në lidhje me përparimin e meshkujve dhe femrave në shoqëri;

Evidentuar nëpërmjet statistikave tremujore dhe vjetore të INSTAT, të ministrive dhe të pushtetit vendor, si dhe raportit kombëtar për statusin e grave dhe barazinë gjinore (për t'u hartuar çdo dy vjet).

TABELA 3
PLANI I VEPRIMIT PËR MEKANIZMIN INSTITUCIONAL DHE LIGJOR

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale përkatëse	Institucionet përgjegjëse dhe/ose partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
Objektiv specifik 1: Të përmirësohet Mekanizmi Shtetëror në nivel qendror dhe vendor për të përmbushur detyrat e tij siç parashikohet nga LBGJSH							
1.1.1 Të ftohet METE për të marrë pjesë në Këshillin Kombëtar i Barazisë Gjinore (KKBGJ) dhe të shihet mundësia e zgjerimit të KKBGJ me ministri të tjera.	n/a	Ministritë përfaqësuese në KKBGJ OJF-të përfaqësuese në KKBGJ organizatat ndërkombëtare	2011-2015	Numri i ministrive të përfaqësuara në KKBGJ Numri i takimeve të KKBGJ, me pjesëmarrjen e anëtarëve të rinj. Çështje të diskutuara në takime specifike të KKBGJ.	MPÇSSHB	Protokolli i aktivitetit të KKBGJ	Kosto shtesë për honorarët e çdo anëtari të ri të KKBGJ-së, përpos koston për honorarët e anëtarëve ekzistues
1.1.2 Të fuqizohet struktura e DPSHBF, pas kryerjes së një analize të funksioneve që mund të diktojë shtimin e numrit të personelit ku një përfaqësues/e të jetë me aftësi të kufizuara	n/a	MPÇSSHB organizata ndërkombëtare	2011-2012	Numri i punonjësve Struktura e rishikuar Ekzistenca e fondeve për të mbuluar shtesat	MPÇSSHB	DPSHBF	Kosto e strukturës shtesë përfshirë pagat vjetore për vitet që do të mbulojë strategjia përfshirë dhe specialistët që mund t'i shtohen strukturës, DPSHBF-së, dhe kosto për pajisjen e këtyre personave me tavolinë dhe mjete pune, kompjuter. Kosto për kryerjen e analizës së funksioneve të Drejtorisë
1.1.3 Të forcohen kapacitetet e stafit të DPSHBF në fushën e hartimit, zbatimit dhe monitorimit të strategjisë si dhe të legjislacionit të barazisë gjinore, mosdiskriminimit dhe kundër dhunës me bazë gjinore. Kjo ndërhyrje duhet të synojë	n/a	MPÇSSHB Organizata ndërkombëtare	2011-2015	Numri i aktiviteteve trajnuese, materialeve teknike të prodhuara dhe i shkëmbimit të përvojave	MPÇSSHB	Raporte të trajnimeve dhe aktiviteteve të tjera	Kosto për realizimin e trajnimeve dhe prodhimin e materialeve teknike, të cilat evidentohen nga raporti i analizës

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale përkatëse	Institucionet përgjegjëse dhe/ose partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
forcimin e kapaciteteve të stafit të kësaj drejtorie për të siguruar integrimin gjinor edhe në politikat e tjera të MPÇSSHB							së funksioneve (më lart)
1.1.4 Të vazhdohet emërimi dhe të garantohet qëndrueshmëria e strukturave të nëpunësve gjinorë (NGJ) në nivel qendror dhe vendor sipas LBGJSH, neni 13, pika 3	n/a	Ministritë dhe strukturat qeverisëse vendore DAP	2011-2014	Numri i NGJ-ve të emëruar në nivel qendror dhe vendor; Fond i përcaktuar për këtë pozicion pranë institucioneve në nivel qendror dhe vendor.	MPÇSSHB	Drejtoritë e burimeve njerëzore pranë ministrive dhe strukturave vendore	Buxhetim organike në secilin ministri dhe në qeverinë vendore për një punonjës/e me kohë të plotë për çdo institucion
1.1.5 Të institucionalizohet rrjeti i NGJ në nivel qendror dhe vendor dhe të bëhet mirëmbajtja e bazës së të dhënave të NGJ, lidhur me ndërhyrjet për rritjen e kapaciteteve të tyre.	n/a	MPÇSSHB	2011-2015	Rrjet i ngritur; Bërthamë koordinimi e rrjetit e ngritur pranë DPSHBF-së; Numri i mbledhjeve të organizuara nga MPÇSSHB me rrjetin e NGJ (listat e pjesëmarrësve); Nismat e ndërmarra nga rrjeti i NGJ në nivel qendror dhe vendor	MPÇSSHB	Raportet vjetore të Strategjisë, raportet e mbledhjeve të KKBGJ ku raportohet lidhur me punën e NGJ Raporti periodik i CEDAW-t	Ngritje e rrjetit, p.sh., mbledhje e të gjithë NGJ, ndërtimi i një bërthame që do të koordinojë punën e rrjetit dhe që do të përcaktojë çfarë realisht do të bëjë ky rrjet – kosto që do të përfshihen në rishikimin e funksioneve të DPSHBF.
1.1.6 Të organizohet një konferencë e përvitshme ku të trajtohen arritjet dhe problematikat në fushën e barazisë gjinore në Shqipëri.	n/a	MPÇSSHB Ministri të përfshira OJF Donatorë Media Sektori privat Partitë politike	2012-2015	Konferenca; Numri i organizatave dhe institucioneve përfaqësuese në forum	MPÇSSHB	Raporte të prodhura nga MPÇSSHB në lidhje me konferencën vjetore	Kostimi të bëhet në bazë të Konferencës në lidhje me stereotipat gjinore në Qershor 2010.
Objektiv specifik 1.2: Të rishikohet legjislacioni shqiptar nga këndvështrimi gjinor në përputhje me dokumentet ndërkombëtarë dhe kombëtare të barazisë gjinore dhe mosdiskriminimit							
1.2.1 Të hartohet një plan pune në bazë të rekomandimeve të CEDAW për secilin institucion përgjegjës	n/a	MPÇSSHB, ministritë dhe institucionet vartëse	2011	Numri i planeve të punës	MPÇSSHB	Ministritë e linjës	Nuk ka kosto shtesë veç pagave ekzistuese të nëpunësve që do të punojnë me hartimin e planeve
1.2.2 Ndjekja e zbatimit të rekomandimeve të dhëna nga	n/a	MPÇSSHB, MPJ,	2011-2015	Raportet vjetore të Strategjisë duhet të	MPÇSSHB	Raportet vjetore të Strategjisë;	Raportet vjetore të Strategjisë nuk

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale përkatëse	Institucionet përgjegjëse dhe/ose partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
Komiteti i CEDAW në kuadër të Raportit të III të Qeverisë Shqiptare.		ministratë dhe institucionet që ngarkohen direkt, Kuvendi		përbajnë të dhëna për zbatimin e planeve të punës për zbatimin rekomandimeve të CEDAW-t. Raporti i katërt periodik i Shqipërisë, adreson rekomandimet e dhëna nga Komiteti i CEDAW-t gjatë raportimit III periodik. Numri i raportimeve të Qeverisë në Kuvend për zbatimin e rekomandimeve të CEDAW-t.		Raporti IV zyrtar i Shqipërisë pranë Komitetit të CEDAW	kanë kosto shtesë. Përkthimi i Raportit IV periodik të Shqipërisë kërkon kosto
1.2.3 Vlerësim lidhur me përputhshmërinë e legjislacionit shqiptar me Konventën CEDAW, acquis communautaire të BE-së, LBGJSH, LDHF, LMD.	n/a	MPÇSSHB, MD, MI, MSH, MASH, KKRTSH, KQZ Organizatrat ndërkombëtare	2015	Raporti	MPÇSSHB	Raporti i përgatitur	Kosto për dy ekspertë
1.2.4 Të vazhdohet ndërgjegjësimi i opinionit publik sidomos i grave dhe vajzave për të drejtat ligjore që u takojnë (LBGJSH, LDHF, LMD)	n/a	MPÇSSHB Komisioneri për Mbrojtjen nga Diskriminimi Media OJF-të Organizatrat Ndërkombëtare	2011-2015	Numri i aktiviteteve informuese dhe ndërgjegjësuere; Numri i pjesëmarrësve në aktivitete; Numri i grave dhe vajzave që nisin procese gjyqësore ose administrative për të kërkuar të drejtat e tyre, si rezultat i ndërgjegjësimit.	MPÇSSHB	Raporte të përgatitura për aktivitetet ndërgjegjësuere dhe informuese	6 mln lekë në vit
1.2.5 Të bëhet analizë gjinore e të gjitha strategjive sektoriale për të parë si perspektiva gjinore është integruar në ndërhyrje dhe buxhete	Të gjitha strategjitë	Të gjitha institucionet me strategji sektoriale	2011-2013	Numri i strategjive sektoriale që integrojnë perspektivën gjinore në ndërhyrje dhe buxhet	MPÇSSHB	Analiza e Strategjive	Kosto për ekip ekspertesh
Objektiv Specifik 1.3: Të rriten kapacitetet e autoriteteve qendrore dhe vendore për zbatimin dhe monitorimin e legjislacionit dhe strategjisë për barazinë gjinore në Shqipëri							
1.3.1 Të ngrihet dhe të forcohet me aktivitete trajnuese Sektori i monitorimit të strategjisë brenda	n/a	MPÇSSHB Organizatrat Ndërkombëtare	2011-2015	Sektor i formuar; Numri dhe lloji i trajnimeve	MPÇSSHB	DPSHBF	Të bëhet kostimi sipas një zyre me tre ekspertë

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale përkatëse	Institucionet përgjegjëse dhe/ose partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
DPSHBF.							përfshirë një eksperte me aftësi të kufizuar – kosto përshtatshmërie.
1.3.2 Të rriten kapacitetet e nëpunësve të ministrive dhe administratës publike të cilët merren me planifikimin e buxheteve, hartim të strategjive me çështje të integritetit gjinor.	n/a	MPÇSSHB Ministritë e linjës dhe institucionet vartëse Organizatrat ndërkombëtare	2011-2014	Numri dhe lloji i aktiviteteve trajnuese; Numri i pjesëmarrësve në aktivitetet trajnuese	MPÇSSHB	Raportet e aktiviteteve trajnuese	Të kostohej në bazë të trajnimeve klasike një ditore me kosto ekspertize një eksperti të huaj, një ekspert shqiptar dhe një lehtësues si dhe materiale dhe shpenzime trajnime. Kosto për dy udhëtime jashtë vendit për shkëmbim përvojë me institucione të specializuara
1.3.3 Të ngrihen kapacitetet e NGJ qendrorë dhe vendorë për monitorimin në bazë të treguesve për çështjet e barazisë gjinore.	n/a	Ministritë dhe strukturat qeverisëse vendore DAP, Organizatrat ndërkombëtare	2011-2015	Numri i trajnimeve, vizitave shkëmbyese në lidhje me zbatimin dhe monitorimin; Numri i pjesëmarrësve; Numri i nismave të ndërmarra nga NGJ-të në çdo institucion në nivel qendror dhe vendor.	MPÇSSHB	NGJ në çdo institucion në nivel qendror dhe vendor	Kosto trajnimesh dhe ekspertësh trajnues të përlogaritura si më lart
1.3.4 Të rifreskohen dhe riprodhohen sipas nevojës manualët e UNDP, UN Women dhe Programit Barazi në Qeverisje për punën e NGJ në nivel ministrie dhe nivel vendor për të siguruar integritetin gjinor në fushat përkatëse dhe për të promovuar barazinë gjinore në nisma të ndryshme programatike të qeverisë.	n/a	MPÇSSHB Organizatrat Ndërkombëtare	2011	Numri dhe lloji i materialeve të riprodhuar dhe shpërndarë	MPÇSSHB	Raportet e projekteve që prodhojnë këto materiale	Të kostohej në bazë të manualëve të krijuar nga DAP

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale përkatëse	Institucionet përgjegjëse dhe/ose partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
1.3.5 Të hartohen paketa udhëzimesh që do të lehtësojnë monitorimin e zbatimit të standardeve gjinore nga inspektoratet shtetërore.	Strategjitë e sektorëve të arsimit, shëndetësisë, të punësimit, të drejtësisë; Plani vjetor i punës së KKRTSH	MPÇSSH, MF, MB, MD (asistencë ligjore), MR, Inspektoratet shtetërore ⁵⁴ KKRTSH Organizatat ndërkombëtare	2011-2012	Paketat e hartuar; Ritmet e përdorimit të paketave; Raportet vjetore të inspektorateve evidentojnë rastet kur monitorimi është kryer sipas paketave udhëzuese të përgatitura.	MPÇSSH	Vrojtime në inspektoratet shtetërore lidhur me përdorimin e paketave	Kosto e ekspertizës
1.3.6 Të forcohen kapacitetet për zbatimin e paketave monitoruese të zbatimit të integrimit gjinor përfshirë analizën gjinore.	Strategjitë sektoriale të arsimit, shëndetësisë, të punësimit, të drejtësisë plani vjetor i punës së KKRTSH	MPÇSSH, Organizatat ndërkombëtare.	2011-2015	Numri i trajnimeve të organizuara; Numri i pjesëmarrësve në trajnime	MPÇSSH	Raporte vlerësuese të aktiviteteve trajnuese	Të koston trajnime klasike 2-ditore për çdo grup profesionistësh në varësi të numrit që ka çdo inspektorat. Pjesëmarrja mund të jetë në 25-30 persona për çdo trajnim. Gjithashtu të koston hartimi i një udhëzuesi të thjeshtë se si duhen përdorur këto instrumente monitoruese
1.3.7 Të bëhet monitorimi vjetor i vendimeve gjyqësore në 4-5 gjykata të zgjedhura dhe të bëhet përpunimi i të dhënave statistikore përkatëse për të krijuar një ide për zbatimin e legjisllacionit në fushën e barazisë gjinore).	Drejtesia	MPÇSSH MD Gjykata, OJF-të Inspektorati i Këshillit të Lartë të Drejtësisë, Organizatat ndërkombëtare.	2011-2015	Numri i vendimeve gjyqësore të monitoruara	MD	Të dhënat statistikore	
1.3.8 Të reformohen instrumentet	Drejtesia	Ministria e	2011-2015	Instrumentet e krijuara	MD	Raport i ardhur	Kosto për një ekip

⁵⁴ DPSHBF duhet të përcaktojë edhe institucionet e tjera përgjegjëse dhe partnere për këtë ndërhyrje.

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale përkatëse	Institucionet përgjegjëse dhe/ose partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
statistikorë në sistemin e drejtësisë në mënyrë që të sigurojmë të dhëna në fushën e barazisë gjinore dhe dhunës në familje ⁵⁵ .		Drejtësisë, gjykatat, prokuroria organizata ndërkombëtare				nga Zyra Statistikore e MD	ekspertësh dhe për 2 tryeza konsultative
1.3.9 Të forcohen kapacitetet e GPNI si përdorues dhe prodhues të dhënash statistikore gjinore ⁵⁶	Të gjitha strategjitë sektoriale relevante për treguesit e barazisë gjinore dhe dhunës	MPÇSSHB, MBUMK, MF, METE, MASH, MD, MSH, MB, INSTAT, Organizatat ndërkombëtare	2011-2012	Numri i trajnimeve të organizuara me anëtarët e GPNI	MPÇSSHB	Raportet e sesioneve trajnuese	Kosto për dy trajnime me nga 20 pjesëmarrës secili

⁵⁵ Në sistemin e drejtësisë mungojnë statistika të hollësishme lidhur me viktimat e krimeve të ndryshme. Procesi i reformimit përfshin marrjen e deri tre ekspertëve ndërkombëtar dhe shqiptarë, të cilët të konsultonin modele nga vende të ndryshme në lidhje me regjistrimin e të dhënave për viktimat. Konsultimet bëhen edhe me përfaqësues e specialistë të Ministrisë së Drejtësisë, Ministrisë së Punës, Prokurorisë dhe 2-3 gjykatave. Hartohet një modular i ri me pyetje dhe kutiza shtesë ku të kërkohet edhe ky informacion që i mungon sistemit të drejtësisë. Kjo ndërhyrje duhet të konfirmohet nga Ministria e Drejtësisë.

⁵⁶ Meqenëse ky grup është ngritur me urdhër të Ministrit të Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta si një mekanizëm për të hartuar treguesit, ai mund të vazhdojë funksionimin e tij edhe në të ardhmen në drejtim të rishikimit sipas nevojës të këtyre treguesve, si dhe në drejtim të mbledhjes dhe përdorimit të këtyre të dhënave.

SHTOJCA 2

PLANI I DETAJUAR I VEPRIMIT PËR PJESEMARRJEN E GRUAS NË VENDIMMARRJE

Qëllimi strategjik 2: Të fuqizohen vajzat dhe gratë nëpërmjet pjesëmarrjes së tyre në vendimmarrje

Rrjedhojat deri në fund të vitit 2015:

1. Në të gjitha nivelet e larta të vendimmarrjes politike dhe proceseve zgjedhore zbatohet kuota e përfaqësimit 30% për gjininë më pak të përfaqësuar.

Matur nëpërmjet raportit meshkuj/femra në listat shumëmemërore të zgjedhjeve të përgjithshme dhe lokale

2. Në të gjitha nivelet e larta të vendimmarrjes në administratën publike zbatohet kuota e përfaqësimit 30% për gjininë më pak të përfaqësuar.

Matur nëpërmjet raportit meshkuj/femra për një sektor të caktuar

3. Rreth 30% e efektivit të Policisë dhe forcave/misioneve paqeruajtëse janë femra.

Matur nëpërmjet raportit meshkuj/femra në statistikat e Policisë së Shtetit dhe Akademisë së Policisë dhe Statistikat Vjetore të Ministrisë së Mbrojtjes

4. Mbështetja dhe rritja e kapitalit social të grave lehtëson angazhimin e tyre qytetar.

Evidentuar nëpërmjet numrit dhe përmbajtjes së nismave të marra nga rrjetet e organizatave të grave si dhe fondeve publike të vendosura në mbështetje të organizimit të këtyre nismave.

TABELA 4
PLANI I VEPRIMIT MBI PJESËMARRJEN E GRUAS NË VENDIMMARRJE

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
Objektivi specifik 2.1: Të merren masa për të siguruar aksesin dhe pjesëmarrjen e plotë të vajzave dhe grave në politikë							
2.1.1 Organizimi dhe mbështetja e një fushate advokuese dhe lobuese për përmirësimin e Kodit Zgjedhor me synim forcimin e dispozitave që garantojnë kuotën e pjesëmarrjes së grave në zgjedhjet e përgjithshme dhe ato lokale.	n/a	Kuvendi Popullor, MD asistence ligjore, MD MPÇSSHB, partitë politike organizata ndërkombëtare, KQZ, OJF-të	2012	Seksionet në Kod mbështesin qartësisht pjesëmarrjen e grave në politikë. Numri i aktiviteteve ndërgjegjësuere; Lloji i aktiviteteve ndërgjegjësuere; Numri i partive që bëhen pjesë e nismës ligjore; Përqindja e femrave dhe meshkujve kandidatë/e në listat partiake për zgjedhjet e përgjithshme dhe vendore; Numri mesatar i kandidateve femra në listat partiake për zgjedhjet e përgjithshme dhe vendore; Përqindja e listave zonale për zgjedhjet e përgjithshme dhe vendore që përmbushin kuotat.	DPSHBF	Kodi Zgjedhor; Raporte projektsh ndërgjegjësimi të ndërmarra nga OJF-të partitë politike; organizata ndërkombëtare; INSTAT marrë nga KQZ Lista shumëvjeçare e zgjedhjeve vendore dhe të përgjithshme.	
2.1.2 Të bëhen aktivitete ndërgjegjësuere që partitë politike të ndërmarrin nismën ligjore për rishikimin e Kodit Zgjedhor.	n/a	MPÇSSHB OJF-të Partitë Politike Organizata Ndërkombëtare	2013, 2015	Numri i aktiviteteve ndërgjegjësuere; Lloji i aktiviteteve ndërgjegjësuere; Numri i partive që bëhen pjesë e nismës ligjore; Ndryshimet në Kod që aplikohen për zgjedhjet e përgjithshme dhe vendore.	MPÇSSHB	Raporte projektsh ndërgjegjësimi të ndërmarra nga OJF-të Partitë Politike Organizata ndërkombëtare	
2.1.3 Të punohet me forumet e grave brenda partive politike që të ndihmojnë me sjelljen e grave në politikë	n/a	MPÇSSHB Partitë Politike Organizatat Ndërkombëtare	2011-2015	Numri dhe lloji i aktiviteteve që synojnë forumet e grave brenda partive politike	MPÇSSHB	Raporte të fushatave ndërgjegjësuere	
2.1.4 Të bëhet një ndërhyrje legjislative që detyron partitë	n/a	MPÇSSHB, MD asistence ligjore	2012	Ekzistenca e ndërhyrjes legjislative	MPÇSSHB	Fletorja Zyrtare	

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
politike të bëjnë transparente para publikut programet e tyre gjashtë muaj para zgjedhjeve kombëtare. Ligji “Për partitë politike”							
2.1.5 Të ndërmerren nisma që rrisin përfaqësimin e grave në nivel vendor si p.sh., arritja e një konsensusi politik për një rritje të përfaqësimit të grave, si kryetare komunash ashtu dhe për anëtare të këshillave të komunave, apo të ndërhyhet në planet e zhvillimit të komunave për të parë se si ato adresojnë nevojat e grave.	n/a	MPÇSSHB, Pushteti vendor, OJF-të organizatat ndërkombëtare	2011-2015	Numri i grave në organet përfaqësuese të pushtetit vendor	MPÇSSHB	Statistikat vjetore të pushtetit vendor	
2.1.6 Të monitorohet respektimi i kuotës prej 30% në nivelet e larta të vendimmarrjes në politikë, si dhe në listat edhe në organet e administrimit të zgjedhjeve.	n/a	MPÇSSHB, KQZ, OJF-të, organizatat ndërkombëtare	2011 2013	Përqindja e femrave dhe meshkujve drejtues/e në partitë politike. Përqindja e vendeve të mbajtura nga femrat dhe meshkujt në pozicione të zgjedhura vendore dhe kombëtare.	INSTAT	KQZ	
2.1.7 Të bëhen studime për të identifikuar modelet e votimit (kush janë më të prirur të votojnë nga perspektiva gjinore) strukturat komunitare, perceptimet, qëndrimet stereotipike, ndikimin e sistemit zgjedhor në pjesëmarrjen e gruas në politikë dhe elemente të tjera që lidhen me fuqizimin politik të gruas. Studimi identifikon dhe rekomandon mjete dhe strategji për të ilustruar më mirë rëndësinë dhe avantazhet e pjesëmarrjes në politikë të gruas për shoqërinë.	n/a	MPÇSSHB, Institut kërkimor shqiptar, Organizatat ndërkombëtare.	2013	Studimi me rekomandime konkrete	DPSHBF	Raporti i përfunduar	
2.1.8 Të organizohen fushata ndërgjegjësimi mediatike kombëtare dhe lokale për të mbështetur hyrjen e gruas në	n/a	MPÇSSHB Media OJF-të Organizatat	2011 2013	Numri i aktiviteteve ndërgjegjësuese Përqindja e femrave dhe meshkujve të regjistruar	DPSHBF INSTAT	Raporte të Mediave KQZ-ja OJF-të Organizata ndërkombëtare	

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
politikë, pa dallim origjine, aftësie apo situatë shoqërore – aktivitetet përfshijnë tryeza të rrumbullakëta, programe në nivel komunitar, seminare, debate televizive, diskutime nga OJF-të dhe synojnë me përparësi votuesit për herë të parë.		Ndërkombëtare KQZ		si votues;. Përqindja e femrave dhe meshkujve (me të drejtë vote) që votojnë.			
2.1.8 Të zhvillohen dhe të zbatohen programe të ndërtimit të kapaciteteve për zgjedhjet vendore dhe të përgjithshme me gra kandidatë të mundshme në tre fusha programatike: aftësi udhëheqëse, njohuri social-politike, dhe menaxhim fushate.	n/a	MPÇSSHB Partitë politike OJF-të Organizatave ndërkombëtare	2011 2013	Numri i programeve; Numri i grave përfituese të programeve; Numri i grave që aktualisht angazhohen si kandidatë.	DPSHBF	Raportet e programeve specifike; KQZ-ja	
2.1.9 Të organizohen programe të fokusuar për të rritur ndërgjegjësimin politik dhe ligjor për kandidatët e mundshme dhe gratë në përgjithësi për të rritur njohuritë e tyre në lidhje me Kushtetutën, Kodin Zgjedhor, çështjet politike, të drejtat e njeriut, sfidat e zhvillimit ekonomik, politik e shoqëror të vendit.	Plani i veprimit të KQZ-së	MPÇSSHB KQZ-ja Universitetet Media OJF-të Organizatave ndërkombëtare	2011-2015	Numri i programeve; Numri i grave që kandidojnë.	DPSHBF INSTAT	Raportet e mediave dhe të universiteteve; KQZ-ja	
2.1.10 Të krijohet një sistem mentorimi për gratë pa përvojë, dhe veçanërisht, të ofrohen trajnime në udhëheqje, të folurën në publik, vetëprezantimin, bërjen e fushatave dhe fusha të ngjashme.	n/a	MPÇSSHB DAP Partitë politike OJF-të	2011-2015	Ekzistenca e sistemit të ngritur; Numri i trajnimeve në fushat e përmendura.	DPSHBF	Dokumentacioni i partnerëve	
2.1.11 Të zhvillohen mekanizma dhe trajnime për të inkurajuar gratë të marrin pjesë në procesin zgjedhor, aktivitetet politike dhe fusha të tjera të udhëheqjes.	n/a	MPÇSSHB	2011-2015	Numri i trajnimeve; Përqindja e grave që marrin pjesë në trajnime; Përqindja e femrave dhe meshkujve (me të drejtë vote) që votojnë.	DPSHBF INSTAT	Raportet e projekteve specifike të trajnimit; Zgjedhjet kombëtare dhe vendore.	
2.1.12 Të ndërmerren nisma që promovojnë bashkëveprimin dhe mbështetjen reciproke midis grave sipërmarrëse dhe grave të	n/a	MPÇSSHB; Organet përfaqësuese të grave sipërmarrëse; Organet përfaqësuese	2011-2015	Numri i nismave të bashkëpunimit	MPÇSSHB	Raportet mbi nismat e ndërmarra	

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
përfshira në politikë		të grave të përfshira në politikë; Organizatat ndërkombëtare					
Objektiv specifik 2: Të rritet shkalla e përfaqësimit dhe e pjesëmarrjes së grave në vendimmarrje të paktën deri në 30% në të gjithë sektorët vendimmarrës nëpërmjet masave të veçanta të përkohshme							
2.2.1 Të hartohen dhe të zbatohen kritere transparente për pozicione vendimmarrëse dhe të sigurohet që komisionet përzgjedhëse kanë një përbërje të drejtpeshuar gjinore.	n/a	DAP	2011-2012	Ekzistenca e kritereve Numri i komisioneve përzgjedhëse me drejtpeshim gjinor	DAP	Zyrat e burimeve njerëzore pranë institucioneve shtetërore	
2.2.2 Të hartohen materiale informative për ndërgjegjësim në lidhje me zbatimin e kuotës në shërbimin civil.	Punësimi	MPÇSSHB DAP	2011-2015	Numri i burimeve informative; Lloji i burimeve informative; Masa e zbatimit të kuotës.	DAP	Arkiva e DAP	
2.2.3 Monitorim i aplikimit të kuotës së 30% për gjininë e nënpërfaqësuar në nivelet e larta të vendimmarrjes në politikë dhe administratë, në sistemin arsimor, të drejtësisë, përfshirë përqindje në pjesëmarrje për personat me aftësi të kufizuara.	n/a	MPÇSSHB; Të gjitha institucionet shtetërore në nivel qendror dhe lokal.	2011-2015	Përqindja e femrave dhe meshkujve në shërbimin civil, në katër nivelet më të larta të mbajtjes së detyrave; Përqindja e pjesëmarrjes së grave dhe burrave për pozicione të zgjedhura dhe të emëruara në organe të nivelit kombëtar dhe vendor; Përqindja e femrave dhe meshkujve gjyqtarë; Përqindja e femrave dhe meshkujve prokurorë.	MPÇSSHB	Kuvendi Popullor; Këshilli i Ministrave KQZ; Gjykatat dhe organet administrative; Ministritë; Organet vendore.	
2.2.4 Të monitorohet përfaqësimi femëror në të gjitha nivelet e ekonomisë, përfshirë dhe sektorin privat e atë të shoqërisë civile.	n/a	MPÇSSHB	2011-2015	Përqindja e femrave krahasuar me atë të meshkujve brenda një sektori të caktuar	MPÇSSHB	INSTAT	
2.2.5 Npërmjet masave të veçanta të sigurohet drejtpeshimi gjinor në emërimin, caktimin apo zgjedhjen e kandidatëve në përfaqësitë diplomatike, veçanërisht në nivele të larta si ato të ambasadorë dhe	n/a	MPJ	2011-2015	Përqindja sipas gjinisë në pozicionet diplomatike	INSTAT	Statistika të Ministrisë së Punëve të Jashtme	

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
këshilltarë.							
Objektiv Specifik 3: Të rritet pjesëmarrja e grave dhe vajzave në forcat/misionet paqeruajtëse dhe në strukturat e policisë							
2.3.1 Të aplikohen masa të veçanta pozitive duke synuar arritjen e përfaqësimit të barabartë (rreth 30%) të grave dhe vajzave në forcat/misionet paqeruajtëse dhe strukturat e policisë.	Policia e Shtetit Mbrojtja	Ministria e Brendshme Ministria e Mbrojtjes	2011-2015	Përqindje e vajzave dhe grave në forcat/misionet paqeruajtëse dhe strukturat e policisë	Policia e Shtetit Akademia e Rendit Ministria e Mbrojtjes	Statistika të Policisë së Shtetit dhe Akademisë së Policisë; Statistikat vjetore të Ministrisë së Mbrojtjes.	
2.3.2. Të trajnohen efektivat e forcave/misioneve paqeruajtëse dhe të strukturave të policisë mbi barazinë gjinore dhe mosdiskriminimin.	Policia e Shtetit Mbrojtja	MPÇSSHB; Ministria e Brendshme Ministria e Mbrojtjes; Policia e Shtetit; Komisionerja kundër Diskriminimit; Organizatata ndërkombëtare; OJF-të.	2011-2015	Numri i programeve trajnuese; Përqindja e pjesëmarrjes sipas seksit.	Ministria e Brendshme; Ministria e Mbrojtjes	Raporte të projekteve specifike organizuar nga partnerët	
2.3.3 Të organizohen fushata ndërgjegjësimi për adresimin e stereotipave gjinore në forcat/misionet paqeruajtëse dhe strukturat e policisë.	Policia e Shtetit Mbrojtja	MPÇSSHB; Ministria e Brendshme; Ministria e Mbrojtjes; Policia e Shtetit; Komisionerja kundër Diskriminimit; Organizatata ndërkombëtare; OJF-të.	2011-2015	Numri i aktiviteteve ndërgjegjësuese	DPSHBF nëpërmjet Ministrisë së Brendshme dhe Ministrisë së Mbrojtjes	Raporte të fushatave të ndryshme ndërgjegjësuese	
Objektiv specifik 2.4: Të rritet aftësia e grave si qytetare për të marrë pjesë në vendimmarrje dhe drejtim							
2.4.1 Të organizohen trajnime për udhëheqje dhe vetëvlerësim për të ndihmuar gratë dhe vajzat, veçanërisht ato me nevoja të veçanta, si gratë me aftësi të kufizuara ose ato që u takojnë minoriteteve etnike dhe gjuhësore për të forcuar vetëvlerësimin e tyre dhe për t'i aftësuar për angazhim qytetar.	n/a	MPÇSSHB OJF-të Organizata Ndërkombëtare	2011-2015	Lloji i trajnimeve Numri i trajnimeve	DPSHBF	Dokumentacioni i projekteve specifike të trajnimit Programe të OJF-ve dhe Organizatave Ndërkombëtare	
2.4.2 Të nxiten nisma qytetare për të rritur llogaridhënien e autoriteteve publike ndaj zbatimit të masave për adresimin	n/a	MPÇSSHB OJF-të Organizata ndërkombëtare		Numri i nismave qytetare që nisin nga gratë; Numri i nismave qytetare në të cilat angazhohen	DPSHBF	Raporte të OJF-ve dhe organizatave ndërkombëtare	

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
e mirëqenies dhe të drejtave të grave.				gratë; Numri i grave që marrin pjesë në nisma qytetare të nisura nga OJF-të për gratë.			
2.4.3 Agjencia për Mbështetjen e Shoqërisë Civile të krijojë hapësira (p.sh., një përqindje e fondit) për financimin e projekteve që fokusojnë në çështjet e barazisë gjinore dhe dhunës me bazë gjinore.	n/a	Agjencia për Mbështetjen e Shoqërisë Civile	2011-2015	Përqindja e fondit të dedikuar për çështjet e barazisë gjinore dhe dhunës me bazë gjinore; Numri i organizatave që përfitojnë nga fondi i dedikuar për çështjet e barazisë gjinore dhe dhunës me bazë gjinore krahasuar me numrin e OJF-ve që përfitojnë nga Fondi i Përgjithshëm in AMSHC	Agjencia për Mbështetjen e Shoqërisë Civile OJF-të përfituese	Dokumentacioni i AMSHC; Dokumentacioni i OJF-ve që përfitojnë nga Fondi i AMSHC.	
2.4.4 Krijimi i një fondi të veçantë për zhvillimin e lëvizjes së gruas dhe zhvillimin e barazisë gjinore në nivel qendror	n/a	MPÇSSHB DEBASKON Organizatat Ndërkombëtare	2012-2015	Fondi i krijuar; Masa e fondit; Numri i institucioneve dhe organizatave që përfitojnë nga ky fond; Numri i projekteve për vit që sponsorizohen nga ky fond.	Zyra Administrative e Fondit	Dokumentacioni i Zyrës Administrative të Fondit; Dokumentacioni i institucioneve dhe organizatave që përfitojnë nga fondi.	

SHTOJCA 3
PLANI I DETAJUAR I VEPRIMIT PËR FUQIZIMIN EKONOMIK DHE SHOQËROR

Qëllimi strategjik 3: Të sigurohet fuqizimi ekonomik dhe shoqëror i femrave dhe meshkujve nëpërmjet adresimit të pabarazive gjinore që çojnë në varfëri dhe promovimit të përfshirjes sociale.

Rrjedhoja deri në fund të vitit 2015:

1. Pjesëmarrja e femrave në forcat prodhuese të punës të rritet me 21% (nga 44% në 65%)

Matur nëpërmjet shkallës së punësimit sipas seksit dhe sipas vendndodhjes nga anketa e forcave të punës.

2. Zvogëlimi i papunësisë në 10% (për femrat nga 16% në 10% dhe për meshkujt nga 12% në 10%)

Matur nëpërmjet shkallës së papunësisë për meshkuj dhe femra sipas moshës dhe vendndodhjes (urbane/rurale) nga Anketa e Forcave të Punës.

3. Ulja e varfërisë në zonat rurale me 10% dhe përafrimi i niveleve të varfërisë me ato të qytetit

Matur nëpërmjet proporcionit të familjeve në zonat rurale nën nivelin e varfërisë.

4. Rritja e pjesëmarrjes së grave në sektorin privat me 30%

Matur nëpërmjet: a) proporcionit të pronarëve të sipërmarrjeve sipas seksit, llojit dhe madhësisë së sipërmarrjes; b) mesatarja e pagës vjetore në tregun privat të punës sipas seksit dhe aftësisë (punë e kualifikuar/punë e pakualifikuar).

TABELA 5
PLANI I VEPRIMIT MBI FUQIZIMIN EKONOMIK DHE SHOQËROR

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
Objektiv specifik 3.1: Të rritet pavarësia ekonomike e grave nëpërmjet shtimit dhe përmirësimit të aksesit në kreditim, programeve dhe strukturave mbështetëse për kujdes dhe mbrojtje shoqërore							
3.1.1 Të mbështetet sipërmarrja e grave nëpërmjet hartimit të një kuadri ligjor për dhënie e kredive të buta dhe të organizohen aktivitetet ndërgjegjësuese, përfshirë në media, në lidhje me këtë kuadër ligjor.	Zhvillimi i biznesit dhe investimeve 2007-2013	METE MF Ekspertë të fushës	2012-2015	Kuadër i hartuar ligjor Numri i fushatave ndërgjegjësuese për kuadrin ligjor; Numri dhe shumat e kredive të buta të marra nga gratë sipërmarrëse sipas vendndodhjes (qytet/fshat); Përqindja e femrave dhe meshkujve që kanë qasje ndaj huave të biznesit dhe mikrokredive sipas vendndodhjes (qytet/fshat); Përqindja e femrave që përfitojnë nga fondet/kreditë/grantet shtetërore sipas vendndodhjes.	INSTAT	Kuadri ligjor Banka e Shqipërisë Vrojtim i medias Raporte të MF dhe METE	Kosto ekipi me ekspertë të financave dhe legjislacionit; Kosto për tryeza konsultative me aktorë të fushës; Kosto për fushata ndërgjegjësimi/informimi
3.1.2 Të krijohet një fond i veçantë për nxitjen e sipërmarrjes së grave, dhe të bëhen aktivitetet ndërgjegjësuese në lidhje me përdorimin e këtij fondi.	Zhvillimi i Biznesit dhe Investimeve 2007-2013	METE MF Ekspertë të fushës OJF-të	2012-2015	Ekzistenca e fondit; Numri i aktiviteteve ndërgjegjësuese; Numri i sipërmarrjeve të grave që përdorin këtë fond.	METE	Raporte të veprimtarisë së fondit Vrojtim i medias	
3.1.3 Të bëhet një studim vlerësues i programeve specifike për fuqizimin ekonomik të grave, i cili të evidentojë dhe propozojë ndërhyrjet që ka të ngjarë të prodhojnë më shumë rezultate për kushtet e Shqipërisë.	Zhvillimi i Biznesit dhe Investimeve	METE MF Organizata ndërkombëtare	2011	Studimi i porositur nga METE	METE	Studimi i përfunduar	Kosto ekspertize dhe përkthimi për studimin; Kosto për një tryezë konsultative me specialistë të fushës.

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
3.1.4 Të identifikohen programe dhe praktika të mira mikro-kreditimi apo kooperativave/sipërmarrjeve shoqërore që ndihmojnë gratë, nga vendi, rajoni dhe bota dhe të shihet mundësia e replikimit dhe aplikimit të tyre në kushtet e Shqipërisë.	Zhvillimi i Biznesit dhe Investimeve	MPÇSSHB METE OJF-të Organizata Ndërkombëtare	2011-2015	Studim mbi praktikat porositur nga METE; Numri i programeve të përshtatura për përdorimin e mikrokredive.	METE	Studimi dhe raporte mbi programe të përshtatura	Kosto ekspertize dhe përkthimi për studimin; Kosto për një tryezë konsultative me specialistë të fushës.
3.1.5 Të bëhet një studim fizibiliteti për të parë mundësitë e krijimit/themelimit të sipërmarrjeve sociale në bazë të modeleve të suksesshme në botë.	Zhvillimi i Biznesit dhe Investimeve 2007-2013; Strategjia e nxitjes së punësimit dhe formimit profesional.	MPÇSSHB METE Organizata Ndërkombëtare Institut kërkimor/ Universitet	2012 - 2015	Studim i përfunduar dhe i shpërndarë; Model i adoptuar i sipërmarrjes sociale.	METE	Të dhënat e studimit; Raport mbi modelin e ngritur.	Kosto ekspertize dhe përkthimi për studimin; Kosto për një tryezë konsultative me specialistë të fushës.
3.1.6 Të krijohet një qendër informacioni për gratë se si ato të menaxhojnë dhe drejtojnë një sipërmarrje si dhe t'i mbështesë në krijimin/ themelimin e një sipërmarrjeje.	Nuk është masë e përfshirë në këtë strategji	METE Agjencia e Ndërmarrjeve të Vogla dhe të Mesme Dhomat e Tregtisë; Organizimet e sipërmarrësve; Banka e Shqipërisë Donatore.	2013-2015	Qendra e krijuar Përqindja e grave që kanë sipërmarrje private që përdorin këtë qendër; Përqindja e grave që kanë regjistruar sipërmarrjet e tyre dhe kanë përdorur shërbimet e kësaj qendre për fillesat e sipërmarrjes.	METE	Raporte të qendrës së informacionit	Kosto për krijimin dhe funksionimin e qendrës
3.1.7 Të krijohet një grup ndërmarrësor pune që rishikon me lentet gjinore legjislacionin e pronave	Drejtesia	MD MPÇSSHB MBUMK Organizatata Ndërkombëtare	2011	Përfundimi i rishikimit të legjislacionit të pronës; Sugjerimet e bëra.	MD	Raporti i rishikimit dhe sugjerimeve dalë nga puna e GNP	Kosto për ekip ekspertësh; Kosto për tryeza konsultative me specialistë të fushës
3.1.8 Të organizohen sesione informimi dhe trajnimi për: - menaxhimin e sipërmarrjeve ekzistuese; - hapjen e sipërmarrjeve të reja; - përdorimin e kredive dhe të	Zhvillimi i Biznesit dhe Investimeve 2007-2013	METE Banka e Shqipërisë OJF-të Organizatata Ndërkombëtare	2011-2015	Numri i sesioneve të informimit; Numri i licencave të lëshuara për sipërmarrje të udhëhequra nga gratë;	METE	Raporte të projekteve që përmbajnë sesione informimi; Vrojtim i medias.	Kosto trajnimi

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
shihet mundësia e kombinimit të këtyre sesioneve me njohuri dhe aftësi për të marrë vendime në lidhje me shëndetin riprodhues				Numri dhe lloji i programeve për shëndetin riprodhues.			
3.1.9 Të organizohen trajnime me të sapodiplomuarat nga universitetet për të filluar një sipërmarrje personale dhe të shihet mundësia e kombinimit të këtyre sesioneve me njohuri dhe aftësi për të marrë vendime në lidhje me shëndetin riprodhues.	Zhvillimi i Biznesit dhe Investimeve 2007-2013	METE Universitetet MASH OJF-të Organizatrat ndërkombëtare	2011-2015	Numri dhe lloji i trajnimeve; Numri i pjesëmarrësve në trajnime sipas seksit dhe vendndodhjes; Numri dhe lloji i programeve për shëndetin riprodhues.	METE	Raporte të programeve trajnuese	
3.1.10 Të organizohen ture "Dita e vajzave" për vajzat e reja që janë në sipërmarrje jotradicionale për gratë.	Zhvillimi i Biznesit dhe Investimeve 2007-2013	METE Sektori privat OJF-të Organizatrat ndërkombëtare	2011-2015	Numri i tureve të organizuara; Numri i pjesëmarrësve.	METE	Raporte të OJF-ve që organizojnë programe të tilla	
3.1.11 Të mundësohet aksesimi i grave rurale në pronë dhe në asete të tjera si pyjet, burimet natyrore nëpërmjet rregullimit të kuadrit ligjor për pronën dhe të bëhen aktivitete ndërgjegjësuese në lidhje me këtë kuadër ligjor.	Nuk është e parashikuar në këtë strategji	METE MD (dhënie e asistencës ligjore) MBUMK OJF-të	2011-2015	Ekzistenca e kuadrit ligjor (numri i ligjeve të ndryshuara); Numri i aktiviteteve ndërgjegjësuese/materia leve të prodhuara dhe shpërndara; Përqindja e femrave në fshat që janë të regjistruara dhe zotërojnë prona dhe asete.	METE MBUMK MB Ministria e Mjedisit, Pyjeve dhe Administrimit të Ujrave	Drejtoria e Statistikave të METE, MBUMK dhe MMPAU; Vrojtim i mediave; Raporte të projekteve ndërgjegjësuese nga OJF-të.	
3.1.12 Të monitorohet zbatimi i të drejtës së pronësisë për gratë, veçanërisht ato në zonat rurale.	Drejtësia	MD MBUMK Zyrat e përmbarimit Gjykatat Zyrat e regjistrimit të pasurive të paluajtshme; Dhomat e notereve.	2011-2015	Përqindja e grave që përfitojnë të drejtën e pronësisë nëpërmjet vendimeve gjyqësore krahasuar me rastet e çuara në Gjykatë	MD	Zyra e Statistikave të Ministrisë; Zyra e përmbarimit.	
3.1.13 Në bashkëpunim me MBUMK të bëhet një studim për të parë si programet ekzistuese të	Zhvillimi rural 2007-2013; Zhvillimi i	MBUMK METE Institucion kërkimor /	2011-2012	Një studim i kryer dhe i shpërndarë në aktorët e interesuar;	MBUMK METE	Instituti që kryen studimin; Drejtoritë e	

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
dhënies së granteve për fermerët mund të rrisin aksesin e grave në zonat rurale si dhe të shihen mundësitë për llojet e programeve nxitëse që synojnë veçanërisht gratë në zonat rurale.	bujqësisë dhe ushqimit 2007-2013; Zhvillimi i biznesit dhe investimeve 2007-2013.	Universitet Organizata ndërkombëtare		Përqindja e grave fermere që përfitojnë nga programet nxitëse.		statistikave të institucioneve përkatëse.	
3.1.14 Të promovohet sipërmarrja e grave nëpërmjet organizimit të panairëve të përvitshme kombëtare për sipërmarrjen e grave.	Zhvillimi i biznesit dhe investimeve 2007-2013	MPÇSSHB METE MBUMK Shoqatat e sipërmarrjes së grave Dhoma e Tregtisë Organizatat Ndërkombëtare	2011-2015	Numri i panairëve; Përqindja e sipërmarrjeve të përfaqësuara krahasuar me numrin e licencave të lëshuara për sipërmarrjet e grave.	METE	Drejtoria e Statistikës së METE; Raporte të panairëve të organizuara.	
3.1.15 Të përdoret vëzhgimi i përdorimit të kohës në lidhje me aktivitete të ndryshme si punë e paguar/e papaguar, kujdesi për fëmijët, puna vullnetare, shoqërizimi) për të parë kontributin e grave në prodhimin vendas bruto, dinamikat e punës së papaguar dhe propozuar masa dhe programe nxitëse për të përmirësuar drejtpeshimin midis punës dhe aktiviteteve të tjera jetësore përfshirë kohën e lirë dhe shoqërizimin.	Statistikat	MPÇSSHB INSTAT Organizata ndërkombëtare	2011-2012	Ekzistenca e raporteve Numri i programeve nxitëse	INSTAT	Të dhëna nga raporti i përdorimit të kohës	
3.16 Të hartohen politika për orë të punës elastike, javë pune të shkurtuar, ndarje e punës me bashkë-të punësuar (job sharing), punë nga shtëpia për një balancë më të mirë midis punës dhe aktiviteteve të tjera jetësore shoqëruar nga programe ndërgjegjësuese në përfundim të hartimit të politikës.	Punësimi	MPÇSSHB	2011-2013	Ekzistenca e politikës; Përqindja e të punësuarve që e përdorin këtë politikë brenda një institucioni apo sipërmarrjeje; Programe ndërgjegjësuese në media.	MPÇSSHB	Zyra e Statistikës e Ministrisë; Raporte të institucioneve dhe sipërmarrjeve të ndryshme	
3.1.17 Të zgjerohen kapacitetet pritëse duke rritur investimet në	Arsimi parauniversitar	MASH Drejtoritë arsimore	2011-2015	Përqindja e buxhetit të vënë në dispozicion për	MASH	Statistikat e Drejtorive	

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
rrjetin e institucioneve parashkollore për t'iu ardhur në ndihmë punonjësve me përgjegjësi familjare.		rajonale Pushteti vendor		arsimin parashkollor; Numri i institucioneve parashkollore shtetërore në zonat urbane dhe rurale; Përqindja e fëmijëve që ndjekin institucionet parashkollore shtetërore sipas seksit, moshës dhe vendndodhjes; Kosto minimale e familjeve për shërbimin parashkollor për vit.		arsimore rajonale	
3.1.18 Të identifikohen praktika të mira nga rajoni dhe bota në lidhje me drejtëshimin punë-jetë, përfshirë organizimin e kujdesit parashkollor në mjediset e punës.	Arsimi parauniversitar	MASH Organizata ndërkombëtare; Institut kërkimor	2011-2015	Studimi për praktikat e mira; Përshtatja e modeleve për kushtet e Shqipërisë; Numri i institucioneve që përshtatin një model të caktuar.	MASH	Raporti i përfunduar; Raport institucionesh që përshtatin një model të caktuar.	
3.1.19 Të rishikohet legjislacioni i sigurimeve shoqërore lidhur me parashikimin e lejes së paslindjes për baballarët në përputhje me rekomandimet CEDAW dhe BE dhe të bëhen fushata ndërgjegjësimi për këtë mundësi të re ligjore si dhe për të ndryshuar mendësitë lidhur me përgjegjësitë prindërore të nënave dhe baballarëve, sidomos në drejtim të zhvillimit të fëmijërisë së hershme në media dhe në institucione relevante (p.sh., materniteti/qendrat e lindjes që mund të shpërndajnë këtë informacion	Sigurimet shoqërore	MPCSSHB OJF-të Media	2011-2015	Përqindja e grave dhe burrave përfitues/e të lejes së lindjes të pjesshme ndaj periudhës totale të vendosur në ligj. Përqindja e femrave/meshkujve të cilët gëzojnë të drejtën e lejes prindërore; Përqindja e meshkujve që marrin leje paslindjeje; Numri i aktiviteteve ndërgjegjësuere dhe informuese lidhur me rolin e nënave dhe baballarëve në mirërritjen e fëmijëve.	INSTAT MPCSSHB	ISSH Media Maternitetet Raportet e aktiviteteve informuese/ndërgjegjësuere MSH	Kosto për ekip juristesh për ndryshimin e ligjit; Kosto e riprodhimit të materialeve informuese për prindërit lidhur me kujdesin për fëmijërinë e hershme; Kosto fushate ndërgjegjësimi/informimi
3.1.20 Të bëhet një vlerësim	Sigurimet shoqërore	MPCSSHB	2011-2012	Përqindja e	MPCSSHB	SHSSH	Kosto për

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
<p>paraparak për mundësinë e ndërhyrjeve në legjislacion dhe masa të tjera (të shoqëruara nga fushata ndërgjegjësimi pas ndryshimeve) për: njohjen dhe vlerësimin e punës së papaguar në skemat e pensionit, veçanërisht për gratë rurale dhe gratë me aftësi të kufizuara sistemin e pensionit që merr në konsideratë pjesëmarrjen më të ulët të grave në tregun e punës kriteret e përftimit të benefiteve si leje lindje, ndihmë ekonomike për gratë që punojnë në sektorin e bujqësisë (të paregjistruara si kontribuese në këtë sektor), gratë me aftësi të kufizuara, të vetëpunësuarat si dhe gratë kryefamiljare;</p> <p>Miratimi i ndryshimeve të ligjit nr.9355, datë 10.3.2005 “Për ndihmën dhe shërbimet shoqërore për të rregulluar të drejtën që tërheqja e ndihmës ekonomike të mos i përkasë vetëm kryefamiljarit; gratë e dhunuara në rastet kur ato pajisen me urdhra mbrojtje, por dhe në rastet kur si pasojë e dhunës ato divorcohen të kenë akses në ndihmën ekonomike.</p>	(në proces) Strategjia e mbrojtjes sociale	MD (asistencë ligjore në lidhje me përmirësimin në skemën e pensioneve) OJF-të Media		femrave/meshkujve kryefamiljarë/e që përfitojnë ndihmë ekonomike; Përqindja e femrave/meshkujve që marrin pension; Përqindja e femrave/meshkujve që përfitojnë pagesë papunësie; Numri i fushatave të ndërgjegjësimit; Ligji i amenduar.		Raporte të OJF-ve Vëzhgim i mediave Qendra e Publikimeve Zyrtare	ekspertizë Kosto për fushatë
3.1.21 Të bëhet studim për pjesëmarrjen e personave me aftësi të kufizuara (përfshirë femrat) në tregun e punës dhe të sigurohen masa mbështetëse diferencuese për personat me aftësi të kufizuara (si lehtësimi i taksave mbi të ardhurat,	Punësimi Personat me aftësi të kufizuar	MPÇSSHB OJF-të	2011-2015	Studimi i porositur nga MPÇSSHB; Numri dhe lloji i masave mbështetëse që ekzistojnë dhe krijohen; Numri i personave me aftësi të kufizuara që përfitojnë nga këto	MPÇSSHB	Drejtoria e Statistikave; Raporte të OJF-të të përfshira në zbatimin e masave mbështetëse.	Kosto ekspertize; Kosto për marrjen e masave.

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
përdorimi i skemave ekzistuese të mikro-kredisë, përshtatja e mjediseve të punës për këta persona, nisma që japin aftësi udhëheqëse dhe krijojnë mundësi që sidomos gratë me aftësi të kufizuara të ngrihen në pozicione udhëheqëse në punë).				masa sipas seksit dhe vendndodhjes.			
3.1.22 Të bëhen trajnime të ndjeshme gjinore për gratë dhe burrat në vendin e punës për të promovuar marrëdhënie pune jo-diskriminuuese dhe respekt për diversitetin në mjedisin e punës dhe stilit të menaxhimit.	Punësimi	MPÇSSHB DAP OJF-të Organizatata ndërkombëtare	2011-2015	Numri i trajnimeve; Përqindje të pjesëmarrësve ndarë sipas seksit	DPSHBF	Raporte të trajnimeve; Raporte të MPÇSSHB ; Raporte të OJF-ve	
3.1.23 Të forcohen kapacitetet e Zyrës së Statistikave të MPÇSSHB për të mbledhur dhe analizuar të dhëna të ndara sipas përkatësisë gjinore.	Statistika	MPÇSSHB INSTAT Organizata ndërkombëtare	2011-2013	Lloji dhe numri i aktiviteteve për ndërtim kapacitetesh; Raportet autoritative prodhuar dhe botuar nga kjo zyrë.	MPÇSSHB	Raportet mbi programet e ndërtimit të kapaciteteve	
3.1.24 Të merren parasysh rekomandimet e bëra nga analiza gjinore e sistemit të taksave dhe të bëhen fushata advokimi/lobimi për të adresuar format e diskriminimit të njërit prej sekseve në ligjin dhe vendimet për taksat.	Financa	MF	2011-2012	Numri i fushatave advokuese / lobuese Numri dhe lloji i masave të marra për të adresuar format e diskriminimit të njërit prej sekseve në ligjin dhe vendimet për taksat.	MF	Departamenti i Taksave Drejtoria e Përgjithshme e Tatim-Taksave	
3.1.25 Të bëhen aktivitete ndërgjegjësuuese për përkatësinë gjinore në lidhje me taksat midis administratorëve të taksave, konsulentëve të taksave, politikanëve, shoqatave të sipërmarrjeve, organizata që shoqërisë civile, sindikatat dhe aktorë të tjerë të interesuar.	Financa	MF OJF-të Organizatata ndërkombëtare Media	2011-2015	Numri i aktiviteteve ndërgjegjësuuese; Numri i aktorëve të interesuar pjesëmarrës.	MF	Raporte të aktiviteteve të ardhura të NGJ i MF	
3.1.26 T'i kërkohet Zyrës së	Financa	MF	2011-2015	Përqindja e	MF	Zyra e	

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
Administrimit të Taksave të bëjë publike të dhënat për taksapaguesit të ndara sipas seksit				taksapaguesve sipas seksit		Administrimit të Taksave	
3.1.27 Të krijohet një metodologji për të krahasuar të dhënat dhe të bëhen studime për të parë ndikimin investimeve në infrastrukturë mbi gratë dhe të bëhen projekte që përmirësojnë jetën e grave, sidomos në zonat rurale (rrugë, shërbime ujësjellësi).	Financa Transporti Plani i integruar i Ministrisë së Transportit	MPÇSSHB Ministria Punëve Publike dhe Transportit MF Organizata ndërkombëtare e Institutit kërkimor	2011-2015	Numri i studimeve të kryera; Numri i projekteve të hartuara dhe të zbatuara	MPÇSSHB	Raporte të studimeve/ projekteve të kryera	
Objektiv specifik 3.2: Të vazhdojë të nxitet formimi profesional dhe punësimi i grave dhe vajzave nëpërmjet masave që mbështesin pjesëmarrjen e grave në tregun e punës							
3.2.1 Të bëhet një studim kombëtar mbi vendin që zënë gratë dhe vajzat në tregun formal dhe informal të punës.	Punësimi	MPÇSSHB Shërbimi Kombëtar i Punësimit Institut kërkimor/ Universitet INSTAT Organizata ndërkombëtare	2011-2012	Studimi i porositur nga MPÇSSHB; Numri dhe lloji i institucioneve përgjegjëse ku shpërndahet raporti; Numri i kopjeve të raportit të shpërndara në publik.	INSTAT MPÇSSHB	AFP Raporti i studimit	
3.2.2 Të bëhet një studim kombëtar për të vlerësuar politikat dhe praktikën e punësimit (stereotipia gjinore në punësim, ngritjen në detyrë dhe vlerësimin në punë)	Punësimi	MPÇSSHB Institut kërkimor/ Universitet Organizata ndërkombëtare	2011-2012	Studimi i porositur nga MPÇSSHB Numri dhe lloji i institucioneve përgjegjëse ku shpërndahet raporti; Numri i kopjeve të raportit të shpërndara në publik.	MPÇSSHB	Raporti i studimit	
3.2.3 Të bëhet një studim mbarëkombëtar për të analizuar dallimet në pagë të vajzave dhe grave përfshirë dhe ato me aftësi të kufizuara në sektorë të ndryshëm të ekonomisë.	Punësimi	MPÇSSHB Institut kërkimor/ Universitet Organizata ndërkombëtare	2011-2012	Studimi i porositur nga MPÇSSHB; Numri dhe lloji i institucioneve përgjegjëse ku shpërndahet raporti; Numri i kopjeve të raportit të shpërndara në publik.	MPÇSSHB	Raporti i studimit	

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
3.2.4 Të bëhet ndërgjegjësimi në sektorin privat mbi barazinë gjinore krahas për krahas me detyrimet e punëdhënësve dhe të drejtat e të punësuarve për të parandaluar ngacmimin seksual.	Punësimi	MPÇSSHB DAP Sipërmarrjet në sektorin privat Sindikatat e punëmarrësve Organizimet/shoqatat e punëdhënësve Organizatat ndërkombëtare	2011-2015	Numri i fushatave ndërgjegjësuere të bëra/materialeve të prodhuara; Numri i sipërmarrjeve në sektorin privat ku ekzistojnë masa për të parandaluar apo adresuar ngacmimin seksual.	MPÇSSHB	Të gjitha sipërmarrjet me 20 ose më shumë punonjës/e	
3.2.5 Të bëhet ndërgjegjësimi për të drejtat dhe përgjegjësitë e punëdhënësve dhe punëmarrësve.	Punësimi	MPÇSSHB; OJF-të; Organizatat ndërkombëtare; Universitetet / Institucion kërkimor; Sindikatat e punëmarrësve; Organizimet/shoqatat e punëdhënësve.	2011-2015	Numri i fushatave ndërgjegjësuere të bëra/materialeve të prodhuara; Përqindje e punëdhënësve dhe e punëmarrësve të anketuar të ndërgjegjshëm për të drejtat dhe përgjegjësitë e tyre.	MPÇSSHB	Raportet e aktiviteteve ndërgjegjësuere të ndërmarra nga partnerët	
3.2.6 Të nxitet formimi profesional i grave rurale në përputhje me kërkesat e tregut nëpërmjet programeve të trajnimit.	Zhvillimi rural nxitja e punësimit dhe formimi profesional	MPÇSSHB MBUMK Organizatat ndërkombëtare OJF-të	2011-2015	Numri i programeve të trajnimit; Përqindja e grave në zonat rurale që marrin pjesë në trajnime krahasimisht me popullsinë femërore të zonave rurale të prefekturës së synuar.	MBUMK	Raportet e programeve të trajnimit INSTAT për popullsinë rurale në prefekturë	
3.2.7 Të vazhdoen trajnimet mbi stereotipat gjinore në arsim	Arsimi parauniversitar	MASH DAR Instituti i Zhvillimit të Arsimit (IZHA) Inspektorati Kombëtar i Arsimit Parauniversitar (IKAP) Organizatata	2011-2015	Numri dhe lloji i trajnimeve të organizuara sipas nivelit të shkollave dhe institucioneve të tjera të sektorit të arsimit. Përqindja e personelit arsimor pjesëmarrës ndarë sipas seksit	MASH	DAR Raportet vjetore të IZHA dhe IKAP Raportet e projekteve të trajnimeve të ndërtuara nga OJF-të e përfshira	

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
		ndërkombëtare OJF-të		krahasuar me personelin arsimor të prefekturës. Numri i personelit jomësimdhënës të trajnuar (p.sh., inspektorë).			
3.2.8 Të hartohen programe nxitjeje/aplikim kuotash për të sjellë vajzat dhe djemtë në degë studimi jo-tradicionale në bazë të stereotipit gjinor.	Arsimi universitar	MASH Universitetet shtetërore dhe private; Organizatat ndërkombëtare.	2011-2015	Numri dhe lloji i nismave nxitëse për të sjellë vajzat dhe djemtë në degë jotradicionale studimi; Përqindja e vajzave dhe djemve regjistruar në degë studimi jotradicionale në bazë të stereotipit gjinor.	MASH	Universitetet shtetërore dhe private	
3.2.9 Të ndërmerren veprime për braktisjen e shkollës nga djemtë dhe vajzat me theks të veçantë në vajzat e kategorive të prekshme e në nevojë.	Arsimi parauniversitar	MASH	2011-2015	Braktisja e shkollës nga femrat/meshkujt në arsimin e detyrueshëm (5 deri 16 vjeç). Braktisja e shkollës nga femrat/meshkujt me aftësi të kufizuara në arsimin e detyrueshëm (5 deri 16 vjeç).	MASH	Statistikat e drejtorive rajonale të arsimit	
3.2.10 Nëpërmjet medias të inkurajohen meshkujt për t'u përfshirë në kujdes për familjen.	Punësimi	MPÇSSHB Media OJF-të	2011-2015	Përdorimi i kohës së femrave/meshkujve në aktivitetet e përzgjedhura (përfshirë përkujdesin ndaj shtëpisë të papaguar dhe atë ndaj fëmijëve) përfshirë dhe rastet kur të dy partnerët janë të përfshirë në punë me kohë të plotë.	INSTAT	Vrojtim mbi përdorimin e kohës	
3.2.11. Të rritet vëmendja e Inspektoratit të punës ndaj sipërmarrjeve të mediave, duke ushtruar një numër të përcaktuar	Punësimi	MPÇSSHB Inspektorati i Punës	2011-2015	Numri i kontrolleve të ushtruara dhe shpeshësia e tyre; Numri i masave të	MPÇSSHB	Raportet periodike të Inspektoratit të Punës	

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
kontrollesh gjatë 5 vjetëve të ardhshëm, duke u përqendruar në mosdeklarimin e punonjësve, dhe në zbatimin e LBGJ në këto kompani.				marra në përfundim të këtyre kontrolleve dhe zbatimi i tyre.			
Objektiv specifik 3.3: Të nxitet zgjerimi i programeve për punësimin e grave dhe vajzave							
3.3.1 Të zgjerohet shërbimi i punësimit për gratë dhe vajzat sidomos ato në nevojë për t'u përfshirë në programet e nxitjes së punësimit.	Nxitja e punësimit dhe formimi profesional	MPÇSSHB SHKP	2011-2015	Përqindja e femrave/meshkujve që i drejtohen zyrave të punësimit në nivel vendor, duke evidentuar edhe rastet e minoriteteve dhe personave me aftësi të kufizuar; Përqindja e femrave që trajnohen në DRFPP-të, si dhe të atyre që përfitojnë formim profesional me tarifa të reduktuara dhe falas duke evidentuar edhe rastet e minoriteteve dhe personave me aftësi të kufizuar.	INSTAT MPÇSSHB	AFP SHKP Institucionet e formimit profesional	
3.3.2 Të hartohen politika të punësimit me kohë të pjesshme për gratë në nevojë.	Punësimi	MPÇSSHB SHKP OJF Organizatata ndërkombëtare punëdhënësit	2011-2012	Ekzistenca e politikës; Përqindja e grave që zgjedhin të punojnë me kohë të pjesshme.	MPÇSSHB	SHKP	
3.3.3 Të organizohen aktivitete për informimin publik të grave dhe vajzave mbi të drejtën për punësim, legjislacionin e punës, informacion mbi tregun e punës, akses në edukimin dhe formimin profesional.	Punësimi	MPÇSSHB SHKP OJF-të Organizatata ndërkombëtare	2011-2015	Numri i aktiviteteve të informimit publik; Përqindja e femrave/meshkujve që i drejtohen zyrave të punësimit në nivel vendor.	MPÇSSHB INSTAT	SHKP Raporte të OJF-ve ose të organizatave ndërkombëtare AFP	
3.3.4 Ndërtimi i programeve me subvencionim të pagës për	Punësimi	MPÇSSHB	2011-2015	Numri i programeve; Përqindje e grave në	MPÇSSHB	SHKP	Kosto subvencioni

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
kategori të përjashtuara grash, gratë kryefamiljare, gra e vajza të trafikuar e të dhunuara, afër moshës së pensionit, invalide ose me aftësi të kufizuara.				kategori të përjashtuara që përfitojnë nga programet.			
3.3.5 Të diskutohet metodologjia dhe të ngrihet një fond i veçantë qeveritar për gratë të nevojë dhe të bëhet ndërgjegjësimi në lidhje me këtë fond nëpërmjet medias dhe aktiviteteve të tjera informuese.	Zhvillimi i Biznesit dhe Investimeve 2007-2013	METE OJT-të	2011-2015	Ekzistenca e fondit Përqindja e grave në nevojë që përfitojnë nga ky fond krahasuar me universin e grave në nevojë	METE	Zyra e Statistikave të METE	
3.3.6 Të monitorohet programi i nxitjes së punësimit të grave dhe vajzave sidomos për ato që i takojnë kategorive të grave në nevojë.	Punësimi	MPÇSSHB	2011-2015	Përqindje e grave në nevojë krahasimisht me gratë e të gjitha kategorive që ndjekin programet e nxitjes së punësimit	MPÇSSHB	Statistikat e programeve të nxitjes së punësimit	

SHTOJCA 4

PLANI I DETAJUAR I VEPRIMIT PËR REDUKTIMIN E DHUNËS ME BAZË GJINORE

Qëllimi strategjik 4: Të rritet ndërgjegjësimi ndaj dukurisë së dhunës me bazë gjinore, mbrojtja ligjore dhe administrative, si dhe mbështetja me shërbime për viktimat e dhunës dhe dhunuesit.

Rrjedhojat deri në fund të vitit 2015:

1. Kuadër ligjor i ashpër për tolerancë zero ndaj dhunës.

Evidentuar nëpërmjet legjislacionit të miratuar.

2. Kulturë e përmirësuar kundër dhunës nëpërmjet ndërgjegjësimit dhe edukimit.

Evidentuar nëpërmjet numrit dhe llojit të masave të marra për të parandaluar dhunën me bazë gjinore.

3. Masa dhe shërbime të përshtatshme për viktimat/mbijetueset/it e dhunës duke iu referuar shërbimeve mbështetëse, këshilluese, dhe shërbimeve të tjera në sistemin e referimit.

Evidentuar nëpërmjet numrit dhe llojet e masave të marra për t'u kujdesur për viktimat/mbijetuesit/et e dhunës; numrit dhe llojeve të masave për të riintegruar viktimat/mbijetuarit/at e dhunës; numrit dhe llojit të masave të marra për të trajtuar dhunuesit, numrit dhe llojeve të masave të marra për të rehabilituar dhunuesit.

4. Punonjësit në strukturat shtetërore i përgjigjen nevojave/ të drejtave të viktimave të dhunës dhe dhunuesve dhe i adresojnë ato.

Evidentuar nëpërmjet kohës së duhur për të trajtuar efektivisht rastet e DHBGJ që në denoncim deri në riintegrim të viktimave/ dhe ndjekjes, trajtimit dhe rehabilitimit të dhunuesve.

5. Sistemi i ngritur i mbledhjes së të dhënave dhe monitorimit të DHBGJ.

Evidentuar nëpërmjet të dhënave dhe informacionit të saktë periodik për DHBGJ.

TABELA 6
PLANI I VEPRIMIT MBI ZVOGËLIMIN E DHUNËS ME BAZË GJINORE

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
Objektiv specifik 4.1: Të ashpërsohet dënimi i dhunës nëpërmjet një kuadri ligjor me tolerancë zero ndaj dhunës me bazë gjinore							
4.1.1 Të amendohet Kodi Penal lidhur me ashpërsimin e dënimit të dhunës në familje duke e parashikuar: a. dhunën në familje si një vepër e veçantë penale b. përdhunimin martesor si vepër e veçantë penale dhe të parashikohen fushata informimi për njohjen e publikut të gjerë me këto amendime.	Drejtësia	MD MPÇSSHB Ekspertë ligjorë Kuvendi Popullor OJF-të Media Organizatrat ndërkombëtare	2011	Amendimet e bëra Numri dhe lloji i fushatave informuese dhe materialeve informuese të shpërndara; Shtirirja gjeografike e informimit.	MPÇSSHB	Fletorja Zyrtare Raporte të fushatave të informimit	Të kostohehet vetëm nëse mendohet për të marrë mendimeve jashtë ekspertizës shtetërore.
4.1.2 Të bëhen ndryshime në legjislacionin e punës dhe të tjera lidhur me përmbyshjen e barrës së provës për shkak të seksit dhe gjinisë, veçanërisht për rastet e ngacmimit seksual dhe të bëhen fushata ndërgjegjësimi në lidhje me këto ndryshime.	Punësimi	Asistencë ligjore MPÇSSHB Komisioneri për Mbrojtjen nga Diskriminimi Media OJF-të Organizatrat ndërkombëtare	2011-2013	Ndryshimet e bëra Numri dhe lloji i fushatave informuese dhe materialeve informuese të shpërndara; Shtirirja gjeografike e informimit.	MPÇSSHB	Fletorja Zyrtare Raporte të fushatave ndërgjegjësuere.	Të kostohehet lobimi në lidhje me këtë reformim.
4.1.3 Të rishikohet legjislacioni për të zgjeruar rrethin e subjekteve që mbrohen nga dhuna në familje, duke përfshirë edhe gratë e vajzat të pamartuara që pësojnë dhunë në kuadrin e një marrëdhënieje intime për të përfituar mbrojtje nga ky ligj si dhe të organizohen fushata ndërgjegjësuere për këto ndryshime	Mbrojtja sociale Drejtësia	Asistencë ligjore MPÇSSHB MD OJF-të e fushës, Ekspertë gjinorë e ligjorë Media Organizata ndërkombëtare	2013-2015	Ndryshimet e bëra; Numri dhe lloji i fushatave informuese dhe materialeve informuese të shpërndara; Shtirirja gjeografike e informimit.	MPÇSSHB	Fletorja Zyrtare Raporte të fushatave ndërgjegjësuere	Nuk ka kosto përtej ekspertizës shtetërore
Objektiv specifik 4.2: Të parandalohet dhuna me bazë gjinore nëpërmjet ndërgjegjësimit të vazhdueshëm në çdo hallkë të shoqërisë shqiptare.							
4.2.1 Të organizohen fushata ndërgjegjësimi në nivel qendror dhe vendor për parandalimin e DHBGJ.	Mbrojtja sociale	MPÇSSHB Media OJF-të Sektori privat Organizatrat Ndërkombëtare	2011-2015	Numri dhe lloji i aktiviteteve të bëra; Shtirirja gjeografike.	MPÇSSHB	Raportet e fushatave të organizuara	
4.2.2 Të organizohen fushata	Mbrojtja sociale	MPÇSSHB	2011-2015	Numri dhe lloji i	MPÇSSHB	Raportet e fushatave të organizuara	Të kostohehen

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
ndërgjegjësimi nëpërmjet medias dhe programeve të edukimit publik për ta bërë dhunën shoqërisht të papranueshme, përfshirë dhe rolin e meshkujve për ta parandaluar dhe adresuar DHBGJ.		Media OJF-të Sektori privat Organizatat ndërkombëtare		aktiviteteve të bëra Shtrirja gjeografike; Edukimi qytetar në kurikulumin e shkollave në nivele të ndryshme; Edukimi qytetar në programin e trajnimit për mësuesit; Numri i meshkujve aktivë në fushat e ndërgjegjësimit.			aktivitete në bazë të fushatës vjetore 16 ditë të aktivizimit ndaj dhunës.
4.2.3 Të hartohen dhe botohen materiale informuese dhe sensibilizuese për DHBGJ.	Mbrojtja sociale	MPÇSSHB Media OJF-të Organizatit ndërkombëtare	2011-2015	Numri dhe lloji i materialeve të prodhuara dhe të shpërndara	MPÇSSHB	OJF-të dhe aktorë të tjerë që prodhojnë materialet	
4.2.4 Të hartohet një studim që merr në shqyrtim efektet e stereotipisë gjinore në burrat si dhe rolin e përfshirjes së burrave në zbatimin e komponentëve të SKBGJ-DHBGJ.	Mbrojtja sociale	MPÇSSHB Institut kërkimor Organizatit ndërkombëtare	2012-2013	Studimi i kryer	MPÇSSHB	Raporti i studimit	Kosto ekspertize
Objektiv specifik 3: Të mbrohen dhe të mbështeten viktimat e dhunës dhe dhunuesit nëpërmjet shërbimeve të ndjeshme ndaj dhunës për rehabilitimin dhe riintegrimin e viktimave të dhunës dhe të përshtatura për viktimat, pa dallim aftësie							
4.3.1 Qeveria qendrore të parashikojë grant për rastet e DHBGJ; në buxhetin në nivel lokal të parashikohet një përqindje për DHBGJ.	Mbrojtja sociale Strategjitë rajonale të zhvillimit	MPÇSSHB MF MB Pushetiti vendor Agjencia për Zhvillimin e Forcimin e Shoqërisë Civile	2011-2015	Mekanizmi i grantit në nivel qendror dhe vendor; Madhësia e buxhetit për aktivitete parandaluese në nivel qendror dhe vendor; Madhësia e buxhetit për aktivitete kujdesi dhe ri-integrimi për viktimat/mbijetuesit e DHBGJ.	MPÇSSHB	Zyra e buxhetit në MPÇSSHB Zyra e buxhetit pranë qeverisë vendore Raporte për shpërndarjen e Fondit për Zhvillimin e Shoqërisë Civile	
4.3.2 Të ngrihet/forcohet në çdo njësi të qeverisjes vendore mekanizmi i koordinimit kombëtar kundër dhunës, i pilotuar në disa bashki, duke krijuar modele të bashkëpunimit	Policia e Shtetit 2007-2013 Mbrojtja sociale	MPÇSSHB MB Njësitë e qeverisjes vendore Organizatit ndërkombëtare	2011-2015	Mekanizmi i ngritur Numri dhe lloji i aktiviteteve për ngritje të kapaciteteve	MPÇSSHB	Raportet për funksionimin e mekanizmit	Të kostohet në bazë të shpenzimeve të kryera për ngritjen e mekanizmit

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
bashki-komuna.							kombëtar pilot
4.3.3 Të përmirësohet legjislacioni i prokurimeve dhe financimeve publike ⁵⁷ për të lejuar kontraktimin e shërbimeve OJF-ve të specializuara.	Financa	MF MPÇSSHB MD asistencë ligjore Agjencia e Prokurimeve Publike	2011-2013	Legjislacioni i rishikuar që mundëson prokurimin e shërbimeve nga OJF-të ose financimin/subvencionimin e tyre nga fondet publike	MPÇSSHB	Fletorja Zyrtare	Kosto ekspertize dhe tryezash konsultative me specialistë të fushës
4.3.4 Të hartohet projektligji që parashikon statusin e posaçëm gjyqësor të Zyrës së Shërbimeve Sociale me qëllim fuqizimin e kësaj zyre për zbatimin e detyrimeve ligjore ⁵⁸ .	Mbrojtja sociale	MPÇSSHB MD (asistencë ligjore)	2011-2012	Ligji i hartuar	MPÇSSHB	Drejtoria Juridike	
4.3.5 Të monitorohet që zbatimi i legjislacionit siguron që viktimat kanë mbrojtje të menjëhershme përfshirë mundësinë e nxjerrjes së dhunuesit nga shtëpia, akses në strehës dhe në ndihmë ligjore falas dhe këshillim psiko-social.	Drejtësia Mbrojtja sociale	Asistencë ligjore MD Gjykatat Zyrat e Përmbarrimit MPÇSSHB	2011-2015	Numri i rasteve të adresuara në shërbime brenda afateve ligjore sipas kërkesave të ligjit; Numri i vendimeve që detyrojnë dhunuesin të largohet nga banesa, krahasuar me ato që largojnë viktimën.	MPÇSSHB	MD Gjykatat Zyrat e përmbarrimit	
4.3.6 Të ngrihen qendra sociale pranë njësisve të qeverisjes vendore për pritjen dhe	Mbrojtja sociale Strategjitë rajonale të zhvillimit	MPÇSSHB MB Njësitë e qeverisjes	2011-2015	Numri i grave viktime të dhunës që këshillohen pranë	MPÇSSHB	Raporte të njësisve të qeverisjes vendore	Të kostohe në bazë të mekanizmit

⁵⁷ Legjislacioni aktual i prokurimeve publike nuk rregullon sa duhet procedurat e prokurimeve të bashkive dhe komunave kur këta dëshirojnë të marrin shërbime nga OJF-të. Legjislacione të vendeve të ndryshme evidentojnë regjime të ndryshme prokurimi për bizneset krahasuar me organizatat jofitimprurëse. Nga informacionet e marra gjatë vlerësimit të SKBGJ-DHF 2007-2010 është evidentuar që për organet e qeverisjes qendrore, gjithashtu ky legjislacion nuk rregullon prokurimin e shërbimeve nga OJF-të. Nga ana tjetër, nga përvoja e vendeve të ndryshme evropiane, këto kanë legjislacion të përcaktuar për financimin apo subvencionimin nga ana e shtetit të shërbimeve të specializuara që ofrohen nga OJF-të. Në Shqipëri, ky legjislacion nuk ekziston. Tendanca në botë është që shërbimet të financohen nga shteti, por dora-dorës administrimi i tyre të kalojë nga shteti tek OJF-të e specializuara. Kjo kërkon rregullim ligjor specifik.

⁵⁸ Nga praktikat më të mira botërore, Shërbimet Sociale kanë tagër edhe për të larguar fëmijët nga një familje e dhunshme dhe për t'i vendosur ata në familje kujdestare apo institucione përkujdesi. Kjo nuk është e shprehur ende në legjislacionin shqiptar, as në ligjin për të miturit. Një mundësi është krijuar nga LDHF dhe Kodi i Familjes, mirëpo pa u pasuar nga rregullime specifike të kompetencave të shërbimeve sociale këto mundësi mbeten të zbrazëta dhe të pazbatueshme.

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
rehabilitimin e viktimave dhe dhunuesve.		vendore		bashkive; Numri i dhunuesve që këshillohen Numri i familjeve që këshillohen.			referues të ngritur dhe qendrave sociale në bashkitë pilot; Kosto për pagesën e një koordinatori të mekanizmit të referimit
4.3.7 Të ngrihen të paktën dy strehëza për viktimat e dhunës në familje në njësitë e qeverisjes vendore (një në veri dhe një në jug)	Mbrojtja sociale strategjitë rajonale të zhvillimit	MPÇSSHB Njësitë e qeverisjes vendore	2011-2015	Numri, vendndodhja dhe kapaciteti i stehëzave	MPÇSSHB	Njësitë e qeverisjes vendore	Të kostohe në bazë të strehëzës kombëtare dhe asaj të Tiranës
4.3.8 Të krijohen mundësitë që gratë dhe fëmijët viktimat/mbijetues të dhunës të përfitojnë nga strehimi në banesa sociale të vëna në dispozicion nga pushteti vendor	Strategjitë e zhvillimit rajonal	Njësitë e pushtetit vendor	2011-2015	Numri i viktimave/mbijetuesve të dhunës që përfitojnë nga strehimi në banesa sociale; Numri i banesave sociale të vendosura në dispozicion të viktimave/mbijetuesve të dhunës	MPÇSSB	Statistikat e Pushtetit Vendor	Kostohet nga njësitë e pushtetit vendor
4.3.9 Të bëhen ndryshimet e nevojshme në legjislacionin për ngritjen e një linje kombëtare falas për vajzat dhe gratë e dhunuara/abuzuara, të ngrihet kjo linjë si dhe të ngrihen linja rajonale falas për vajzat dhe gratë e dhunuara/abuzuara në përputhje me LDHF në njësitë e qeverisjes vendore	Strategjitë lokale/rajonale të zhvillimit	Njësitë e qeverisjes vendore	2011-2015	Ndryshimet në legjislacionin; Linja kombëtare falas e ngritur; Numri dhe vendndodhja e linjave rajonale falas Numri i grave viktimat që kontaktojnë nëpërmjet linjës rajonale falas	MPÇSSHB	Njësitë e qeverisjes vendore	Bazuar në kostot e vendosjes së Linjës Alo 116, shuma totale për vendosjen e linjës falas kombëtare është 300,000 (200,000 instalimi, 100,000 funksionimi dhe mirëmbajtja e linjës). Për trajnimin e stafit që do të operojë këtë linjë mund të vendosen edhe

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
							40,000 për katër vite (përfshirja e një specialisti/eje ndërkombëtar/e për këtë qëllim). Njësitë e qeverisjes vendore mund t'i përdorin këto të dhëna si orientuese.
4.3.10 Të bëhen trajnime për rritjen e aftësive dhe shërbimet mikrofinanciare për fuqizimin ekonomik të grave viktime/mbijetuese të dhunës	Mbrojtja sociale	MPÇSSHB OJF-të Organizatrat Ndërkombëtare	2011-2015	Fushat e programeve të trajnimit të hartuara; Numri i grave viktime të dhunës që marrin pjesë në programet e aftësimit; Numri i grave viktime të dhunës që referohen në programe ekzistuese të trajnimit; Numri i grave viktime të dhunës që përdorin shërbimet mikrofinanciare.	MPÇSSHB	Raporte të programeve të trajnimit	
4.3.11 Hartim dhe lançimi i një programi pilot për trajtimin dhe rehabilitimin e dhunuesve	Mbrojtja Sociale	MPÇSSHB MB OJF	2011-2013	Program i ngritur; Numri i dhunuesve të trajtuar; Numri i dhunuesve të rehabilituar.	MPÇSSHB	Raport i programit të ngritur	Kostim për një skuadër të përbërë nga ekspertë ndërkombëtarë dhe kombëtarë (deri në 3), konsultime në tryeza të rrumbullakëta, trajnim stafi programatik dhe lançim programi
Objektiv Specifik 4.4: Të ngrihen kapacitetet e administratës publike në nivel qendror dhe vendor për çështjet e dhunës me bazë gjinore							
4.4.1 Të vazhdojnë trajnimet e	Strategjitë rajonale	Njësitë e qeverisjes	2011-2015	Numri dhe lloji i	MPÇSSHB	Raporte të programeve trajnuese të	

Programe/ndërhyrje	Strategjia sektoriale respektive	Institucionet përgjegjëse dhe partnerë	Koha e realizimit	Treguesit	Metoda e mbledhjes së informacionit		Kosto
					Mbledhës informacioni	Burimi	
punonjësve të njësisve të qeverisjes vendore.	të zhvillimit	vendore OJF-të Organizatat ndërkombëtare		trajnimeve të ndërmarra; Numri i llojit të personalit të trajnuar sipas nivelit.		zhvilluara	
4.4.2 Trajnime specifike për anëtarët e Mekanizmit Kombëtar Referues	Mbrojtja sociale Strategjitë rajonale të zhvillimit	MPÇSSHB Bashkitë OJF-të Organizatit ndërkombëtare	2011-2015	Numri dhe lloji i trajnimeve të ndërmarra	MPÇSSHB	Raporte të programeve trajnuese të zhvilluara	
4.4.3 Të vazhdohen trajnimet e personelit shëndetësor dhe të ketë qendra të ndjeshme ndaj nevojave të grave dhe të fëmijëve.	Shëndeti (në proces)	MSH MPÇSSHB OJF-të Organizatit ndërkombëtare	2011-2015	Numri dhe lloji i trajnimeve të ndërmarra; Numri i personelit të trajnuar sipas nivelit; Udhëzimet standard të trajtimit të viktimave të dhunës ekzistojnë dhe përdoren.	MSH	Raporte të programeve trajnuese të zhvilluara; Raporte të vëzhgimeve me kampionë të rastësishëm të qendrave shëndetësore.	
4.4.4 Të vazhdohen trajnimet e efektivave të policisë për t'i ardhur në ndihmë viktimave të dhunës.	Policia e Shtetit	MB MPÇSSHB OJF-të Organizatit ndërkombëtare	2011-2015	Numri dhe lloji i trajnimeve të ndërmarra	MB	Raporte të programeve trajnuese të zhvilluara	
4.4.5 Të vazhdohen trajnimet e punonjësve në sistemin e drejtësisë në lidhje me DHBGJ	Drejtësia Mbrojtja sociale	MD MPÇSSHB Gjykatat OJF-të Organizatit ndërkombëtare	2011-2015	Numri dhe lloji i trajnimeve të ndërmarra; Numri i punonjësve të trajnuar sipas niveleve	MD	Raporte të programeve trajnuese të zhvilluara	
4.4.6 Të sistematizohet mbledhja e të dhënave të ndara sipas kategorive për DHBGJ.	Mbrojtja sociale Drejtësia dhe Shëndeti (ende në proces) Rendi publik	INSTAT MB MD MSH MPÇSSHB	2011	Formularët e mbledhjes së të dhënave	INSTAT	Raportet e INSTAT	Të kostohej për aktivitete specifike nëse ka nevojë për ngritje/përmirësim të sistemit për mbledhjen e të dhënave.

SHTOJCA 5
DRAFT PËRSHKRIMI I PUNËS PËR NËPUNËSIT GJINORË NË NIVEL QENDROR DHE
LOKAL

Përshkrimi i punës për nëpunësit gjinorë është gjithëpërfshirës. Qëllimi i punës së tyre është realizimi i integritimit gjinor në politikat dhe praktikat shtetërore duke përfshirë edhe specifikat e grave me aftësi të kufizuara apo grave në kategori të tjera në nevojë. Nevojat e grupeve të veçanta adresohen gjithashtu edhe në strategjitë sektoriale dhe ndërsektoriale; strukturat e barazisë gjinore mund të japin sugjerime për përmirësime apo marrjen e masave brenda këtyre strategjive. Ndërsa përshkrimet e punës për nëpunësit gjinorë janë shpërndara në të gjitha institucionet në nivel qendror dhe vendor, ato lënë hapësira për t'u rishikuar në të ardhmen për të reflektuar dinamikat e ndryshimeve në vend.

A. Përgjegjësitë e nëpunësve gjinorë në nivel ministrie

Qëllimi i punës

Monitoron zbatimin e angazhimeve të qeverisjes qendrore për barazinë gjinore siç shprehet në strategjitë kombëtare dhe kuadrin ligjor, si dhe në konventat dhe deklaratat ndërkombëtare për çështjet e barazisë gjinore, mosdiskriminimit dhe dhunës në familje. Gjithashtu, mbështet integritimin e çështjeve të barazisë gjinore në politikat, programet dhe ligjet që hartohen nga Ministria përkatëse ku punon nëpunësi i barazisë gjinore.

Detyrat kryesore

1. Monitoron zbatimin e angazhimeve kombëtare të ndërmarra në strategjitë dhe legjislacionin kombëtar si dhe në konventat/deklaratat ndërkombëtare dhe sipas treguesve të përcaktuar nga MPCSSH. B.

2. Siguron ekspertizën teknike për Ministrinë për sa i takon integritimit të prioritetëve të barazisë gjinore në politika dhe programe kyçe, si dhe në ligjet që dalin nga Ministria përkatëse ku punon nëpunësi i barazisë gjinore.

3. Mbështet Ministrinë përkatëse për të siguruar alokimin e burimeve financiare dhe teknike për të realizuar angazhimet e Ministrisë për barazinë gjinore.

4. Propozon ndërhyrjet në legjislacionin ekzistues dhe hartimin e ligjeve, akteve nënligjore në fushën që mbulon ministria përkatëse nën këndvështrimin gjinor.

5. Bashkëpunon me strukturën përkatëse në MPCSSH për realizimin e barazisë gjinore duke dhënë informacionin si më poshtë:

a) Të dhëna statistikore të ndara sipas gjinisë sipas treguesve për barazinë gjinore në bazë të udhëzimit të MPCSSH nr.1220, datë 27.7.2010;

b) Informacion dhe raporte periodike lidhur me politikat, strategjitë, dokumente të tjera politikash, ligjet dhe aktet e tjera nënligjore, sipas planifikimit vjetor të punës së çdo ministrie;

c) Për aktivitetet e kryera nga ministria/prefektura në kuadrin e promovimit të barazisë gjinore dhe statusit të gruas shqiptare.

6. Inicion dhe ndërmerr kërkime, studime, vetë ose në bashkëpunim me strukturën përkatëse në MPCSSH, institucione të tjera si dhe me shoqërinë civile, organizatat ndërkombëtare për çështjet e përkatësisë gjinore sipas drejtimeve që janë në fokusin e ministrisë.

7. Merr pjesë aktive në aktivitetet dhe fushatat ndërgjegjësuese për barazinë gjinore të organizuar nga ai/a jo vetë ose në bashkëpunim me MPCSSH (takime, workshope, biseda dhe shkrime në media).

8. Përgatit informacionet dhe dokumentacionin e nevojshëm për pasqyrimin e çështjeve gjinore për ta pasqyruar në websiten e ministrisë.

9. Krijon dhe mban marrëdhënie me shoqërinë civile dhe organizma akademike që punojnë për barazinë gjinore në fushat specifike të punës së Ministrisë.

10. Jep inpute dhe siguron mbështetje për proceset kombëtare dhe ndërkombëtare të raportimit, të detyruara nga angazhimet kombëtare dhe ndërkombëtare për barazinë gjinore.

11. Punon për ndërgjegjësimin e punonjësve të Ministrisë për sa i takon çështjeve të barazisë gjinore.

12. Promovon shanset e barabarta në politikat e personelit të Ministrisë përkatëse dhe në zbatim të ligjit për barazinë gjinore.

Njohuritë, aftësitë dhe përvojat e kërkuara

1. Të ketë mbaruar arsimin e lartë, arsimimi në shkencat sociale, politike ose drejtësi është e dëshirueshme. Specializimi dhe kualifikime në barazinë gjinore, integrimin gjinor, buxhetimin gjinor, si dhe dhunën në familje konsiderohen avantazhe në rekrutim.

2. Të ketë përvojë në administratën shtetërore

3. Të ketë njohuri për përdorimin e programeve kompjuterike që regjistrojnë, përpunojnë të dhënat përfshirë aplikime word dhe tabulate.

4. Të ketë përvojë pune në organizimin dhe zbatimin e programeve të ndryshme

5. Të ketë aftësi për të bashkërenduar punën në grup dhe motivuar të tjerët për çështjet gjinore.

B. Përgjegjësitë e nëpunësve gjinorë në nivel vendor

Qëllimi i punës

1. Harton politika, programe, dokumente e akte nënligjore nën këndvështrimin gjinor dhe kuadrin e luftës kundër dhunës në familje;

2. Mbështet integrimin e çështjeve të barazisë gjinore në hartimin e politikave, programeve, dokumenteve dhe kuadrin ligjor të cilat hartohen nga njëzia e qeverisjes vendore;

3. Monitoron zbatimin e angazhimeve të qeverisjes vendore për barazinë gjinore dhe dhunën në familje, e shprehur kjo në dokumentet strategjike dhe ligjet kombëtare si dhe në konventat dhe deklaratat ndërkombëtare për çështjet e barazisë gjinore dhe të dhunës në familje.

4. Koordinon punën dhe ofron mbështetjen e nevojshme për parandalimin dhe luftën kundër dhunës në familje në nivel lokal.

Detyrat kryesore

1. Lehtëson bashkëpunimin e organeve të qeverisjes vendore me organet e qeverisjes qendrore për zbatimin dhe monitorimin e legjisllacionit dhe politikave shtetërore për barazinë gjinore dhe kundër dhunës në familje.

2. Mbështet organet e qeverisjes vendore, në pajtim me kompetencat e tyre, që të nxisin dhe krijojnë mundësi të barabarta për gratë dhe burrat duke hartuar politika, duke ndërmarrë masat e përshtatshme dhe veprimet e nevojshme për eliminimin e diskriminimit gjinor dhe arritjen e barazisë gjinore në trajtim dhe mundësi.

3. Vlerëson nga këndvështrimi gjinor të gjitha vendimet e Këshillit Bashkiak para miratimit të tyre duke siguruar ekspertizë teknike për bashkinë për sa i takon integrimin të prioritetëve të barazisë gjinore dhe marrjen e masave për parandalimin dhe luftën kundër dhunës në familje.

4. Mbështet bashkinë përkatëse për të siguruar alokimin e burimeve financiare dhe teknike për të realizuar angazhimet e bashkisë për barazinë gjinore dhe luftën kundër dhunës në familje.

5. Merr pjesë në komisionet për marrjen në punë dhe ngritjen në detyrë të punonjësve të administratës së Bashkisë, me qëllim që të sigurojë përfaqësim të barabartë gjinor në institucionin dhe nivelin hierarkik përkatës.

6. Jep rekomandime për respektimin e parimit të përfaqësimit të barabartë gjinor në organet e qeverisjes vendore veçanërisht gjatë ngritjes së grupeve të punës, komisioneve e delegacioneve.

7. Mbështet organet e qeverisjes vendore dhe lehtëson bashkëpunimin e ngushtë të tyre me organizatat jofitimprurëse lokale dhe organizma akademike për arritjen e barazisë gjinore në fusha të ndryshme si dhe për programe në mbrojtje të viktimave të dhunës në territorin që ato mbulojnë;

8. Bashkëpunon me strukturat përkatëse në MPÇSSHB për çështjet e barazisë gjinore dhe mbështet organet e qeverisjes vendore për:

a) mbledhjen, përpunimin dhe raportimin e statistikave vendore të ndara sipas gjinisë duke respektuar formatin e miratuar nga MPÇSSHB si autoriteti përgjegjës;

b) Përgatitjen dhe dhënien e informacioneve dhe raporteve periodike lidhur me politikat, strategjitë, dokumente të tjera politikash, ligjet dhe aktet e tjera nënligjore, sipas planifikimit vjetor të punës së bashkisë;

c) Përgatitjen dhe dhënien e informacionit periodik për aktivitetet e kryera nga Bashkia në kuadrin e promovimit të barazisë gjinore dhe statusit të gruas shqiptare si dhe luftën kundër dhunës në familje;

d) Të dhëna statistikore për nivelin e dhunës në familje, në bashki/komunë, (nga Drejtoria e policisë, Drejtoria Arsimore, Drejtoritë e Shërbimeve Sociale).

9. Inicion vetë studime, vëzhgime dhe/ose merr pjesë në studime të ndërmarra nga bashkia sipas drejtimeve që janë në fokusin e bashkisë. Për realizimin e tyre mund të bashkëpunojë me strukturën përkatëse në MPCSSHB, institucione të tjera, shoqërinë civile, organizatat ndërkombëtare që kanë në fokus çështjet e përkatësisë gjinore dhe dhunës në familje.

10. Inicion dhe merr pjesë aktive në aktivitetet dhe fushatat ndërgjegjësuese për barazinë gjinore dhe kundër dhunës në familje, të organizuar nga bashkia ose që organizohen në bashkëpunim me MPCSSHB dhe shoqërinë civile (takime, workshope, biseda dhe shkrime në media).

11. Përgatit informacionet dhe dokumentacionin e nevojshëm për pasqyrimin e çështjeve gjinore për ta pasqyruar në website, buletinet apo mjetet e tjera të informimit të bashkisë (aty ku ekzistojnë).

12. Punon për ndërgjegjësimin e punonjësve dhe drejtuesve të tjerë të bashkisë për sa i takon çështjeve të barazisë gjinore dhe dhunës në familje.

Njohuritë, aftësitë dhe përvojat e kërkuara

1. Të ketë mbaruar arsimin e lartë, arsimimi në shkencat sociale, politike ose drejtësi është e dëshirueshme. Specializimi dhe kualifikime në barazinë gjinore, integrimin gjinor, buxhetimin gjinor, si dhe dhunën në familje konsiderohen avantazhe në rekrutim.

2. Të ketë përvojë në administratën shtetërore lokale.

3. Të ketë njohuri për përdorimin e programeve kompjuterike që regjistrojnë, përpunojnë të dhënat përfshirë aplikime word dhe tabulate.

4. Të ketë përvojë pune në organizimin dhe zbatimin e programeve të ndryshme.

5. Të ketë aftësi për të bashkërenduar punën në grup dhe motivuar të tjerët për çështjet gjinore.

SHTOJCA 6
LISTA E PJESEMARRËSVE NË AKTIVITETET E RISHIKIMIT TË STRATEGJISË

Emri	Titulli/Pozicioni	Institucioni	Angazhimi në rishikim
Kuvendi Popullor			
Znj. Eglantina Gjermeni, Dok. Fil.	Deputete	Kuvendi Popullor - Komisioni për Punën, Çështjet Sociale dhe Shëndetësinë	Komente për draft strategjinë e rishikuar
Qeveria shqiptare			
Znj. Filloreta Kodra	Zëvendësministre	MPÇSSHB	Të gjitha grupet teknike Grupi teknik i donatorëve Kordinatorate e përgjithshme e rishikimit të strategjisë Komente për draft strategjinë e rishikuar
Znj. Alma Marku	Drejtoare	DPSHBF	Grupi teknik: Mekanizmin institucional dhe ligjor; monitorimi dhe llogaridhënia, fuqizimi ekonomik, vendimmarrja Komente për draft strategjinë e rishikuar
Znj. Etleva Sheshi	Përgjegjëse e Sektorit për Barazinë Gjinore dhe Masat ndaj Dhunës në Familje	DPSHBF	Grupi teknik: Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje; fuqizimi ekonomik dhe shoqëror; dhe mediat, fuqizimi ekonomik, vendimmarrja Komente për draft strategjinë e rishikuar
Znj. Irena Benussi	Specialiste	DPSHBF	Të gjitha grupet teknike
Znj. Brunilda Dervishaj	Specialiste	MPÇSSHB	Grupi teknik: Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje; dhe fuqizimi ekonomik dhe shoqëror
Znj. Fiona Belaj	Specialiste	MPÇSSHB	Grupi teknik: Monitorimi dhe llogaridhënia
Znj. Ivana Dezmali	Përgjegjëse	MPÇSSHB	Grupi teknik: Monitorimi dhe llogaridhënia
Znj. Erviola Nelaj	Specialiste	MPÇSSHB	Grupi teknik: Monitorimi dhe llogaridhënia; dhe Fuqizimi ekonomik dhe shoqëror
Znj. Fiona Belaj	Specialiste	MPÇSSHB	Grupi teknik: Fuqizimi ekonomik dhe shoqëror
Znj. Bukurie Haxhiraj	Specialiste	MPÇSSHB	Grupi teknik: Monitorimi dhe llogaridhënia; dhe fuqizim ekonomik dhe shoqëror
Znj. Eneida Capo	Specialiste	MPÇSSHB	Grupi teknik: Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje
Znj. Rilinda Struga	Specialiste buxheti	MPÇSSHB	Grupi teknik: Fuqizimi ekonomik dhe shoqëror
Znj. Luljeta Dauti	Specialiste	MPÇSSHB	Grupi teknik: Fuqizimi ekonomik dhe shoqëror
Znj. Ilda Poda	Specialiste, Drejtoaria e politikave sociale	MPÇSSHB	Grupi teknik: Fuqizimi ekonomik dhe shoqëror
Znj. Alma Lahe	Zëdhënëse	MPÇSSHB	Grupi teknik: Mediat
Znj. Albana Shtylla	Drejtoare e drejtorisë juridike	MPÇSSHB	Grupi teknik: Mekanizmi institucional dhe ligjor
Z. Murat Mehmeti	Sekretar i përgjithshëm	MPÇSSHB	Komente me shkrim
Z. Florian Nuri	Sekretar i përgjithshëm	MD	Komente me shkrim
Znj. Sonilda Sulke	Specialiste	MD	Grupi teknik: Mekanizmi institucional dhe ligjor
Znj. Mimoza Selenica	Përgjegjëse sektori	MD	Grupi teknik: Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje
Znj. Alma Gjurgjia	Përgjegjëse sektori	Drejtoaria Përgjithshme Policisë	Grupi teknik: Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje
Znj. Enkela Dudushi	Drejtoare	Departamenti i Administratës Publike	Grupi teknik: Mekanizmi institucional dhe ligjor

Emri	Titulli/Pozicioni	Institucioni	Angazhimi në rishikim
Z. Klaidi Tefik	Specialist	MF	Grupi teknik: Mekanizmi institucional dhe ligjor
Znj. Miranda Spahiu	Specialiste	MSH	Grupi teknik: Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje
Znj. Fatime Plaku	Bashkia Ura Vajgurore	Drejtoresha Burimeve Njerëzore	Grupi teknik: Fuqizimi ekonomik dhe shoqëror
Znj. Merita Brati	Drejtoresha e zyrës rajonale të punës	Prefektura Kukës	Intervistë
Znj. Kristina Kreka Tavanxhiu	Përgjegjëse në sektorin e koordinimit me donatorët	Bashkia Elbasan	Intervistë
Znj. Hava Sula	Analiste	METE	Grupi teknik: Fuqizimi ekonomik dhe shoqëror
Znj. Pranvera Kamani	Përgjegjëse e sektorit të kurrikulës dhe teksteve	MASH	Grupi teknik: Fuqizimi ekonomik dhe shoqëror
Znj. Klodiana Tare	Specialiste e planifikimit strategjik	MASH	Grupi teknik: Fuqizimi ekonomik dhe shoqëror
Z. Skender Uku	Sekretar i përgjithshëm	MASH	Komente për strategjinë e rishikuar
Znj. Lantona Sado	Koordinatorë për statistikat sociale	INSTAT	Intervistë
Znj. Alpina Qirjazi	Koordinatorë	DEBASKON	Intervistë
Znj. Florensa Haxhi	Koordinatorë	DEBASKON	Intervistë
Znj. Manjola Duli	Koordinatorë	DEBASKON	Intervistë
Znj. Violeta Marko	Specialiste	Agjencia Rajonale e Zhvillimit Fier	Komente mbi draftstrategjinë e rishikuar
Z. Zef Preci	Analist i pavarur		Komente me shkrim
Partnerët Ndërkombëtarë			
Znj. Gentiana Sula	Pika fokale për përkatësinë gjinore	Banka Botërore	Grupi teknik i donatorëve
Znj. Alenka Verbole	Këshilltare për çështjet e demokratizimit	OSBE	Intervistë për pjesëmarrjen në vendimmarrje dhe mekanizmin institucional dhe ligjor
Znj. Elvana Lula	Koordinatorë kombëtarë	OSBE	Intervistë për pjesëmarrjen në vendimmarrje dhe mekanizmin institucional dhe ligjor, grupi teknik për vendimmarrjen
Znj. Alba Jorganxhi	Këshilltare ligjore	OSBE	Grupi teknik: Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje
Znj. Rezarta Katuçi	Menaxhere programi	SIDA	Grupi teknik: Monitorimi dhe llogaridhënia; Fuqizimi ekonomik dhe shoqëror Grupi teknik i donatorëve Intervistë, komente me shkrim
Znj. Entela Lako	Koordinatorë kombëtarë	UNDP	Grupi teknik i donatorëve, grupi teknik i fuqizimit ekonomik, grupi teknik për vendimmarrjen
Znj. Emira Shkurti	Koordinatorë kombëtarë	UNDP	Grupi teknik i donatorëve Grupi teknik: Mekanizmi institucional dhe ligjor; Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje, grupi teknik i fuqizimit ekonomik, grupi teknik për vendimmarrjen Komente mbi draft strategjinë
Znj. Charlotte Hjerstrom	Këshilltare për monitorim vlerësimin	UNDP	Grupi teknik: Monitorimi dhe llogaridhënie intervistë
Znj. Manuela Bello	Përfaqësuese	UNFPA	Grupi teknik i donatorëve
Znj. Flora Ismaili	Analiste programi	UNFPA	Grupi teknik: Monitorimi dhe llogaridhënia; fuqizimi ekonomik dhe shoqëror, komente me shkrim
Znj. Elida Nuri	Analiste programi	UNFPA	Grupi teknik: Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje
Znj. Alketa Zazo	Koordinatorë kombëtarë e programit të zhvillimit të të rinjve	UNICEF	Grupi teknik i donatorëve, Grupi teknik: Fuqizimi ekonomik dhe shoqëror

Emri	Titulli/Pozicioni	Institucioni	Angazhimi në rishikim
			Komente mbi draft strategjinë e rishikuar
Znj. Floriana Hima	Koordinatore kombëtare e Programit të mbrojtjes së fëmijëve	UNICEF	Grupi teknik: Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje Komente mbi strategjinë e rishikuar
Znj. Christine Arab	Përfaqësuese	UN Women	Grupi teknik i donatorëve Grupi teknik: Mekanizmi institucional dhe ligjor; Fuqizimi ekonomik dhe shoqëror
Znj. Heba Elkholy	Përfaqësuese	UN Women	Komente mbi draftstrategjinë e rishikuar
Z. Aldo Sicignano	Drejtor	Zyra për Bashkëpunimin për Zhvillim e Italisë	Komente mbi draftstrategjinë e rishikuar
Znj. Ulrike Gantzer-Sommer	Drejtoreshë për Shqipërinë dhe Maqedoninë	Agjencia Ndërkombëtare Gjermane për Bashkëpunim	Grupi teknik i donatorëve; Komente mbi draft strategjinë e rishikuar
Znj. Federicca Labbadia	Përfaqësuese	Italian Cooperation	Grupi teknik për fuqizimin ekonomik
Znj. Tizziana Fucco	Përfaqësuese	Italian Cooperation	Grupi teknik për fuqizimin ekonomik
Znj. Alessandra Presevit	Përfaqësuese	Italian Cooperation	Grupi teknik për fuqizimin ekonomik
Znj. Estela Bulku	Koordinatore kombëtare	UN Women	Të gjitha grupet teknike Grupi teknik i donatorëve Koordinatore e përgjithshme nga UN Women
Znj. Ermira Lubani	Koordinatore kombëtare	UN Women	Grupi teknik: Monitorimi dhe llogaridhënia; fuqizimi ekonomik dhe shoqëror, grupi teknik për vendimmarrjen
Znj. Fiorela Shalsi	Koordinatore programi	UN Women	Grupi teknik: Mekanizmi institucional dhe ligjor; monitorimi dhe llogaridhënia; fuqizimi ekonomik dhe shoqëror; vendimmarrjen dhe mediat Grupi teknik i donatorëve
Z. Hartmut Pürner	Përgjegjës i departamentit të demokratizimit	OSBE	Komente me shkrim
Znj. Rene Scinto	Oficere programi	OSBE	Grupi teknik për vendimmarrjen
Znj. Rezarta Katuci	Përfaqësuese	SIDA	Grupi teknik për fuqizimin ekonomik, komente me shkrim
Znj. Valérie Peters	Përfaqësuese	Agjencia Ndërkombëtare Gjermane për Bashkëpunim (GIZ) GmbH	Grupi teknik për fuqizimin ekonomik, komente me shkrim për strategjinë e rishikuar
Znj. Silvana Mjeda	Përfaqësuese	SCO, Shqipëri	Grupi teknik për vendimmarrjen, grupi teknik për fuqizimin ekonomik
Organizatë jofitimprurëse			
Znj. Mirela Arqimandriti	Drejtoreshë ekzekutive	Qendra Aleanca Gjimore për Zhvillim	Intervistë; Grupi teknik: Fuqizimi ekonomik dhe shoqëror
Znj. Eranda Ndrejoni	Koordinatore	Qendra Aleanca Gjimore për Zhvillim	Grupi teknik: Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje
Znj. Safate Beqiri	Përfaqësuese	Kvinna till Kvinna	Grupi teknik i donatorëve, grupi teknik për vendimmarrjen
Z. Altin Hazizaj	Drejtor ekzekutiv	Qendra për Mbrojtjen e të Drejtave të Fëmijëve në Shqipëri	Grupi teknik: Vendimmarrja
Znj. Blerina Metaj	Koordinatore	Qendra për Mbrojtjen e	Grupi teknik: Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje

Emri	Titulli/Pozicioni	Institucioni	Angazhimi në rishikim
		të Drejtave të Fëmijëve në Shqipëri	
Znj. Belioza Coku	Menaxhere	Shërbimi Alo 116	Grupi teknik: Fuqizimi ekonomik dhe shoqëror
Znj. Elona Gjebrea	Drejtoreshë ekzekutive	Qendra Shqiptare për Popullsinë dhe Zhvillimin	Grupi teknik: Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje
Znj. Jeta Katro	Kryetare	Rrjeti i grave "Milenium"	Grupi teknik: Fuqizimin ekonomik dhe shoqëror, komente mbi strategjinë e rishikuar
Znj. Judith Knieper	Eksperte ligjore	GTZ	Grupi teknik: Fuqizimi ekonomik dhe shoqëror
Znj. Monika Kocaqi	Drejtoreshë ekzekutive	Refleksione	Intervistë; Grupi teknik: Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje
Znj. Iris Luarasi	Drejtoreshë	Linja e Këshillimit për Gra dhe Vajza	Grupi teknik: Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje; mediat
Znj. Marjana Meshi	Drejtoreshë ekzekutive	Të Ndryshëm dhe të barabartë	Grupi teknik: Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje
Znj. Mirela Muça	Drejtoreshë	Qendra Kombëtare për Studime Sociale	Grupet teknike: Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje; Fuqizimi ekonomik dhe shoqëror
Znj. Lida Grabova	Përfaqësuese	ACPD	Grupi teknik: vendimmarrja
Znj. Brikena Puka	Drejtoreshë ekzekutive	Vatra, Vlorë	Grupi teknik: Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje
Znj. Besa Saraçi	Avokate	Qendra për Nisma Ligjore	Grupi teknik: Mekanizmi institucional dhe ligjor; Dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje
Znj. Dolly Whittberger	Menaxhere e programit "Barazi në qeverisje"	Horizont 3000	Grupi teknik: Mekanizmi institucional dhe ligjor; intervistë
Znj. Nevila Dudaj	Përfaqësuese	Dhoma Amerikane e Tregtisë	Grupi teknik: vendimmarrja
Znj. Blerta Cani	Drejtoreshë ekzekutive	Fondacioni Shqiptar për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara	Komente mbi draftstrategjinë e rishikuar
Znj. Aferdita Prroni	Drejtoreshë ekzekutive	Qendra Të Drejtat e Njeriut në Demokraci	Komente mbi draftstrategjinë e rishikuar
Mediat			
Z. Ben Andoni	Gazetar	Revista MAPO	Grupi teknik: Mediat
Znj. Monika Stafa	Gazetare	Top Channel	Grupi teknik: Mediat
Znj. Keti Toroveci	Gazetare	TVSH	Grupi teknik: Mediat
Universitetet			
Znj. Arta Mandro	Pedagoge	Shkolla e Magjistraturës - Programi i Formimit të Vazhduar për Gjyqtarë e Prokurorë	Komente mbi draftstrategjinë e rishikuar

Grupi i eksperteve:

Znj. Aida Orgocka, Dok. Fil. - Udhëheqëse

Znj. Milika Dharmo, Prof. Assoc. Dr. – Eksperte kombëtare

Znj. Ermira Danaj, M.A. – Eksperte kombëtare

Abonimet vjetore për Fletoren Zyrtare mund të bëhen pranë Postës Shqiptare ose pranë Qendrës së Publikimeve Zyrtare, në adresën: Bulevardi “Gjergj Fishta”, mbrapa ish-ekspozitës “Shqipëria Sot”, tel: 04 24 27 007.
Çmimi i abonimit pranë Postës Shqiptare, për Fletoret Zyrtare 2011, është 16 000 lekë.
Çmimi i abonimit në QPZ është 14 000 lekë pa detyrimin e shpërndarjes në adresa.

BOTIMET E QENDRËS SË PUBLIKIMEVE ZYRTARE

KODI CIVIL	360 lekë
KODI I FAMILJES	310 lekë
KODI I PROCEDURAVE ADMINISTRATIVE	90 lekë
KODI PENAL USHTARAK	55 lekë
KODI I PUNËS	140 lekë
KANONI I ZHURISË	40 lekë
PËRMBLEDHJE E VENDIMEVE TË GJYKATËS EUROPIANE	328 lekë
PËR TË DREJTAT E NJERIUT KUNDËR SHQIPËRISË	
PËRMBLEDHJE PËR KTHIMIN DHE KOMPENSIMIN E PRONAVE	140 lekë
PËRMBLEDHJE VENDIMESH UNIFIKUESE TË GJYKATËS SË LARTË	512 lekë

Hyri në shtyp më 5.9.2011
Doli nga shtypi më 7.9.2011

Tirazhi: 1700 copë

Formati: 61x86/8

Shtypshkronja e Qendrës së Publikimeve Zyrtare
Tiranë, 2011

Çmimi 98 lekë